სმირნოვების სახლი - საჩუქრად საქართველოს
Дом Смирновых - в дар Грузии
The Smirnovs' House - a gift to Georgia

HISTOIRE DE FRANCE

სმირნოვების სახლი - საჩუქრად საქართველოს
Дом Смирновых - в дар Грузии
The Smirnovs' House - a gift to Georgia

თბილისი
ТБИЛИСИ
TBILISI

2009

წიგნის ავტორები: **მარიამ გაჩეჩილაძე, თამარ ბელაშვილი და ალექსანდრე სვატიკოვი**
Авторы книги: **Мариам Гачечиладзе, Тамар Белашвили, Александр Сватиков**
Authors: **Mariam Gachechiladze, Tamar Belashvili and Alexander Svatikov**

რედაქტორი: **დიმიტრი თუმანიშვილი**
Редактор: **Дмитрий Туманишвили**
Editor: **Dimitri Tumanishvili**

ფოტოსურათები: **ალექსანდრე სვატიკოვი**
Фотографии: **Александр Сватиков**
Photos: **Alexander Svatikov**

რუსული თარგმანი: **გინა ჭელიძე**
Перевод на русский язык: **Гина Челидзе**
The Russian translation: **Gina Chelidze**

ინგლისური თარგმანი: **ასმათ ლეკიაშვილი**
Перевод на английский язык: **Асмат Лекиашвили**
The English translation: **Asmat Lekiashvili**

ინგლისური ტექსტის რედაქტორი: **თინათინ ნამგალაშვილი**
Редактор английского текста: **Тинатин Намгалашвили**
The English text editor: **Tinatin Namgalashvili**

დიზაინი, დაკაბადონება: **დავით ელბაქიძე-მაჭავარიანი**
Дизайн, верстка: **Давид Элбакидзе-Мачавариани**
Design: **David Elbakidze-Machavariani**

ტექსტი და ანოტაციები:
Над текстами и аннотациями работали:
Preface and Annotations:

სმირნოვების ოჯახი საქართველოში: **ალექსანდრე სვატიკოვი**
Семья Смирновых в Грузии: **Александр Сватиков**
The Smirnovs in Georgia: **Alexander Svatikov**

მარიამ გაჩეჩილაძე *(დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნება)*
Мариам Гачечиладзе *(Декоративно-прикладное искусство)*
Mariam Gachechiladze *(decorative-applied art)*

დალი ლებანიძე *(სახვითი ხელოვნება)*
Дали Лебанидзе *(Изобразительное искусство)*
Dali Lebanidze *(fine arts)*

ეკატერინე გაჩეჩილაძე *(სახვითი ხელოვნება)*
Екатерина Гачечиладзе *(Изобразительное искусство)*
Ekatherine Gachechiladze *(fine arts)*

ნანა მირცხულავა *(ავეჯი, ბრინჯაოს ნაკეთობები)*
Нана Мирцхулава *(Мебель, изделия из бронзы)*
Nana Mirtskhulava *(furniture, bronze articles)*

თამარ ბელაშვილი *(ხატები; დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნება - მინა, კერამიკა)*
Тамар Белашвили *(Иконы, декоративно-прикладное искусство, стекло, керамика)*
Tamar Belashvili *(icons; decorative-applied art, glass, ceramic)*

დახმარებისათვის მადლობას უხდით:
საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის მინისტრს ბ-ნ ნიკოლოზ რურუას; მინისტრის მოადგილეებს ბ-ნ დავით ცხადაძეს და ბ-ნ გიორგი ჩალაძეს; სამინისტროს მთავარ სპეციალისტს, ICOM-ის საქართველოს ეროვნული კომიტეტის თავმჯდომარეს ქ-ნ ინგა ქარაიას; კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალურ დირექტორს ბ-ნ ნიკოლოზ ვაჩეიშვილს; სააგენტოს თანამშრომელს ქ-ნ ქრისტინე დარჩიას; საერთაშორისო კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირის „რუსული კლუბის" პრეზიდენტს ბ-ნ ნიკოლოზ სვენტიცკის; კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრის „კავკასიური სახლის" დირექტორს ქ-ნ ნაირა გელაშვილს; „კავკასიური სახლის" თანამშრომლებს: ბ-ნ მიხეილ ბეროშვილს, ქ-ნ მარინე კეკელიძეს, ქ-ნ ნარა კუსრაევას; შ. ამირანაშვილის სახ. საქართველოს ხელოვნების მუზეუმის კონსერვატორს ბ-ნ გიორგი მარსაგიშვილს, კურატორს ქ-ნ ელენე კავლელაშვილს, გ. ჩუბინაშვილის სახელობის ქართული ხელოვნების ისტორიისა და ძეგლთა დაცვის კვლევის ეროვნული ცენტრის მთავარ მეცნიერ-თანამშრომელს ბ-ნ გიორგი ხოშტარიას და უფროს მეცნიერ-თანამშრომელს ქ-ნ მარინე მეძმარიაშვილს.

Благодарим за поддержку:
Министра культуры, охраны памятников и спорта Грузии Николая Руруа; заместителей министра Давида Цхададзе и Георгия Чададзе; главного специалиста Министерства, председателя национального комитета Грузии ICOM-а Ингу Карая; Генерального директора Национального агентства по охране культурного наследия Николая Вачеишвили; сотрудницу агентства Кристину Дарчия; президента Международного культурно-просветительского союза «Русский клуб» Николая Свентицкого; директора Центра культурных связей Грузии «Кавказский дом» Наиру Гелашвили; сотрудников «Кавказского дома»: Михаила Берошвили, Марину Кекелидзе, Нару Кусраеву; сотрудников Музея искусств Грузии им. Ш.Амиранашвили Георгия Марсагишвили и Елену Кавлелашвили; главного научного сотрудника Национального исследовательского центра истории грузинского искусства и охраны памятников им. Г. Н. Чубинашвили Георгия Хоштария и старшего научного сотрудника Марину Медзмариашвили.

We thank for their assistance to:
Nikoloz Rurua, the Minister of Culture, Protection of Monuments and Sports;
Deputies of Minister Davit Tskhadadze and George Chaladze; The Chief specialist of Ministry, ICOM the chairman of Georgian national committe's - Inga Qaraia; Nikoloz Vacheishvili, the Director of the National Agency for Cultural Heritage Preservation; Cooperator of Agency – Qristine Darchia; The president of the International Cultural-Educational Association "The Russian Club"- Nikoloz Sventitski; The director of "The Caucasian House" – the Centre of the Caucasian Interrelations - Naira Gelashvili; Michael Beroshvili, Marine Kekelidze, Nara Kusraeva – the employees of "The Caucasian House"; George Marsagishvili, the conservative of the Sh. Amiranashvili Museum of Arts; The curator - Ellene Kavlelashvili; George khoshtaria, the chief specialist of G. Chubinashvili National Research Center of the History of Georgian Art and Protection of Monuments and elder scientist cooparator - Marina Medzmariashvili.

სმირნოვების ოჯახი საქართ

СЕМЬЯ СМИРНОВЫХ В ГРУЗИИ

THE SMIRNOVS IN GEORGIA

ჰ.-დ. მიტრეიტერი.
ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის
პორტრეტი.
1820-1830-იანი ნლები

Г.-Д. Митрейтер.
Портрет А.О. Смирновой-Россет.
1820-1830-ые годы

H.-D. Mitreiter.
Alexandra Smirnova-Rosset's portrait.
1820-1830

ფ. კრიუგერი.
ლითოგრაფი ვერნერი.
ნიკოლოზ სმირნოვის პორტრეტი.
1835

Ф.Крюгер.
Литограф Вернер.
Портрет Н.М. Смирнова.
1835

F. Kriuger.
Lithographer Verner.
Nicholas Smirnov's portrait.
1835

თბილისში (1), გალაკტიონ ტაბიძის № 20-ში (ყოფილი განის; შემდგომში ა. წერეთლის ქუჩა), სმირნოვების სახლში ერთმანეთზე მყარად იყო გადაჯაჭვული სხვადასხვა ეპოქები, მხატვრული სტილები და საუკუნეთა სიღრმეში განფენილი გენეალოგიური ფესვები, ამსახველი ამ გვარის კავშირებისა ქართულ, რუსულ, სომხურ, იტალიურ, გერმანულ, პოლონურ, ფრანგულ საწყისებთან. პუშკინის მსგავსად სმირნოვებსაც შეეძლოთ ეთქვათ: ,,ჩემი წინაპრების სახელი მუდმივად გეხვდება ჩვენს ისტორიაშიო".

1847 წლის ზაფხულში, ქ. კალუგაში, გუბერნატორ ნიკოლოზ მიხეილის ძე სმირნოვის (1808-1870) და მისი მეუღლის, ალექსანდრა ოსიპის ასული სმირნოვა-როსეტის (1809-1882) ოჯახში უმცროსი ვაჟიშვილი მიხეილი დაიბადა.

ბავშვის მამა, ნიკოლოზ სმირნოვი, ძველი მოსკოვური გვარის წარმომადგენელი იყო. მისი ერთ-ერთი წინაპარი სერგეი ლეონტის ძე ბუხვოსტოვი, პირველი რუსი ჯვარისკაცი, პეტრე პირველის არმიაში მსახურობდა. ხელმწიფე დიდად აფასებდა თავის ერთგულ ჯვარისკაცს, რომელიც ყველა მის მიერ ჩატარებული ბრძოლის მონაწილე იყო. სმირნოვების ოჯახში ფაქიზად ინახავდნენ იმპერატორის საჩუქრებს და სიამოვნებით აჩვენებდნენ ახლობლებს.

ახალშობილის დედა, ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტი, 1809 წლის 6 მარტს, ოდესაში, ოსიპ ივანეს ძე როსეტის (1760-1813) და ნადეჟდა ივანეს ასული ლორერის (1790-1825) ოჯახში დაიბადა. როსეტი ძველი თავადური გვარია. მის წარმომავლობას ზოგი მკვლევარი იტალიას, ზოგი შვეიცარიას, ცნობილი პუშკინოლოგი პ. რეინბოტი კი რუმინეთს უკავშირებს. საკუთარი გვარის წარმოშობაზე განსხვავებული აზრის მქონე, ოსიპ როსეტის შვილები, თავის წინაპრებს საფრანგეთში ეძებდნენ, რის გამოც გვარის იტალიური ფორმა როსეტი, ფრანგულ ყაიდაზე როსეტ-ად შეკვეცეს.

პეტრე I
Петр I
Peter I

ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტი ლიტერატურული სალონის დიასახლისი და ბრწყინვალე მემუარების ავტორი ა. პუშკინის, ვ. ჟუკოვსკის, ი. კრილოვის, ნ. გოგოლის, ე. როსტოპჩინის, ა. ტურგენევის, კ. ბრიულოვის, ა. მიცკევიჩის, ფ. ლისტის უახლოესი მეგობარი იყო. ამ სიის გაგრძელება უსასრულოდ შეიძლება. ამ ქალბატონის განუმეორებელი სახე XIX საუკუნის რუსულმა პოეზიამ და პროზამ უკვდავყო.

1855 წელს სმირნოვებმა თავისი ვაჟის აღმზრდელად გამოჩენილი მწერალი, პოეტი და დრამატურგი იაკობ პოლონსკი მიიწვიეს. აღსაზრდელთან ყოველდღიური ურთიერთობის დროს, ი. პოლონსკი ხშირად იგონებს საქართველოში გატარებულ წლებს (1846-1851). პერიოდს, რომელმაც მის ცხოვრებასა და შემოქმედებას მკაფიო კვალი დაამჩნია. თვითმყოფადი ფოლკლორის, მდიდარი ისტორიისა და ეთნოგრაფიის მქონე ეს ქვეყანა მუდმივად ფიგურირებდა მასწავლებლის საუბრებში. მონათხრობი ძლიერ ზემოქმედებას ახდენდა ყრმა მიხეილზე, რომლის ძარღვებში ქართული სისხლიც ერია.

მიხეილის დედამ — ალექსანდრა როსეტმა ბავშვობის წლები უკრაინაში, სოფელ გრამაკლეაში, ქართველი ბებიის — ეკატერინე იასეს ასული ლორერის (ქალიშვილობაში ციციშვილის) საგვარეულო სახლში გაატარა. ეკატერინე ციციშვილი უძველესი ქართული თავადური გვარის წარმომადგენელი იყო. იასესა (დაბ. დაახლ. 1700 წ.) და მისი მეუღლის მატრონას შვილებიდან ცნობილია დიმიტრი ციციშვილი (1747-1835), რომელსაც მეფისწულ გიორგის ქალიშვილი ბარბარე გრუზინსკაია (1762-1832) ჰყავდა ცოლად. ციციშვილების ნათესაობა ქართულ სამეფო კართან ამით არ იფარგლებოდა. ეკატერინესა და დიმიტრის დიდი პაპა დაქორწინებული იყო კახეთის მეფის ალექსანდრე II-ს შვილიშვილზე. საქართველოს უკანასკნელ მეფეს გიორგი XII-ს კი ცოლად, ამავე საგვარეულოს წარმომადგენელი, მარიამ ციციშვილი ჰყავდა. მსგავსი ნათესაური კავშირები ოჯახში კარგად ახსოვდათ და ამით ჯეროვნად ამაყობდნენ კიდეც. იასე ციციშვილის ოჯახს ხშირად სტუმრობდა ქართული მოწინავე საზოგადოებაც, მათ შორის გამოჩენილი ქართველი პოეტი დავით გურამიშვილი.

მაღალ საზოგადოებასთან სიახლოვე ლორერთა ოჯახშიც გრძელდებოდა. ერთხელ სოფელ გრამაკლეის მახლობლად, გავლით მყოფმა იმპერატორმა

ალექსანდრე I-მაც კი მოინახულა ეკატერინე ციციშვილის სახლი. ამ სტუმრობას ოჯახში ხშირად სიამაყით იხსენებდნენ.

ლორერებს რვა შვილი ჰყავდათ. მათ შორის იყო 1812 წლის სამამულო ომის მონაწილე, ვიატკის ქვეითი პოლკის მაიორი, დეკაბრისტების ჩრდილოეთ და სამხრეთ საზოგადოების წევრი, მემუარების ავტორი ნიკოლოზ ივანეს ძე ლორერი (1795-1873). მისი პორტრეტის ასლი დღესდღეობით სმირნოვების ოჯახის კოლექციაში ინახება ("ნ. ლორერის პორტრეტი", 1841, პიატიგორსკი. მხატვარი რ. შვედე. ერმიტაჟი). (2).

იაკობ პოლონსკი ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტისა და მისი მეუღლის ცხოვრებას უშუალოდ ადევნებდა თვალს და დაგვიტოვა საინტერესო მოგონებები მათ შესახებ (3).

1820 წ-ს ა. როსეტი პეტერბურგის წმ. ეკატერინეს ორდენის სასწავლებელში ჩაირიცხა. სწავლის დასრულებისთანავე ის ჯერ იმპერატრიცა მარია ფიოდოროვნას, მოგვიანებით კი ალექსანდრა ფიოდოროვნას ფრეილინა ხდება. ზამთრის სასახლეში, ალექსანდრა გამუდმებულად იმპერატორთან დაახლოებულ პირთა წრეში ტრიალებს. აქ ის უამრავ ნაცნობს, მეხოტბესა თუ მოშურნეს იძენს. სამეფო კარის სასიამოვნო, ოფიციალური და ზოგჯერ მომაბეზრებელი, დამქანცველი ცხოვრების მიუხედავად, ახალგაზრდა ა. როსეტი თავის ახლო მეგობრებსა და ნათესავებზე ზრუნვასაც ახერხებს. სწორედ ის გამოსთხოეს უზენაეს ხელისუფალს განაჩენის შემსუბუქებას დეკაბრისტ ნ. ლორერისათვის, რომელიც ალექსანდრას ბიძად ეკუთვნის. ასევე მისი მეოხებით გადაურჩება ა. პუშკინის ნაწარმოებები ხელმწიფის კარის ცენზურის დევნას, ნ. გოგოლი კი პენსიას მოიპოვებს და იტალიაში ცხოვრებასა და „მკვდარი სულების" მეორე ტომზე მუშაობას განაგრძობს. ალექსანდრას მფარველობიდ სარგებლობდნენ მხატვარი ა. ივანოვი და მწერალი ი. ტურგენევი. ხელოვნების ესოდენ გამორჩეული ქომაგი, ა. როსეტი, პეტრაშევცებსაც გულწრფელად უთანაგრძნობდა. თავის დღიურში 1845 წ-ს ალექსანდრა ჩაწერს: „ჩემი საქმე სხვის სასიკეთოდ რაიმეს თხოვნაა და არაფერია ამაში სამარცხვინო. მე ხომ, მადლობა ღმერთს, ჩემთვის არაფერს ვითხოვ..." (4) ამ მოსაზრების ერთგულებას ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტი მთელი თავისი ცხოვრებით ადასტურებს.

ვ. ტროპინინი.
ა.პუშკინის პორტრეტი. 1827.
(ასლი)

В.А.Тропинин.
Портрет А.С.Пушкина. 1827.
(Копия)

V.A. Tropinin.
Pushkin's portrait. 1827.
(Copy)

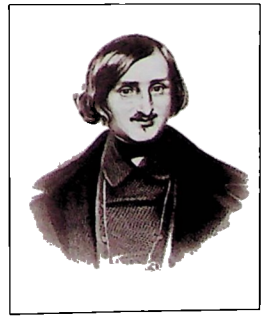

ნ. გოგოლი
Н.В. Гоголь
N.V. Gogol

ზამთრის სასახლეში ახალგაზრდა ქალბატონი არამარტო სამეფო ოჯახის წევრებს, არამედ ვ. ჟუკოვსკისაც დაუახლოვდება, რომელიც მას ა. კარამზინს წარუდგენს. მათ გარემოცვაში გაიცნობს საშენკა ა. კოშელოვს და თავდავიწყებით შეიყვარებს კიდეც. იმპერატორის ოჯახთან ალექსანდრას ახლო ურთიერთობა თანდათანობით ყმაწვილი კაცის მუდმივი ეჭვიანობის

საბაბად იქცევა და მაი დაშორებასაც განაპირობებს.

ფ. ლისტი
Ф.Лист
F. List

ალექსანდრას „ჩერქეზულ თვალთა" მომნუსხველი ხიბლის აღწერაში ერთმანეთს ფარულად ეპაექრებოდნენ კარამზინის სალონის ხშირი სტუმრები. XIX ს-ის გამოჩენილი რუსი პოეტები. ა. ვიაზემსკი თავს ამ შავგვრემანი ლამაზმანის „სამხედრო ტყვედ" მიიჩნევდა. ვ. ჟუკოვსკი, ასაკობრივი სხვაობის მიუხედავად, პ. პლეტნიოვის დახმარებით გაუზიარებელ სიყვარულზე ესაუბრებოდა ა. როსეტის. ალექსანდრა მოგვიანებითაც ხშირად ლებულობდა ჰევზამეტრით დაწერილ სახუმარო წერილებს პ. პლეტნიოვისაგან, რაც აწ უკვე დიდი ხნის მეგობრებს წარსულის თბილი მოგონებებით აღავსებდა. ამ მშვენიერი ქალბატონის მეხოტბეთა შორის იყვნენ ა. პუშკინი, რომელიც მას „ნევის ვენერას" ადრიდა; ა. ხომიაკოვი, ვისთვისაც როსეტი ბოლომდე მშვენიერ „უცხოელად" დარჩა; ი. მიატლევი, რომელიც მას „ქალბატონ კურდიუკოვას ნათლიდედად" აღიქვამდა და მ. ლერმონტოვი, ვინც ისე იბნეოდა ამ ქალის წინაშე, რომ თანამედროვეებს მუდმივად საბაბს უქმნიდა არაორაზროვანი მსჯელობისათვის. დღეს უკვე ისტორიის კუთვნილებად ქცეულ ამ ადამიანთა მრავალპლანიან ურთიერთობებში ჩაღრმავების საკამათო მცდელობად შეიძლება მივიჩნიოთ ლ. ბელოვას მხატვრულ-დოკუმენტური ნაწარმოებიც „ალექსანდრა და მიხეილი" (მ., 2005. რუსულ ენაზე), რომელიც ა. სმირნოვას პიროვნებისადმი XX ს-ის 70-იანი წლებიდან მოყოლებული სულ უფრო მზარდ ინტერესს მკაფიოდ წარმოაჩენს.

ა. როსეტის პოეტურ პერსონალიებს, როგორც რაოდენობრივად, ასევე ავტორთა შემადგენლობით ძნელია ანალოგი მოეძებნოს. უკვე ნახსენებ შემოქმედთა გარდა აღსანიშნავია: ვ. თუმანსკი, ი. აქსაკოვი, ე. როსტოპჩინი, ს. სობოლევსკი, კ. პრუტკოვი...

ალექსანდრა პროტოტიპია ნ. გოგოლის, მ. ლერმონტოვის თუ ი. ტურგენევის მხატვრულ ნაწარმოებთა გმირების. ის ნახსენებია ლ. ტოლსტოის დღიურებში და ფ. დოსტოევსკის რომანის „ქაჯები" — მოსამზადებელ ვარიანტში.

აღმოსავლური სილამაზის გარდა ა. როსეტის მრავალმხრივი ნიჭიერება და ფენომენალური მეხსიერებაც გამოარჩევდა. მას არაფრად ულირდა რამდენიმე კვირაში ბერძნული ენის შესწავლა; ფლობდა ფრანგულ, ინგლისურ, გერმანულ, იტალიურ, უკრაინულ და ძვ. ებრაულ ენებს. მისი დახვეწილი რუსული პუშკინსაც კი აღაფრთოვანებდა.

ალექსანდრა მუსიკას ბეთჰოვენის მოწაფესთან, ქალბატონ გირტთან სწავლობდა. მოგვიანებით გერმანელი რომანტიკოსი პოეტის, ულანდის ლექსებზე რომანსებს წერდა; ვ. ოდოევსკისა და ძმებ ვიელგორსკებთან ერთად კი ხშირად ოთხ ხელშიც უკრავდა.

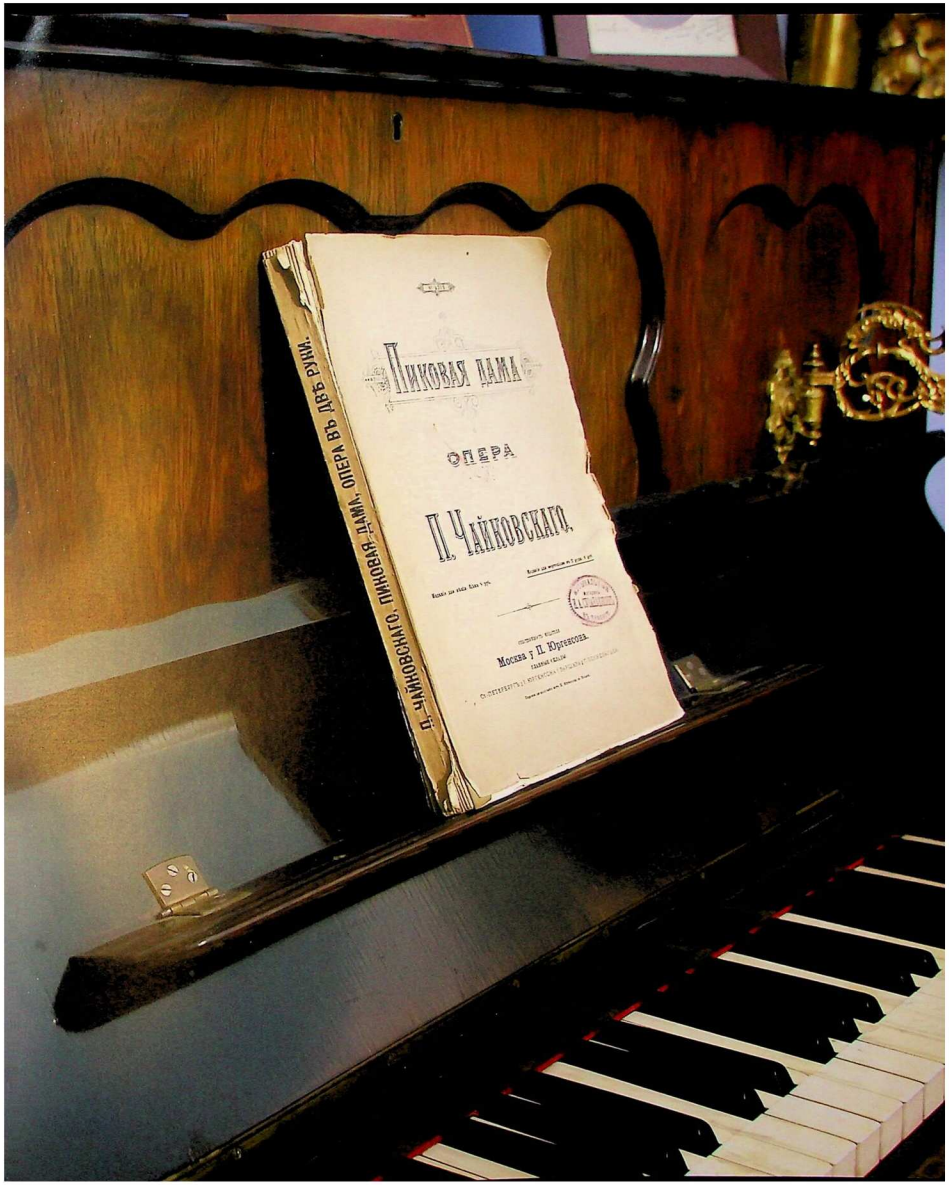
Пиковая дама
Опера
П. Чайковскаго.
Москва у П. Юргенсона
П. ЧАЙКОВСКАГО. ПИКОВАЯ ДАМА. ОПЕРА ВЪ ДВѢ РУКИ.

რ.შვედე.
ნ. ლორერის პორტრეტი. 1841.
(ასლი)

Р.К.Шведе.
Портрет Н.И. Лорера. 1841.
(копия)

R. Shvede.
The Portrait of the
N.I. Lorer. 1841.
(copy)

მრავალმხრივი ნიჭიერებით ვამორჩეული ამ ქალბატონის ინტერესთა არეალში ზუსტი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებიც შედიოდა. ამასთან ის საღვთისმეტყველო საკითხებითაც ინტერესდებოდა. ეკლესიის მამების შრომებს ორიგინალში, ძველ ებრაულ ან ბერძნულ ენებზე კითხულობდა. ლოგიკურია. მსგავსი ინტელექტის მქონე ალექსანდრას მოსწრებული სიტყვა-პასუხი (მის რჩევებს რუსეთის ბევრი წარჩინებული პირი ითვალისწინებდა), დახვეწილი. გემოვნებიანი მთხრობელის ბრწყინვალე უნარი და მსჯელობისა თუ მოქმედების დამოუკიდებლობა გამოარჩევდა.

XIX ს-ის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ქალბატონის პეტერბურგის ლიტერატურული სალონი, რუსული კულტურის თვალსაჩინო კერად მოიაზრებოდა. ცნობილი ისტორიკოსის ვ. კლუჩევსკის სიტყვებით: „ნიკოლოზ I ალექსანდრას სალონში თავს ჩინებულად გრძნობდა, თითქოს საზღვარგარეთ ყოფილიყოს. ის თავისუფლად მოაზროვნე ევროპელივით, ნამდვილი ჯენტლმენივით იქცეოდა, სრულიად უბრალოდ..." (5). ერთხელ იმპერატორს თავადაც უხუმრია: „მე რუსეთის მბრძანებელი გავხდი ოდნავ უფრო ადრე, ვიდრე ალექსანდრა რუს პოეტთა გულებზე გამეფდებოდა". (6).

ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტი გარდაიცვალა პარიზში 1882 წლის 9 სექტემბერს. დაკრძალულია მოსკოვში, დონის მონასტრის სასაფლაოზე. დაკრძალვას მისი ვაჟი, მიხეილი და შვილიშვილი გიორგი ესწრებოდნენ.

* * *

სმირნოვების ვაჟი, მიხეილ სმირნოვი, ასაკთან შედარებით მეტად განსწავლული ბავშვი იყო. თანამედროვენი მიიჩნევდნენ, რომ მისი ხასიათის ფორმირებაზე დედის ფაქტორი ძლიერ ზემოქმედებდა. ალექსანდრას მსგავსად მასაც ლიტერატურა იტაცებდა და რეგულარულად კითხულობდა ცნობილ თუ ნაკლებადცნობილ ავტორთა უახლეს პუბლიკაციებს. ამის მიუხედავად მიხეილ სმირნოვმა არჩევანი მაინც საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებზე შეაჩერა და სასწავლებლად ოდესის ნოვოროსიისკის უნივერსიტეტს მიაშურა. მისი სახელი შეტანილია ამ უმაღლესი სასწავლებლის კურსდამთავრებულთა ოქროს სიაში. როგორც ე. ანდრეევსკის ჩანაწერებიდან (1867) ვგებულობთ, მიხეილ სმირნოვი კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად გამოცდების წარჩინებით ჩაბარების შემდეგ საგარეო საქმეთა სამინისტროში მუშაობის დაწყებას გეგმავდა. ეს სურვილი აუხდენელ ოცნებად იქცა, რადგან მალევე მიხეილ სმირნოვმა თბილისში მთავარმართებელთან საგანგებო დავალებათა ჩინოვნიკის თანამდებობაზე დაიწყო მუშაობა.

ახალგაზრდა მეცნიერის წინაშე, საქართველოში, ფართო სამოღვაწეო არეალი იშლება. საკუთარი აღმზრდელის, ი. პოლონსკის მსგავსად, ისიც თითქმის მთლიანად, ფეხით შემოივლის წინაპრების ქვეყანას. იკვლევს ადგილობრივი ჰავის ცვალებადობას. ინიშნავს სხვადასხვა მცენარის ყვავილობის დროს და აკვირდება ფლორის თავისებურებებს. როგორც თბილისის კავკასიის მუზეუმის იმუამინდელი დირექტორი, გუსტავ რადე იგონებს: „...ჩვენთან დაცული მცენარეთა ნიმუშები, მათი მოპოვების ადგილის ნიშნით, 1883 წელს, ცალკეულ მუყაოს კოლოფებში დანაწილდა. მთელი ზაფხული სმირნოვმა ჩემთან გაატარა. ერთად ვაწარმოებდით ამ კოლექციის სისტემატიზირებას და ეტიკეტირებას. სამუშაომ რამდენიმე თვეს გასტანა. სმირნოვის ინტერესი ამ მასალის საფუძვლიანი შესწავლისადმი კიდევ უფრო გაძლიერდა" (7). ათეულობით კავკასიური ენდემური ჯიში გააცნო მიხეილ სმირნოვმა სამეცნიერო სამყაროს. ამ მცენარეთა ლათინურ სახელწოდებებში პირველაღმომჩენის გვარიც ფიგურირებს. წლების მანძილზე მეცნიერის მიერ ნაგროვები მასალების საფუძველზე შედგენილი დიდი ჰერბარიუმი დღეს-დღეობით საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ექსპონატთა შორისაა დაცული.

მ. სმირნოვი კავკასიის გეობოტანიკური რაიონირების წამომწყებად შეიძლება იქნას მიჩნეული. ის აქტიურად მონაწილეობდა თბილისის ბოტანიკური ბაღის ბიბლიოთეკის შექმნაში. ოცნებობდა კავკასიის ალპური ბაღის გაშენებაზე, რაც იმ დროის მწირი ტექნიკური შესაძლებლობების გამო მხოლოდ ფანტასტიკის სფეროს კუთვნილებად დარჩა.

დაგროვილი დაკვირვებების საფუძველზე მეცნიერმა 1884 წ-ს „მოსკოვის ბუნებისმოყვარულთა საზოგადოების მაცნეში", პუბლიკაციები გამოაქვეყნა, მოგვიანებით კი აქვე მცენარეების მის მიერ შედგენილი სიაც დაიბეჭდა. მზადდებოდა ფუნდამენტური ნაშრომი სახელწოდებით „კავკასიის ფლორა".

საქართველოში ყოფნის დროს მ. სმირნოვს მიმოწერა ჰქონდა რუსეთისა და დასავლეთ ევროპის წამყვან მეცნიერებთან, მათ შორის ნ. მიკლუხო-მაკლაისა და პ. ბროკთან. ის დაუახლოვდა ადგილობრივ მკვლევარებს, გახდა მრავალი საქველმოქმედო და სამეცნიერო საზოგადოების წევრი. ასეთებია: სამედიცინო საზოგადოება; კავკასიის არქეოლოგიის მოყვარულთა საზოგადოება; რუსეთის საიმპერატორო გეოგრაფიული საზოგადოების კავკასიის განყოფილება; კავკასიის ისტორიისა და არქეოლოგიის საზოგადოება და სოფლის მეურნეობის საზოგადოება. მასვე ეკისრება კავკასიაში მართლმადიდებლობის აღდგენის ორგანიზაციის კანცელარიის მართვაც.

ი. პოლონსკი
Я.П. Полонский
I.P. Polonski

განსაცვიფრებელია მისი ღვაწლი მეცნიერების სხვადასხვა სფეროში, დაწყებული ლინგვისტიკითა და ისტორიით — დამთავრებული გეოგრაფიითა თუ ბოტანიკით. მისი კვლევები,

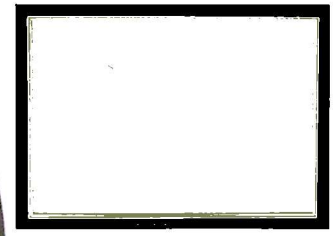

მიხეილ სმირნოვი. თბილისი.
ვ. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია

Михаил Николаевич Смирнов.
Тбилиси. Фото-студия В.Барканова

Michael N. Smirnov. Tbilisi.
V. Barkanov's photo studio

მიხეილ სმირნოვის დიპლომი
გაცემული პარიზის ანტროპოლოგიური
საზოგადოების მიერ. 1877.
28,5 X 38,5

Диплом М.Н. Смирнова, выданный
Парижским антропологическим
обществом. 1877.
28,5 X 38,5

Michael Smirnov's Diploma given by the
Anthropological Society of Paris. 1877.
28,5 X 38,5

წლების განმავლობაში ნაგროვები სამეცნიერო კოლექციები, ანთროპოლოგიური მონაცემები, მოპოვებული მცხეთის მახლობლად სამთავროს სამაროვანის გათხრებში აღმოჩენილი თავის ქალების შესწავლის შედეგად, ასევე ფენოლოგიური დაკვირვებები. საფუძვლად დაედო მრავალ პუბლიკაციას საქართველოში. რუსეთსა და ევროპაში.

მიხეილ სმირნოვი საქართველოში გატაცებით მუშაობდა მდიდარ ადგილობრივ ეთნოგრაფიულ, ფოლკლორულ და ლინგვისტურ მასალებზეც. თავის შრომებში ის ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ უძველესი დროიდან მოყოლებული საქართველოს ტერიტორიაზე მუდამ მაღალგანვითარებული ხალხი ბინადრობდა.

პარიზში „Revue de antropologie"-ს ერთ-ერთ ნომერში დაიბეჭდა მ.სმირნოვის სტატია, რომელიც ეხებოდა კავკასიის ეთნოგარფიას. სტატიაში აღინიშნა, რომ ევროპის ქვეყნებში, თითქმის არაფერი იციან ამ რეგიონის ხალხების ენებისა და ტიპაჟების შესახებ. ნაშრომში განსაზღვრულია ეთნოგრაფიის, ეთნოგენურობისა და ეთნოლოგიურობის ზუსტი მნიშვნელობები. ავტორი კავკასიის ეთნოგრაფიის შესწავლის კომპლექსური მეთოდის აუცილებლობას ემხრობა და ამასთან დაკავშირებით ანტიკური თუ თანამედროვე ეპოქის მკვლევართა მოსაზრებებსაც იშველიებს. მოხმობილი ციტატებიდან ნათელი ხდება, რომ მ. სმირნოვი საფუძვლიანად იცნობს ვახუშტი ბატონიშვილის და ა. ცაგარელის შრომებს.

1881 წ-ს საქართველოში სრულიად რუსეთის მე-5 არქეოლოგიური ყრილობა ტარდება. მასში ცნობილი რუსი, ქართველი და ევროპელი მეცნიერები მონაწილეობენ (გრაფი ა. უვაროვი, გრაფინიები ა. უვაროვა და პ. უვაროვა;

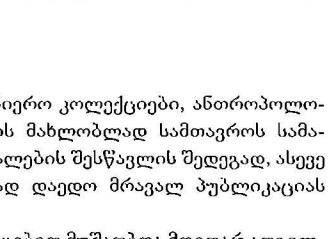

მიხეილ სმირნოვის დიპლომი
გაცემული ავსტრიის ზოოლოგიური
საზოგადოების მიერ. 1881.
39,5 X 55,5

Диплом М.Н. Смирнова,
выданный Зоологическим
обществом Австрии. 1881.
39,5 X 55,5

Michael Smirnov's Diploma given by
the Zoological Society of Austria. 1881.
39,5×55,5

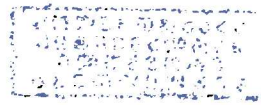

მიხეილ თამამშევი და მისი მეუღლე ბარბარე ყორღანოვა-თამამშევა შვილებთან ერთად (ელისაბედი, ეკატერინე, გიორგი, ვასილი)

Михаил Тамамшев с супругой Варварой Корганоной-Тамамшевой и детьми (Елизавета, Екатерина, Георгий, Василий)

Michael Tamamshev and his wife – Barbara Korganova-Tamamsheva together with their children (Elizabeth, Katherine, George, Vasil)

პ. ვისკოვატოვი, ი. ცვეტაევი, ნ. კოსტომაროვი, ე. ვეიდენბაუმი, დ. ჩუბინაშვილი, რ. ვირხოვი და სხვ.). მათ შორისაა მ. სმირნოვიც. ის ამ ყრილობის მსვლელობისას არაერთ გამოჩენილ მკვლევარს უახლოვდება და მის ხელთ არსებულ საინტერესო მასალებს უზიარებს. მ. სმირნოვის ახლო ნაცნობთა წრეში ამ დროისათვის ისეთი განსხვავებული ინტერესებისა და საქმიანობის ადამიანები მოიაზრებიან როგორიცაა: აკადემიკოსი ვ. აბიხი, რ. ტრაუტფეტერი, ხ. სტევენი, იმხანად თბილისში მოღვაწე ცნობილი გერმანელი არქიტექტორი ა. ზალცმანი, თავადები ს. ტრუბეცკოი და გ. შარვაშიძე და მრავალი სხვა.

მეცნიერების ისტორიაში, ერთ-ერთი პირველი კავკასიოლოგი, მ. სმირნოვი, ამ რეგიონის შესწავლაში გაწეული ღვაწლის გამო, ხშირად ,,სმირნოვ-კავკაზსკის" სახელითაც მოიხსენიება.

1876 წ-ს მიხეილ სმირნოვი ელისაბედ (ლიზა) მიხეილის ასულ თამამშევაზე (1854-1919) ქორწინდება (8). იმავე წელს მათ ვაჟი გიორგი სმირნოვი (1876-1964) შეეძინებათ.

ბებია ნატო (ბარბარე ვასილის ასული ყორღანოვა-თამამშევას დედა) მეუღლის ვასილ ყორღანოვის (ყორღანაშვილის) პორტრეტით

Бабушка Нато (мать Варвары Васильевны Коргановой-Тамамшевой) с портретом супруга Василия Корганова (Корганашвили)

Grandmother Nato (Barbara V. Korganova-Tamamsheva's mother) with a portrait of her husband – Vasil Korganov (Korganashvili)

ელისაბედი ძველი სომხური საგვარეულო დინასტიის წარმომადგენელი იყო. ჰაპამისს. იაგორ ივანეს ძე თამამშევს „პირადი თავადიშვილობა" ჰქონდა ნაბოძები. თურქეთთან და სპარსეთთან ომის დროს დაგროვილი კაპიტალის მეოხებით ის და მისი ძმა გაბრიელი უმდიდრეს თბილისელ ვაჭრებად ითვლებოდნენ. XIX ს-ის დასაწყისში იაგორს საპატიო მოქალაქის წოდებაც მისცეს.

1851 წ-ს თბილისში, ერევნის მოედანზე (ამჟამინდელი თავისუფლების მოედანი), კავკასიის მთავარმართებლის მ. ვორონცოვის დავალებით გაბრიელ თამამშევმა კავკასიაში პირველი თეატრის შენობა ააგო (არქიტექტორი ჯ. სკუდიერი, მხატვარი გ. გაგარინი). (9).

ი. თამამშევის ქონებას უმთავრესად სახლები და მიწის ნაკვეთები შეადგენდა. მისი სურვილით ერთ-ერთ მათგანზე (განის ქუჩაზე მდებარე მიწის ნაკვეთზე), 1859 წ-ს, არქიტექტორ ოტო სიმონსონის პროექტით საცხოვრებელი სახლი აშენდა. აქ მოგვიანებით მიხეილ სმირნოვისა და ელისაბედ თამამშევას ოჯახმა დაიდო ბინა.

მწირია საკუთრივ იაგორ თამამშევის ოჯახის შესახებ ჩვენამდე მოღწეული ცნობები. თუმცა შემორჩენილი დოკუმენტური მასალები ცხადყოფს, რომ მის ვაჟს მიხეილს ცოლად ბარბარე ვასილის ასული ყორღანოვა (ყორღანაშვილი)

უცნობი მხატვარი. ვასილ ყორღანოვის (ყორღანაშვილის) პორტრეტი

Неизвестный художник. Портрет Василия Корганова (Корганашвили)

An unknown painler. Vasil Korganov's (Korganashvili's) portrait

სომხური საქველმოქმედო საზოგადოების დიპლომი. გადაეცა ბარბარე ვასილის ასულ თამამშევას. 1914. ოფორტი. 36,5 X 54

Диплом армянского благотворительного общества. Выдан Варваре Васильевне Тамамшевой. 1914. Офорт. 36,5 X 54

The Diploma of Armenian Charity. Given to Barbara Vasilievna Tamamsheva. 1914. Ofort. 36,5×54

ბარბარე თამამშევა
Варвара Васильевна Тамамшева
Barbara Vasilievna Tamamsheva

შეურთავს და ოთხი შვილი შეძენიათ: ორი ქალიშვილი – ელისაბედი და ეკატერინე და ორი ვაჟი ვასილი და გიორგი.

1876 წ-ს მ. სმირნოვზე ქორწინებისას მშობლებმა ელისაბედს 100 000 რუბლის მზითვი მისცეს: მათ შორის 5 000 რუბლის ძვირფასეულობა, „გარდეროში და სხვა აუცილებელი საყოფაცხოვრებო საგნები და 80 000 რუბლის საღირალი". ელისაბედს მამა-პაპისეული ქონებიდან წილი აღარასოდეს უნდა მოეთხოვა. 1882 წ-ს თამამშევების მეორე ქალიშვილი, ეკატერინე, ნიკოლოზ რევაზის ძე ერისთავზე გათხოვდა და ოჯახის ქონება კიდევ ერთხელ გადანაწილდა. ხუთი საცხოვრებელი სახლი, სამი დუქანი ბნელ რიგებში. ორი მიწის ნაკვეთი მშენებარე ნაგებობებითურთ, აგარაკები კოჯორსა და კისლოვოდსკში, წისქვილი ორთაჭალაში, საძოვრები და ვენახები ნავთლუღსა თუ დიღომში — ასეთი იყო ამ დროისათვის თამამშევების ქონების არასრული სია. მდიდრული და მრავალფეროვანი მზითვი მისცეს მშობლებმა ეკატერინეს, თუმცა ოჯახის დედის ბარბარე ყორღანოვას სურვილით, იმავე 1882 წ-ს ელისაბედმაც მიიღო დამატებით სახლი განის ქუჩა № 24-ში (ამჟამინდელი გ.ტაბიძის № 20) და მიწის ნაკვეთი, 128 კვადრატული საჟენის ოდენობით.

ამ სახლში ხშირად ეწყობოდა ლიტერატურული და მუსიკალური საღამოები. სხვადასხვა დროს აქ სტუმრობდნენ: ა. ჩაიკოვსკი, კ. აბაშიძე, დ. სარაჯიშვილი, ი. ჯავახიშვილი, პ. მელიქიშვილი, ე. ლანსერე, ტ. ტაბიძე, გ. ლეონიძე...

დღეს-დღეობით, სმირნოვების სახლში, ფორტეპიანოზე, ფერენც ლისტის ფოტოს გვერდით პ. ჩაიკოვსკის ავტოგრაფით დამშვენებული ფოტოცაა, რომელიც კომპოზიტორმა თბილისში თავისი პირველი სტუმრობის დროს, ოჯახის დიასახლისს, ელისაბედ სმირნოვას უსახსოვრა. ამ ვიზიტთან დაკავშირებით ა. ანდრონიკაშვილი თავის მოგონებებში აღნიშნავს: „მის (ჩაიკოვსკის) საპატივსაცემოდ, მტკვრის პირას, თამამშევების ორთაჭალის წისქვილის

მიხეილ სმირნოვი და ელისაბედ სმირნოვა-თამამშევა. თბილისი. ე. ვესტლის ფოტო-სტუდია

Михаил Смирнов и Елизавета Смирнова-Тамамшева. Тбилиси. Фото-студия Е.Вестеля

Michael Smirnov and Elizabeth Smirnova-Tamamsheva. Tbilisi. E.Vestel's photo-studio

ელისაბედ სმირნოვა. თბილისი. ორლაი დე კარვას ფოტო-სტუდია

Елизавета Михайловна Смирнова-Тамамшева. Тбилиси. Фото-студия Орлая де Карва

Elizabeth M. Smirnova-Tamamsheva. Tbilisi. Orlay De Karva's photo-studio

ბაღში, დიდი წვეულება გაიმართა. გაზაფხულის თბილი ჰაერითა და წარმტაცი პეიზაჟით მონუსხულმა პეტრე ილიას ძემ განაცხადა, რომ დიდი ხანია ასე კარგად თავი აღარსად უგრძვნია" (10).

თამამშევების მთელი ოჯახი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ხელოვნებასთან. ელისაბედის ძმა, გენერალ-მაიორის წოდების მქონე, ვასილ თამამშევი, მთავარმართებელთან განსაკუთრებულ დავალებათა ოფიცრის და პირველი მსოფლიო ომის დროს, ლტოლვილთა განსახლების კავკასიის ფრონტის პასუხისმგებელი წარმომადგენლის თანამდებობებს, თბილისის სახაზინო თეატრის დირექტორის საქმიანობასაც უთავსებდა (1907-1917). მეუღლესთან, ოპერის ცნობილ მომღერალ, ელისაბედ ზუბალოვასთან (ზუბალაშვილი) ერთად, ვასილ თამამშევი თითქმის ყოველწლიურად მოსკოვში, პეტერბურგსა და ევროპის უდიდეს ქალაქებში მოგზაურობდა, ეცნობოდა ამ ქალაქების საოპერო თეატრების რეპერტუარს, ნოვაციებს მართვის სისტემაში და თბილისში ცნობილ უცხოელ შემსრულებლებს იწვევდა.

ვასილ თამამშევის შემოქმედებითი პოტენციალი სახვით ხელოვნებაშიც გამოვლინდა. შემონახულია „ზამთრის პეიზაჟი", რომელიც მან ცარცითა და ნახშირით, ტონირებულ ქაღალდზე შეასრულა. წლების მანძილზე იგი იყო ნატიფ ხელოვნებათა წამახალისებელი კავკასიის საზოგადოების ვიცე-თავჯდომარე.

თამამშევები ცნობილი თუ ნაკლებად ცნობილი ავტორების ფერწერული და გრაფიკული ნამუშევრების მდიდრულ კოლექციას ფლობდნენ. ოჯახის განსაკუთრებული სიამაყის საგანს ამ კოლექციის მშვენება, ცნობილი რუსი

ნიკოლოზ (კოლა) ერისთავი
Николай (Кола) Эристави
Nikoloz (Kola) Eristavi

ეკატერინე ერისთავი-თამამშევა. თბილისი. ვ. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია

Екатерина Эристави-Тамамшева. Тбилиси. Фото-студия В.Барканова

Katherine Eristavi-Tamamsheva. Tbilisi. V. Barkanov's photo-studio

მარინისტის ი. აივაზოვსკის ხუთი ფერწერული ტილო შეადგენდა. ეს ნამუშევრები საქართველოში ვიზიტის დროს ფერმწერმა თამამშევებს თავად უსახსოვრა.

1868 წ-ს ი. აივაზოვსკი კავკასიაში მოგზაურობს. საქართველოს სამხედრო გზა, შავი ზღვის ღელვა, მტკვრის ნაპირებს ჩამოყოლებული, მთაწმინდის ძირში ეაშლილი თბილისი ემოციებით აღავსებს მხატვარს და ისიც უამრავ ჩანახატს ქმნის სამგზავრო ალბომში. მათი ნაწილი, უკვე თბილისში ჩამოსვლის შემდეგ, დასრულებული ფერწერული ტილოების სახეს იღებს. მხატვარი მთელი დღეები გამალებით მუშაობს ველიამინოვის ქუჩაზე (დღეს დადიანის № 15) თამამშევების კუთვნილ სახლში და ვერც კი ამჩნევს ფანჯრიდან მზირალ ცნობისმოყვარე თბილისელებს. იქმნება 15 ფერწერული ტილო კავკასიის თემატიკაზე. მათი დასრულებისთანავე ი. აივაზოვსკი ქარვასლაში გამოფენას აწყობს და რუსეთში დასაბრუნებლად ემზადება. გამგზავრების წინ კი მასპინძლებს თავის ხუთ ნამუშევარს ჩუქნის: ,,ხედი ფეთხაინზე", ,,ტრაპეზუნის ხედი", ,,თბილისის ხედი" და ორი ზღვის პეიზაჟი.

მოგვიანებით ი. აივაზოვსკის ნამუშევრები თამამშევების შვილებს ელისაბედს, ეკატერინესა და ვასილს შორის გადანაწილდება. ზღვის პეიზაჟები ელისაბედთან რჩება და დღეს სმირნოვების სახლშია დაცული.

თამამშევების ძველ სახლში, ველიამინოვის ქუჩაზე, არისტოკრატიული ,,ინგლისური კლუბი" მოქმედებდა. მისი წევრები ქალაქის წარჩინებული საზოგადოების წარმომადგენლები იყვნენ. ,,ინგლისურ კლუბს" ხშირად ეკატერინე თამამშევას მეუღლე ნიკოლოზ ერისთავი და მისი უახლოესი მეგობარი მწერალი, პუბლიცისტი, პოეტი და ცნობილი საზოგადო მოღვაწე

ილია ჭავჭავაძე სტუმრობდნენ. მის ახლო მეგობრულ კავშირს ერისთავების ოჯახთან ჩვენამდე მოღწეული მრავალრიცხოვანი დოკუმენტური მასალებიც ცხადყოფს, მათ შორის ეკატერინე ერისთავის (ქალიშვილობაში თამამშევა) დღიურები და წერილები. ამ ქალბატონის არქივის ნაწილი, გარდაცვალების შემდეგ, 1937 წ-ს, ლიტერატურის მუზეუმს გადაეცა. მათ შორისაა ორი დღიური, მიმოწერა ა. ამილახვართან, ბ. შანშიევასთან, ლ. ბაგრატიონ-მუხრანელთან, ო. ბარიატინსკისთან, მ. ორბელიანთან, ბარონ უინსპერთან და ა.შ. განსაკუთრებული ღირებულებისაა მასალები ქართველი რომანტიკოსი პოეტის ნიკოლოზ ბარათაშვილის შესახებ. ნიკოლოზ ერისთავი, პოეტს ენათესავებოდა და მისი ნეშთის განჯიდან გადმოსვენების ერთ-ერთი ინიციატორიც იყო. თავად ეკატერინე კი 1915 წ-ს მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ, საკუთარი ხარჯებით ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსების ერთტომეულის მომზადებასა და გამოცემას განიზრახავს, რისთვისაც ამ საქმის საუკეთესო სპეციალისტებს მოიწვევს: კ. აბაშიძე, ი. გედევანიშვილი, ი. გრიშაშვილი, გ. თუმანიშვილი, გ. ვეზირიშვილი, ს. ფირცხალავა, გ. ლასხიშვილი, გ. ჟურული, დ. შევარდნაძე, გ. რობაქიძე, ი. ჯავახიშვილი. წიგნი ილუსტრირებულია ნ. ფიროსმანის, ლ. გუდიაშვილის, გ. გაგარინის, მ. თოიძის, ვ. სიდამონ-ერისთავის ნამუშევრებით, გამოყენებულია ფოტომასალაც. კრებული გამოცემისთანავე (1922) ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იქცა. წიგნის მომზადების ორგანიზებაში ეკატერინეს დისშვილი გიორგი სმირნოვი ეხმარებოდა.

1900 წ-ს გიორგი სმირნოვმა პეტერბურგის უნივერსიტეტი დაასრულა და დიპლომი თბილისის ნიადაგების შესახებ დაიცვა. 1901-1903 წ.წ.-ში ის გერმანიაში, ქალაქ ლაიფციგში, ცნობილ მეცნიერ-პეტროგრაფ ფ. ცირკელთან

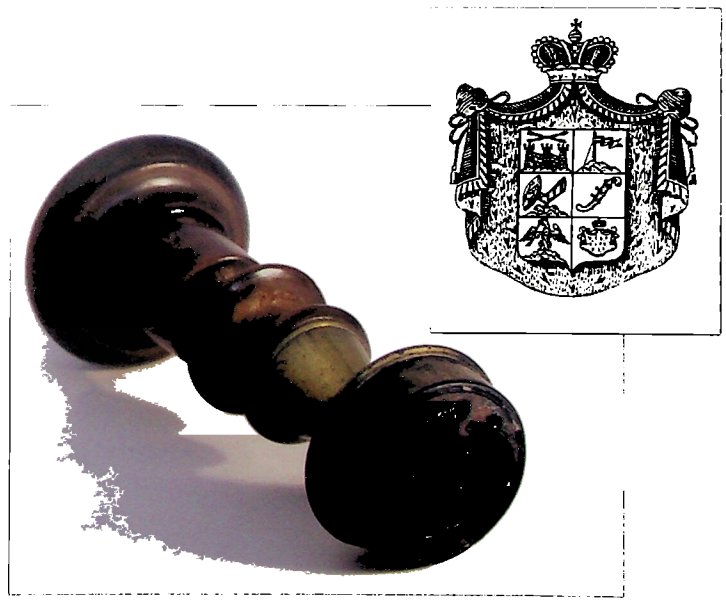

ქსნის ერისთავთა საგვარეულო საბეჭდური

Печать Эристави-Ксанских

The family signet-ring stamps Eristavi's of Ksani

გრიგოლ ორბელიანის პორტრეტი. დ. ერმაკოვის ფოტოსურათი ლითოგრაფიიდან

Портрет Григола Орбелиани. Д.И. Ермаков. Фотоснимок с литографии

Grigol Orbeliani's portrait. D. Ermakov. A photo from the lithography

მიემგზავრება სტაჟირებაზე. დაბრუნებულს. პეტერბურგის უნივერსიტეტში სთავაზობენ დარჩენას, თუმცა გიორგი საქართველოში დარჩენას არჩევს და მთელი ცხოვრება კავკასიის გეოლოგიას იკვლევს. მეცნიერი არ წყვეტს კონტაქტებს პეტერბურგთან და მუდმივი მიმოწერა აქვს ამ დარგის ისეთ ცნობილ სპეციალისტებთან როგორიცაა: ფ. ლევინსონ-ლესინგი და დ. ბელიანკინი. ახლო მეგობრული ურთიერთობა აკავშირებდა გიორგი სმირნოვს ივანე ჯავახიშვილთან. მათ ჯერ კიდევ პირველ ვაჟთა გიმნაზიაში გაიცნეს ერთმანეთი, შემდეგ უნივერსიტეტში სწავლობდნენ ერთად და თითქმის მთელი ცხოვრება შეინარჩუნეს ეს ურთიერთობა. ურთულეს 1920-30-იან წლებში კი, როგორც გ. სმირნოვის მეუღლე ევგენია ფონ შლეიერი იხსენებს, სწორედ ივანე ჯავახიშვილი დაეხმარა გიორგის საგვარეულო კოლექციის გადარჩენაში.

1904 წ-იდან გიორგი სმირნოვი კავკასიის სამთო სამმართველოში იწყებს მუშაობას. 1909 წ-იდან ის კითხულობს ლექციებს ქალთა უმაღლეს კურსებზე, სადაც თავის მომავალ მეუღლეს ევგენია ფონ შლეიერს (1890-1985) გაიცნობს. სრულიად ახალგაზრდა, მომხიბვლელი და უაღრესად განსწავლული ქალბატონი (თბილისის კურსების მოსმენის შემდეგ ის ხარკოვში გაემგზავრა, სადაც კავკასიის გეოლოგიის საკითხებზე დისერტაციის დაცვა ჰქონდა განზრახული) დახვეწილი ლიტერატურული გემოვნებით და გასაოცარი მეხსიერებითაც გამოირჩეოდა. უკვე ძლიერ ასაკოვანიც კი, ევგენია სმირნოვა თავისი საყვარელი პოეტების თხზულებებიდან ნაწყვეტებს ზეპირად ციტირებდა; სულ ერთია, იქნებოდა ეს ნადსონი, აპუხტინი, პუშკინი თუ ლერმონტოვი. ევგენიას თითქმის ყველა ქიმიური ელემენტის მონაცემები ახსოვდა, რის გამოც მის მეუღლეს იმასაც კი აბრალებდნენ — ცოლი იმიტომ შეირთო, მენდელეევის ცხრილა ზედმეტად, რომ არ გადაეშალაო.

1918 წ-ს დაიბადა გიორგი სმირნოვისა და ევგენია ფონ შლეიერის ერთადერთი ვაჟი, მიხეილ სმირნოვი. ადრეულ ასაკში გადატანილმა ძვლების ტუბერკულიოზმა ხანგრძლივი დროით მიაჯაჭვა მიხეილი საწოლს, შემდგომ კი მისი დაინვალიდებაც გამოიწვია, თუმცა გულისხმიერება, შეუპოვარი ბუნება და შთამომავლობით მიღებული შესანიშნავი მეხსიერება მას ბოლომდე არ დაუკარგავს. დიდი სამამულო ომის დროს მ. სმირნოვმა ექსტერნად დაამთავრა თბილისის უნივერსიტეტის ფილოლოგიური ფაკულტეტი, მოგვიანებით კი საქართველოს მწერალთა კავშირის რუსულ სექციასთან დაიწყო თანამშრომლობა — წერდა პიესებს, რომელთაგან არც ერთი არასოდეს არსად დადგმულა; მათი უმეტესობა ოჯახის არქივში ინახება.

გიორგი სმირნოვის სამეცნიერო თუ პედაგოგიური მოღვაწეობა მთლიანად საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს უკავშირდება. ის უნივერსიტეტისა და პოლიტექნიკური ინსტიტუტის პირველ პედაგოგთა შორის მოიაზრებოდა.

1926 წ-ს მას პროფესორის წოდება მიანიჭეს, 1932 წ-იდან კი ის გამოყენებითი მინერალოგიის ამიერკავკასიის განყოფილებაში იწყებს მუშაობას. ამ დროისათვის იწყება კავკასიის წიაღისეულის შესწავლა-ათვისება, შესაბამისად მეცნიერების აღნიშნული სფეროსადმი სახელმწიფოებრიეი ინტერესიც მატულობს და ბევრი ახალი გეოლოგიური დაწესებულება იქმნება. იზრდება მოთხოვნა კვალიფიცირებულ კადრებზეც. გ. სმირნოვის უშუალო ხელმძღვანელობით, მკვლევარებად ყალიბდებიან შემდგომში ისეთი ცნობილი სპეციალისტები, როგორებიც იყვნენ: პ. ძოწენიძე, ნ. თათრიშვილი, გ. ჩხოტუა, პ. კილასონია, პ. თოფურიძე. მისივე თაოსნობით იქმნება საქართველოს პეტროგრაფიის სამეცნიერო სკოლა.

დიდია გიორგი სმირნოვის დამსახურება საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის სასარგებლო წიაღისეულის შესწავლის საქმეში. მას შეეძლო შეეთავსებინა საველე ექსპედიციები, სამეცნიერო კვლევა და პედაგოგიური მოღვაწეობა. 1951 წ-ს ის დაჯილდოვდა ლენინის ორდენით და მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება მიენიჭა.

გიორგი სმირნოვი 1964 წელს, 88 წლის ასაკში გარდაიცვალა. მისმა მეუღლემ, ევგენიამ, მთელი თავისი შემდგომი ცხოვრება ოჯახის კოლექციაზე ზრუნვასა და მის პოპულარიზაციას მიუძღვნა. დედას მიხეილ სმირნოვიც ეხმარებოდა. უკვე 1970-იანი წლებიდან ის ამ უნიკალური ნივთების დაცვის საქმეში საქართველოს მწერალთა კავშირთან არსებულ მხატვრულ-მთარგმნელობით და ლიტერატურულ ურთიერთობათა მთავარ სარედაქციო კოლეგიას (თავმჯდომარე ო.ნოდია) სთხოვს პარტნიორობას. მსგავსი არჩევანი რამდენიმე ფაქტორმა განაპირობა: ორგანიზაციის საქმიანობის სპეციფიკამ — საქართველოში მთარგმნელობითი საქმიანობის კურირება, ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ქართული კულტურის პოპულარიზება, კონტაქტები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებთან: უმთავრესად კი ოთარ ნოდიას პიროვნებამ, მისი აზროვნების მასშტაბურობამ და ამა თუ იმ მოვლენისა და პროცესის აქტუალობის შეფასების უტყუარმა ალღომ.

კავკასიის მთავარმართებელი, დიდი თავადი მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი

Наместник Кавказа, великий князь Михаил Николаевич Романов

Caucasus goverrnor, great noble Michael Nikolaevich Romanov.

ო. ნოდიას ხელმძღვანელობით კოლეგია ნაყოფიერ მოღვაწეობას ეწეოდა. თავდაპირველად სმირნოვების სახლს, ლიტერატურულ ურთიერთობათა სახლის — პუშკინის მემორიალის სტატუსი მიენიჭა. ის საზოგადოებრივ საწყისებზე ფუნქციონირებდა, თუმცა მალევე გაჩნდა საშტატო ერთეულები, სპეციალური ბლანკები და ორგანიზაციის ბეჭედი. ყოველწლიურად იდებოდა თანამშრომლობის ხელშეკრულებები, სადაც ორივე მხარის პირობები მკაფიოდ იყო განსაზღვრული.

1975 წლიდან სმირნოვების სახლში, ანუ ახლად სახელდებულ

გიორგი თამამშევის შვილები – ლიზა და მიშა თამამშევები აღმზრდელთან ერთად

Дети Георгия Тамамшева – Лиза и Миша Тамамшевы с нянней

George Tamamshev's children – Liza and Misha Tamamshevs, together with their foster-parent

ელისაბედ, ეკატერინე და გიორგი თამამშევები. თბილისი. ორლაი დე კარვას ფოტო-სტუდია

Елизавета, Екатерина и Георгий Тамамшевы. Тбилиси. Фото-студия Орлая де Карва

Elizabeth, Katherine and George Tamamshevs. Tbilisi. Orlay De Karva's photo-studio

პუშკინის მემორიალში აქტიური ლიტერატურული ცხოვრება დაიწყო. დაიწერა არაერთი სტატია, როგორც ადგილობრივ, ასევე საკავშირო პერიოდულ გამოცემებში. დამყარდა კონტაქტები სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულებებთან, ჟურნალ „ოგონიოკის" რედაქციასთან, პუშკინის მუზეუმებთან მოსკოვში, ლენინგრადსა თუ ოდესაში.

1977 წ-ს თბილისში, ლიტერატურული ურთიერთობების სახლის ინიციატივით, ჩატარდა პუშკინის პირველი საკავშირო კონფერენცია. ერთი წლის შემდეგ ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში მოეწყო ექსპოზიცია სახელწოდებით „პუშკინისდროინდელი პეტერბურგი".

1979 წ-ს სმირნოვების სახლში პუშკინის 180 წლის იუბილისადმი მიძღვნილი მეორე საკავშირო კონფერენცია გაიმართა. ამავე ღონისძიების ფარგლებში ჩატარდა არაერთი საინტერესო გამოფენა და ა. ბლოკის პოეზიის საღამო.

1983 წლის ოქტომბერში სმირნოვების სახლის სამ გარემონტებულ ოთახში პუშკინის მემორიალის პირველი სამეცნიერო ექსპოზიცია გაიხსნა. იქვე ამ ოთახების გვერდით კი თავად მიხეილ სმირნოვი და დედამისი ცხოვრობდნენ.

1984 წ-ს მძიმედ დასნეულებული მიხეილის ინიციატივით ნ. გოგოლის კონფერენცია მოეწყო. ეს ღონისძიება ალექსანდრა სმირნოვასა და ნ. გოგოლის დაბადების 175 წლისთავს ეძღვნებოდა.

1984 წელს ძველი რუსული თავადური გვარის უკანასკნელმა წარმო-

ივანე აივაზოვსკი
И.К. Айвазовский
Ivan Aivazovski

ი. აივაზოვსკის გამოფენის კატალოგი. 1896

Каталог выставки работ И.К.Айвазовского. 1896

I.K. Iavazovski's exhibitions' catalogue. 1896

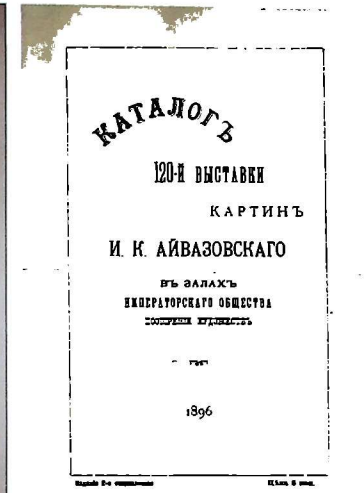

КАТАЛОГЪ

120-Й ВЫСТАВКИ

КАРТИНЪ

И. К. АЙВАЗОВСКАГО

ВЪ ЗАЛАХЪ

ИМПЕРАТОРСКАГО ОБЩЕСТВА

1896

მადგენელმა, მიხეილ გიორგის ძემ და უკვე ღრმად მოხუცებულმა 95 წლის დედამისმა, ევგენია ფონ შლეიერ-სმირნოვამ, რთული გადაწყვეტილება მიიღეს — მათ საგვარეულო სახლი და ოჯახის მთელი ქონება ,,საქართველოს მწერალთა კავშირთან არსებულ მხატვრულ-მთარგმნელობით და ლიტერატურულ ურთიერთობათა მთავარი კოლეგიის სახით, საქართველოს სსრ-ს" გადასცეს (11).

შედგა ანდერძი, რომლის მე-9 პუნქტიც ,,პუშკინის ეპოქის ყველა ნივთის სახლში უცილობელ დატოვებას მოითხოვდა, რადგან ამ კოლექციის, როგორც ერთიანი მემორიალური კომპლექსის მნიშვნელობა არ დაკარგულიყო''. ანდერძის აღმსრულებლად ის ადამიანები დასახელდნენ, რომელთა მიმართაც სმირნოვებს სრული ნდობა ამოძრავებდათ — მთავარი მთარგმნელობითი კოლეგიის თავმჯდომარე ოთარ ნოდია და ცნობილი ჟურნალისტი ია მუხრანელი.

1985 წ-ს 20 იანვარს მიხეილ სმირნოვი გარდაიცვალა. იმავე წლის 30 ივნისს გარდაიცვალა დედამისი ევგენია ფონ შლეიერიც. სმირნოვების გამორჩეულად მრავალფეროვანი და ისტორიულად მეტად მნიშვნელოვანი კოლექციის ერთადერთი მემკვიდრე საქართველო იყო. რუსეთიდან და უკრაინიდან მოსული არაერთი შემოთავაზების მიუხედავად, ევარის უკანასკნელმა წარმომადგენლებმა არჩევანი იმ ქვეყანაზე შეაჩერეს სადაც მათი წინაპრების არაერთი თაობა ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა, ქვეყანაზე, რომლის ნაწილსაც თავადაც წარმოადგენდნენ.

დღეს სმირნოვების სახლში განთავსებულია არასამთავრობო ორგანიზაცია — ,,კავშირი კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრი კავკასიური სახლი''. კოლექცია ,,კავკასიური სახლის'' ნაწილად იქცა. ოჯახური რელიკვიები ექს-

ვასილ თამამშეევი საკარნავალო კოსტუმში. თბილისი. ფილიპოვიჩის ფოტო-სტუდია

Василий Тамамшев в карнавальном костюме. Тбилиси. Фото-студия Филиповича

Vasil Tamamshev in a carnival fancy dress. Tbilisi. Filipovitch's photo-studio

ელისაბედ (ლიზა) ზუბალაშვილი (ვასილი თამამშევის მეუღლე)

Елизавета (Лиза) Зубалашвили (супруга Василия Тамамшева)

Elizabeth (Liza) Zubalashvili (Vasil Tamamshev's wife)

პონირებულია მეორე სართულის მხოლოდ ოთხ ოთახში, ორი პატარა ოთახი კი ფონდებს ეთმობა.

ამჟამად საქართველოს მთავრობა განიხილავს აღნიშნული კოლექციის საფუძველზე სახელმწიფო სამართლებრივი სტატუსის მქონე მუზეუმის შექმნის საკითხს.

სმირნოვების დინასტიის უკანასკნელი წარმომადგენლების ბოლო სურვილი იყო – მათ სახლში გულგრილ ადამიანებს არასოდეს ევლოთ.

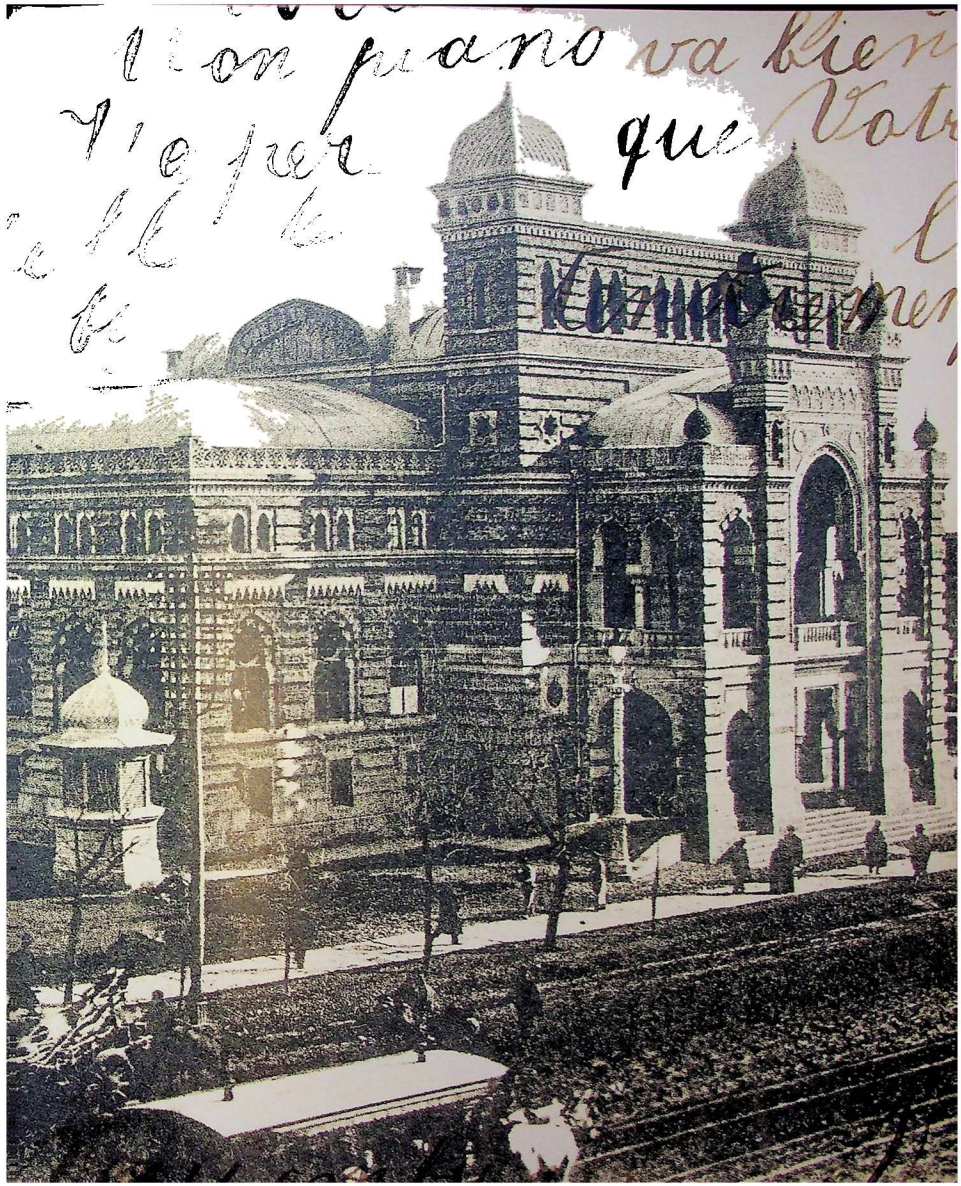
Don Juano va bien
que

ნიკოლოზ ერისთავი (ნიკოლოზ ბარათაშვილის დისწული), მართა თარხან-მოურავი, დავით ერისთავი. თბილისი, ა. როინაშვილის ფოტოსალონი

Николай Эристави (племянник Николоза Бараташвили), Марта Тархан-Моуравн, Давид Эристави. Тбилиси. Фото-студия А. Ройнашвили

Nikoloz Eristavi (Nikoloz Baratasshvilis's nephew), Marta Tarkhan-Mouravi, Davit Eristavi. Tbilisi, A. Roinashvili's photo-studio

В Тбилиси (1), в доме Смирновых, на улице Галактиона Табидзе, 20 (бывшая Гановская, затем Акакия Церетели) тесно сплелись разные эпохи, художественные стили и генеалогические корни, уходящие в глубину веков, отражающие грузинские, русские, армянские, итальянские, немецкие, польские, французские пересечения этого рода. Вслед за А.С. Пушкиным Смирновы могли бы повторить: «Имя предков моих встречается поминутно в нашей истории».

Летом 1847 года в Калуге, в семье губернатора Николая Михайловича Смирнова (1808-1870) и его супруги Александры Осиповны Смирновой-Россет (1809-1882) родился младший ребенок, сын Михаил.

Николай Михайлович Смирнов – представитель старинного московского рода, потомок по матери Сергея Леонтьевича Бухвостова "первого российского солдата", служившего в армии Петра I. Государь ценил своего верного спутника во всех боевых походах. В семье бережно сохраняли дары императора, охотно показывали друзьям.

Александра Осиповна Смирнова-Россет родилась в Одессе 6 марта 1809 года в семье Осипа Ивановича Россети (1760-1813) и Надежды Ивановны Лорер (1790-1825). Осип Иванович происходил из старинного дворянского рода. Некоторые исследователи считают его итальянцем, другие – выходцем из Швейцарии, известный пушкинист П.Е. Рейнбот не исключал и румынское происхождение. Сами дети считали отца французом и итальянское написание фамилии Россети сократили до Россет.

Александра Осиповна Смирнова-Россет, хозяйка литературного салона и талантливая мемуаристка, была приятельницей А.С. Пушкина, В.А. Жуковского, И.А. Крылова, Н.В. Гоголя, Е.П. Ростопчиной, И.С. Тургенева, К.П. Брюллова, А.Н. Мицкевича, Ф. Листа, и список этот бесконечен. Ее образ навсегда запечатлен в русской лирике и прозе XIX века.

В 1855 году Смирновы пригласили воспитателем сына известного писателя, поэта, драматурга Якова Полонского. Во время ежедневного общения со своим подопечным Полонский не раз вспоминал проведенные в Грузии (1846-1851) годы, которые оставили яркий след в жизни и творчестве поэта. Поездки по стране, знакомство с ее самобытным фоль-

უცნობი ქალბატონი ბავშვებთან ერთად

Неизвестная с детьми

An unknown lady together with children

клором, богатой историей и этнографией – все оживало в беседах с воспитанником. Эти рассказы вызывали живой отклик у юного Михаила, ведь в его жилах текла и грузинская кровь.

Его мать, Александра Осиповна Россет, провела детские годы в Украине, в селе Грамаклея, в имении бабушки - грузинки Екатерины Евсеевны Лорер (урожденной Цицишвили). Екатерина Евсеевна происходила из древнего грузинского княжеского рода. Ее отец Евсей Цицишвили (род. ок.1700 г.) хорошо знал известного грузинского поэта Давида Гурамишвили. Из потомства Евсея и его супруги Матроны, кроме Екатерины, известен Дмитрий Евсеевич Цицишвили (1747-1835), женатый на Варваре Егоровне Грузинской (1762-1832), дочери царевича Георгия Вахтанговича. Родство Цицишвили с грузинским царским двором на этом не исчерпывается. Прапрадед Екатерины и Дмитрия был женат на дочери кахетинского царевича Георгия и внучке царя Кахетии Александра II, а их родственница Мариам Цицишвили стала женой последнего царя Грузии Георгия XII. Высокое родство помнили и заслуженно им гордились.

Недалеко от Грамаклеи находилась почтовая станция. Однажды через нее проехал император Александр I и посетил дом Екатерины Евсеевны. Давно улеглась пыль, поднятая императорской каретой, а воспоминания еще долгие годы согревали вечера в Грамаклее.

В семье Лореров было восемь детей. Особого упоминания заслуживает участник Отечественной войны 1812 года, майор Вятского пехотного полка, член Северного и Южного декабристского общества, мемуарист Николай Иванович Лорер (1795-1873).

В семейном собрании Смирновых сохранилась копия портрета Н.И. Лорера, написанного летом 1841 года художником Р.К. Шведе в Пятигорске (2).

Родственные связи Александры Осиповны далеко не исчерпываются упомянутыми, но вернемся в Петербург 1855 года.

Яков Полонский наблюдал жизнь этой семьи изнутри и оставил воспоминания об Александре Осиповне, ее муже, записи их рассказов о молодости, о дружбе с выдающимися современниками (3).

Александре Осиповне шел 47-й год. Она изменилась внешне, все чаще подводило здоровье, но иногда она преображалась, увлекалась воспоминаниями о былом, а ей было что вспомнить.

სხედან:
ზ. ჭავჭავაძე, ა. ჭავჭავაძე,
მ. ნიკოლაი-შარვაშიძისა,
დ. ჭავჭავაძე, მ. ჭავჭავაძე,
ე. ჭავჭავაძე.
დგანან:
ვ. ბარნოვი,
ნ. ასტაფიევი, გ. შარვაშიძე,
თ. ჭავჭავაძე

Сидят:
З.Г.Чавчавадзе,А.Д. Чавчавадзе,
М.А. Николаи-Шарвашидзе,
Д.А. Чавчавадзе, М.Д. Чавчавадзе,
Е.Д. Чавчавадзе.
Стоят:
В.И. Барнов, Н.А. Астафьев, Г.Д. Шарвашидзе, Т.Д. Чавчавадзе

Sitting:
Z. Chavchavadze, A. Chavchavadze,
M. Nikolai-Sharvashidze,
D.Chavchavadze, M.Chavchavadze,
E.Chavchavadze.
Standing:
V. Barnov, N. Astafiev, G. Sharvashidze,
T. Chavchavadze

В 1820 году Александра была зачислена в Петербургское училище ордена Святой Екатерины (Екатерининский институт), по окончании стала фрейлиной императрицы Марии Федоровны, а в дальнейшем - Александры Федоровны. В Зимнем дворце завязывались связи, которые Александра Осиповна часто будет использовать для заступничества за своих опальных родственников и друзей: одной из первых она нарушит запрет и на коленях будет просить смягчить приговор дяде-декабристу Н.И. Лореру, передаст на непосредственную царскую цензуру ряд пушкинских произведений, поможет Н.В. Гоголю преодолеть цензурные препоны, добьется для него пенсии, чтобы он мог жить и работать над вторым томом "Мертвых душ" в Италии, будет хлопотать за художника А.А. Иванова, за И.С. Тургенева, к ней обратятся с просьбой заступиться за петрашевцев... Всю жизнь она будет придерживаться однажды записанной в дневнике за 1845 год мысли: "Мое дело просить, и не стыдно просить для других, для себя, слава Богу, ничего не прошу" (4).

В Зимнем дворце она сближается не только с царской семьей, но и с В.А. Жуковским, через него входит в дом Карамзиных, где вспыхнет первый роман Сашеньки Россети и А.И. Кошелева. Ее близость ко двору беспокоит жениха и после откровенного объяснения последует расставание.

В салоне Карамзиных начнется негласное соревнование лучших русских поэтов, воспевающих "черкесские глаза" Александры. П.А. Вяземский одним из первых признал себя "военнопленным" смуглой красавицы. В.А. Жуковский, несмотря на разницу в возрасте, через П.А. Плетнева объяснился ей в любви, но получил отказ, что не помешало сохранить

добрые отношения на многие десятилетия и писать ей гекзаметром шуточные письма. Для А.С. Хомякова она осталась "иностранкой", для А.С. Пушкина – "Венерою Невы", для И.П. Мятлева – "крестной матерью мадам Курлюковой". Чувство М.Ю. Лермонтова к ней даст повод написать современной исследовательнице Л.А. Беловой достаточно спорное художественно-документальное произведение "Александра и Михаил" (М., 2005.). Впрочем, интерес к А.О. Смирновой с 70-ых годов XX века неизменно растет.

Ее поэтические персоналии не имеют равных ни по количеству, ни по авторскому составу, к перечисленным выше добавим стихи В.И. Туманского, И.С. Аксакова, Е.П. Ростопчиной, С.А. Соболевского, Козьмы Пруткова... В прозе она – прототип ряда героинь Н.В. Гоголя, М.Ю. Лермонтова, И.С. Тургенева, ее имя – в дневниках Л.Н. Толстого, черновиках Ф.М. Достоевского к роману "Бесы"...

Отметим, что кроме яркой внешней красоты она обладала многими талантами и феноменальной памятью. Ей ничего не стоило за несколько недель изучить греческий. Ее русский восхищал А.С. Пушкина, в детстве она говорила по-украински, впоследствии овладела французским, английским, немецким, итальянским, древнееврейским языками.

Она часто музицирует в четыре руки с В. Одоевским, братьями Виельгорскими, берет уроки музыки у ученицы Бетховена мадам Гирт, сочиня-

მარიამ (კაკო) ჭავჭავაძე
ბავშვთან ერთად.
ვ. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

Мария (Како) Чавчавадзе с детьми.
Фото-студия В.Барканова.
Тбилиси

Mariam (Kako) Chavchavadze
together with a child.
V.Barkanov's photo-studio.
Tbilisi

ილია ჭავჭავაძე. თბილისი.
დ. ერმაკოვის ფოტო-სტუდია

Илья Чавчавадзе. Тбилиси.
Фото-студия Д.И. Ермакова

Ilia Chavchavadze. Tbilisi.
D. Ermakov's photo-studio

ილია ჭავჭავაძის ბარათი ნიკოლოზ (კოლა) ერისთავისადმი.
XIX ს-ის ბოლო - XX ს-ის დასაწყისი.
თბილისი.
ქაღალდი, შავი მელანი.
1. 16,9 X 13,4.
2. 10,9 X 22,1

Письма Ильи Чавчавадзе Николаю (Коле) Эристави.
Конец XIX - начало XX в.
Тбилиси.
Бумага, черные чернила.
1. 16,9 X 13,4.
2. 10,9 X 22,1

Ilia Chavchavadze's letter to Nikoloz (Kola) Eristavi.
End of the XIX c.– beginning of the XX c.
Tbilisi.
Paper, black ink.
1. 16,9 X 13,4.
2. 10,9 X 22,1

2

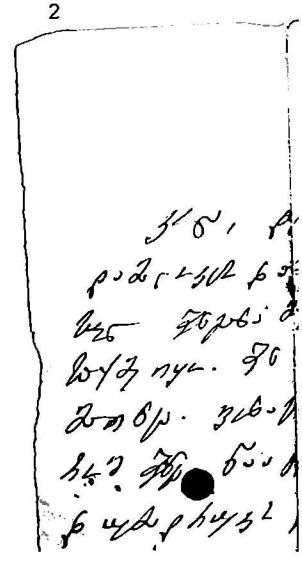

ет романсы на стихи немецкого поэта-романтика Уланда.

Ее познания в точных и естественных науках поражают. При этом она увлекается богословскими вопросами, читает отцов церкви на древнееврейском и греческом языках, а если добавить к этому острый язычок, дар увлекательной и хорошо осведомленной рассказчицы с тонким чувством вкусом (не даром к ее замечаниям прислушиваются лучшие русские поэты и писатели!), умение собирать вокруг себя выдающихся людей, независимость в суждениях и поступках, то перед нами встает портрет одной из самых ярких женщин XIX века, чей петербургский литературный салон объединял все лучшее в русской культуре. По словам известного историка В.О. Ключевского: "Николай I у Александры Осиповны в гостиной чувствовал и вел себя, как за границей, свободомыслящим европейцем,

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

წვეულება თამამშევთა წისქვილის აივანზე სტუმრებს შორისაა ილია ჭავჭავაძე

Застолье на балконе мельницы Тамамшевых. Среди гостей – Илья Чавчавадзе

Party on Tamamshev's mill balcony _ among the guests is Ilia Chavchavadze

джентльменом, русским самодержцем, запросто..."(5). Недаром император как-то подчеркнул: "Александра Осиповна, я начал царствовать над Россией незадолго перед тем, как вы начали царствовать над русскими поэтами" (6).

Умерла Александра Осиповна Смирнова-Россет в Париже, в июле 1882 года.

9 сентября ее похоронили в Москве на кладбище Донского монастыря, на похоронах присутствовали сын Михаил и внук Георгий.

***

Сын Смирновых, Михаил, был развит не по годам. Современники отмечали сильное влияние матери. Он увлекается литературой, читает новенние журналы, но выбирает естественнонаучный факультет Новороссийского университета в Одессе. Его имя было занесено в золотые списки университета. В 1867 году Э.А. Андреевский в записках отмечал, что Михаил Николаевич держит экзамен на кандидата (ему всего 20 лет) и мечтает о службе в Министерстве иностранных дел. Но ему суждено было получить должность чиновника особых поручений при Кавказском наместнике в Тбилисе.

Грузия представляла для молодого ученого широкое поле деятельности и, как его воспитатель Я.П. Полонский в свое время, Михаил исходит

ა. რუბინშტეინი.
ე. ვესტლის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

А.Рубинштейн.
Фото-студия Е.Вестеля.
Тбилиси

A. Rubinshtein.
E. Vestel's photo-studio.
Tbilisi

პ. ჩაიკოვსკი.
(ფოტო ავტოგრაფით)

П.И.Чайковский.
(Фото с автографом)

P. Chaikovski.
(a photo with an autograph)

ღია ბარათი თამამშევების
ნისქვილის ხედით

Открытка с видом на
мельницу Тамамшевых

A postcard representing a mill
belonging to the Tamamshevs

пешком страну предков. Изо дня в день он ведет наблюдения над климатом, заносит в тетради время цветения различных растений, сближается с местными учеными, переписывается с крупнейшими учеными России и Западной Европы. Входит в многочисленные благотворительные и научные общества – в разные годы он состоит в Медицинском обществе, Обществе любителей кавказской археологии, возглавляет канцелярию Общества восстановления православного христианства на Кавказе, является членом Кавказского отдела императорского русского географического общества, Кавказского общества истории и археологии, Общества сельского хозяйства и т.д.

Поражает его подвижническая деятельность в разных отраслях науки – от лингвистики и истории до антропологии, географии и ботаники. Его наблюдения, собранные коллекции растений, антропологический

დავით სარაჯიშვილი.
ზანკევიჩის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

Давид Сараджишвили.
Фото-студия Занкевича.
Тбилиси

David Sarajishvili.
Zankevich's photo-studio.
Tbilisi

материал, полученный в ходе исследования черепов из Самтаврийского могильника близ Мцхета, фенологические наблюдения, богатый этнографический, фольклорный и лингвистический материал становятся основой для многих публикаций в Грузии, России, Европе.

Он переписывается с Н.Н Миклухо-Маклаем и Полем Брока, отстаивает идеи равенства представителей разных рас и подчеркивает, что с древнейших времен территорию Грузии заселяли представители высокоразвитых народов.

Густав Иванович Радде, возглавлявший около 50 лет Кавказский музей в Тбилисе, вспоминал, что "до 1883 года мои растения были сложены в картоны линнеевскими сообразно с местом нахождения. Лето этого года Смир-

ეკატერინე სარაჯიშვილი-ფორაქიშვილისა (დავით სარაჯიშვილის მეუღლე). გ. კვიტონის ფოტო-სტუდია. ვლადიკავკაზი

Екатерина Сараджишвили-Поракишвили (супруга Давида Сараджишвили). Фото-студия Г. Квитона. Владикавказ

Katherine Sarajishvili-Phoraqishvili (David Sarajishvili's wife) G. Kviton's photo-studio. Vladikavkaz

ეკატერინე ფორაქიშვილის წერილი

Письмо Екатерины Поракишвили

A letter written by Katherine Phoraqishvili

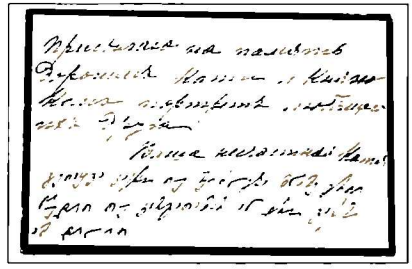

нов прожил у меня и мы оба принялись систематизировать и этикетизировать эти небольшие запасы. На эту работу было затрачено несколько месяцев. Рвение Смирнова к ботанике значительно усилилось под влиянием этой работы..."(7). Десятки растений-эндемиков Кавказа были введены в научный оборот Михаилом Николаевичем, в своих латинских названиях они сохранили фамилию первооткрывателя. В фондах Национального музея Грузии хранится гербарий М.Н. Смирнова.

Обобщая накопленные наблюдения М.Н. Смирнов попытался систематизировать их. В "Вестнике Общества любителей природы Москвы" с 1884 года он публикует статьи, а потом и список растений, которые должны были войти в капитальный труд "Флора Кавказа".

М.Н. Смирнова можно считать зачинателем геоботанического районирования Кавказа. Сотрудничая с Ботаническим садом, он формирует его обширную библиотеку, мечтает о создании альпийского ботанического сада на Кавказе – идея, фантастическая по тем временам, так и осталась нереализованной.

V არქეოლოგიური ყრილობის მონაწილეთა ჯგუფი. გადაღებული მეფისნაცვლის სასახლის ეზოში ე. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია. თბილისი. 1881. 45,4 X 55,2

Группа участников V съезда археологов. Снимок сделан во дворе дворца наместника. Фото-студии В.Барканова. Тбилиси. 1881. 45,4 X 55,2

The group of the participants of the conference V of archeologists. Photographed in the yard of the governor's Palace. V. Barkanov's photo-studio. Tbilisi. 1881. 45,4 X 55,2

V არქეოლოგიური ყრილობის მონაწილეთა ჯგუფი. გადაღებულია მეფისნაცვლის სასახლის ეზოში. ე. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია. თბილისი. 1881. 36,5 X 48,7

Группа участников V съезда археологов. Снимок сделан во дворе дворца наместника. Фото-студии В.Барканова. Тбилиси. 1881. 36,5 X 48,7

The group of the participants of the conference V of archeologists. Photographed in the yard of the governor's Palace. V. Barkanov's photo-studio. Tbilisi. 1881. 36,5 X 48,7

რუდოლფ ვირხოვი.
ვ. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია.
თბილისი. 1881

Рудольф Вирхов.
Фото-студия В. Барканова.
Тбилиси. 1881

Rudolf Virkhov.
V. Barkanov's photo-studio.
Tbilisi. 1881

В одном из номеров "Revue de antropologie" (Париж) М.Н. Смирнов публикует статью об этнографии Кавказа. Он отмечает, что в европейских странах мало знают о народах этого региона, его языках, традициях. В статье он дает определения этнографии, этногении и этнологии. Отмечает необходимость комплексного подхода к изучению этнографии Кавказа, цитирует труды античных авторов и своих современников (Услара, Мюллера и др.). Он проявляет знакомство с трудом Вахушти Батонишвили, а труд А. Цагарели "Исследования по грамматике грузинского языка" называет блестящим.

В 1881 году в Грузии прошел 5-й Всероссийский съезд археологов. В его работе принимали участие крупнейшие ученые: граф А.С. Уваров, графини П.С. и П.А. Уваровы, П.А. Висковатов, И.В. Цветаев, Н.И. Костомаров, Е.Г. Вейденбаум, Д.Е. Чубинашвили, Рудольф Вирхов и др. Участие М.Н. Смирнова в работе съезда, сближение с крупными учеными подтверждают правильность избранного им научного пути. Деятельность в многочисленных обществах сводит его с академиком В.Г. Абихом, Р.Э. Траутфеттером, Х.Х. Стевеном, архитектором А.Ф. Зальцманом, князьями С.Н. Трубецким, Г.Д. Шарвашидзе и многими другими.

Один из первых ученых-кавказоведов М.Н. Смирнов в истории науки остался как Смирнов-Кавказский.

В 1876 году Михаил Николаевич женился на Елизавете Михайловне Тамамшевой (1854-1919) и в декабре того же года у них родился единственный сын Георгий (1876-1964). (8).

Елизавета происходила из старинного армянского рода, ее дед Егор Иванович Тамамшев получил личное дворянство, в начале XIX века стал почетным горожанином, во время войн с Турцией и Персией сколотил значительный капитал. Егор Иванович и его брат Гавриил (Габриэл) принадлежали к числу самых богатых людей Тбилиса.

В 1851 году, по поручению наместника Кавказа М.С. Воронцова, Габриэл Тамамшев построил в Тбилисе, на Эриванской площади (ныне пл. Свободы) первое в Закавказье театральное здание (арх. Дж. Скудиери, худ. Г. Г. Гагарин). (9).

Егор Иванович Тамамшев вкладывал деньги в дома, лавки, земельные участки. В 1859 году на одном из них (на Гановской ул.) построил по проекту Отто Симонсона дом, который впоследствии перешел во владение семьи Смирновых.

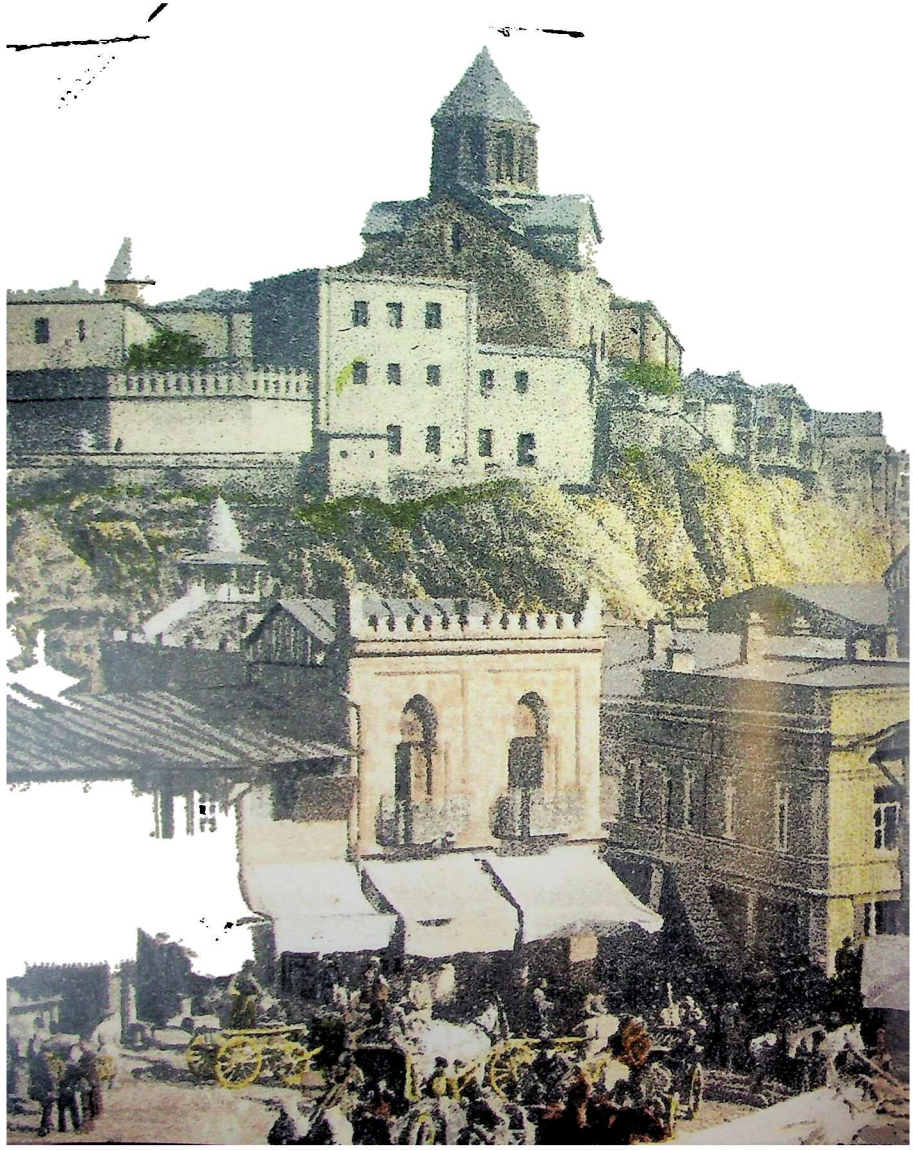

ანეტა ამილახვარი.
ვ. ჩეხოვსკის ფოტო-სტუდია.
ოდესა

Аннетта Амилахвари.
Фото-студия В.Чехонского.
Одесса

Annetta Amilakhvari.
V. Chekhovski's photo-studio.
Odessa

თამარ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია
Тамара Багратиони-Грузинская
Tamar Bagration-Gruzinskaya

თამარ ჭავჭავაძე.
ე. ვესტლის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

Тамара Чавчавадзе.
Фото-студия Е.Вестеля.
Тбилиси

Tamar Chavchavadze.
E. Vestel's photo-studio.
Tbilisi

К сожалению, о самом Егоре Ивановиче сведения крайне скупы. Из его потомства известен сын Михаил, женатый на Варваре Васильевне Коргановой. У них было четверо детей – дочери Елизавета и Екатерина, сыновья – Василий и Георгий.

В 1876 году родители выделили Елизавете приданое на 100 тысяч рублей – из них драгоценностей на 5 000 рублей, "гардеробом и другими необходимыми для жизни предметами на 80 тысяч рублей". Особо оговорили, что девица Елизавета в дальнейшем не примет участия в разделе имущества, но в 1882 году ее сестра Екатерина выходит замуж за Николая Ревазовича Эристави и семья вновь делит имущество. К этому времени Тамамшевы владеют пятью жилыми домами, тремя лавками в Темном ряду, двумя участками с начатыми на них постройками, дачами в Коджори и Кисловодске, мельницей в Ортачала, пастбищами и виноградниками в Навтлуги и Дигоми. В октябре 1882 г. Варвара Васильевна передала Елизавете дом на Гановской улице, № 24 (ныне ул. Галактиона, № 20) с участком земли в 128 квадратных саженей.

В этом доме часто устраивали литературные и музыкальные вечера, здесь в разные годы бывали П. Чайковский, И. Айвазовский, А. Рубинштейн, И. Чавчавадзе, К. Абашидзе, Д. Сараджишвили, И. Джавахишвили, П. Меликишвили, Е. Лансере, Т. Табидзе, Г. Леонидзе . . .

Сегодня на скромном фортепиано в доме Смирновых рядом с фотографией Ференца Листа стоит фотография Петра Чайковского с автографом. Она была подарена Елизавете Смирновой в первый приезд композитора в Тбилис. В 1886 году, как вспоминал позже А.З. Андроникашвили: "Ему устроили большой обед в саду на мельнице Тамамше-

ва в Ортачалах, на берегу реки Куры. Наслаждаясь теплым, весенним воздухом и любуясь пейзажем, Петр Ильич заявил, что давно не испытывал такого удовольствия"(10).

ელისაბედ ორბელიანი-გრუზინსკაია.
ნადარის ფოტო-სტუდია.
პარიზი. XIX ს.

Елизавета Орбелиани-Грузинская.
Фото-студия Надара.
Париж. XIX в.

Elizabet Orbeliani-Gruzinskaya.
Nadar's photo-studio.
Paris. XIX c.

Вся семья Тамамшевых тесно была связана с искусством. Брат Елизаветы Михайловны, Василий дослужился до чина генерал-майора, был офицером для особых поручений при наместнике, главноуполномоченным по устройству беженцев Кавказского фронта во время Первой мировой войны, что не помешало ему в течение 10 лет (1907-1917) оставаться бессменным директором Тбилисского казенного театра. Василий с женой, известной оперной певицей Елизаветой Зубаловой (Зубалашвили), ежегодно выезжал в Москву, Петербург, в крупнейшие города Западной Европы, где знакомился не только с репертуаром оперных театров, но перенимал опыт ведения дел и приглашал на гастроли лучших исполнителей. Творческий потенциал Василия Михайловича проявлялся и в изобразительном искусстве. Сохранился "Зимний пейзаж", выполненный им мелом и углем на тонированной бумаге. Многие годы он был вице-председателем Кавказского Общества поощрения изящных искусств. Живописные и графические работы разных авторов украшали стены особняков Тамамшевых, но предметом особой гордости семьи были пять работ известного русского мариниста Ивана Константиновича Айвазовского. В 1868 году художник совершил поездку на Кавказ. Военно-Грузинская дорога, черноморское побережье, Тбилис, раскинувшийся у подножия Мтацминда, по берегам бурной Куры - все восхищало художника. Мгновенно и на чистый лист дорожного альбома ложились эскизы понравившихся пейзажей. Многие из них были перенесены на холст уже в Тбилиси, в доме Тамамшевых на Вельяминовской (ныне ул. Дадиани, № 15). С утра до позднего вечера художник работал у окна. Любопытные тбилисцы десятками ездили посмотреть на художника, поразительно быстро создававшего свои шедевры.

Завершив 15 картин на кавказские сюжеты, художник устроил выставку в караван-сарае, а перед отъездом он оставил в дар семье Тамамшевых пять картин: "Петхаинский вид", "Вид Трапезунда", "Вид Тбилиса" и два морских пейзажа. Картины были поделены между Екатериной, Елизаве-

той и Василием. Два морских пейзажа остались у Елизаветы и в настоящее время находятся в доме Смирновых.

В старом доме Тамамшевых на Вельяминовской действовал аристократический "Английский клуб", членами его были представители высших кругов города. Завсегдатаями клуба стали и супруг Екатерины Михайловны Тамамшевой Николай Ревазович Эристави, и один из ближайших его друзей выдающийся писатель, публицист, поэт, общественный деятель Илья Чавчавадзе. Имя его часто упоминается на страницах дневников и в переписке Екатерины Эристави. Часть архива Екатерины, после ее смерти в 1937 году, была передана в фонд Литературного музея – два дневника, переписка с А. Амилахвари, Б. Шашиевой, Л. Багратион-Мухранской, О. Барятинской, М. Орбелиани, бароном Уиспером и другими. Но жемчужиной ее фонда стал обширный материал, связанный с выдающимся поэтом-романтиком Николозом Бараташвили. Ее супруг Николай Ревазович Эристави по материнской линии был племянником поэта. Он стал одним из инициаторов перенесения останков Н. Бараташвили из Гянджи в Тифлис. В 1915 году Николай Ревазович умер и Екатерина дала обет за свой счет подготовить и издать однотомник поэта. К подготовке издания она привлекла крупнейших специалистов – К. Абашидзе, И. Гедеванишвили, И. Гришашвили, Г. Туманишвили, Г. Везиришвили, С. Пирцхалава, Г. Ласхишвили, Г. Журули, Д. Шевардиадзе, Г. Робакидзе, И. Джавахишвили. В книгу вошли работы Н. Пиросмани, Л. Гудиашвили, Г. Гагарина, М. Тоидзе, В. Сидамон-Эристави и фотографии событий и мест, связанных с поэтом, многочисленные факсимиле. Сразу по выходе, в 1922 году, книга стала библиографической редкостью. В подготовке и издании книги Екатерине

გიორგი შარვაშიძე
(ფოტო ავტოგრაფით)

Георгий Шарвашидзе
(фото с автографом)

George Sharvashidze
(there is a signature on the photo)

გ. შარვაშიძის წერილები
Письма Г. Шарвашидзе
G. Sharvashidze's letters

მარიამ შარვაშიძე ბავშვთან ერთად

Мария Шарвашидзе с ребенком

Mariam Sharvashidze together with a child

большую помощь оказал ее племянник Георгий Михайлович Смирнов.

В 1900 году Г.М. Смирнов окончил Петербургский университет и защитил дипломную работу по почвам Тбилиса.

С 1901 по 1903 гг. Георгий Михайлович стажировался в Лейпциге у знаменитого ученого-петрографа Ф. Циркеля. По возвращении ему предлагают остаться в Петербурге при университете, но он предпочел вернуться на родину и всего себя посвятить изучению геологии Кавказа. Связь с Петербургом сохранилась, долгие десятилетия он дружил с Ф.Ю. Левинсон-Лессингом, Д.С. Белянкиным и многими другими выдающимися учеными.

Через всю жизнь он пронес дружбу и с выдающимся ученым-историком П. Джавахишвили. Дружба зародилась еще в Первой мужской гимназии, продолжилась в университете, а в сложные 20-30-ые годы, по воспоминаниям супруги Георгия Михайловича, Евгении Владимировны, П. Джавахишвили помог сохранить семейное собрание.

С 1904 года Георгий Михайлович служил в Кавказском горном управлении. С 1909г. читал лекции на Высших женских курсах, здесь он сближается с профессором П.Г. Меликишвили. На курсах Георгий познакомился с будущей супругой, Евгенией Владимировной фон Шлейер (1890-1985). Это была высоко образованная женщина (после тифлисских курсов она уехала в Харьков, где собиралась защититься по геологии Кавказа), с тонким литературным вкусом и поразительной памятью (злые языки утверждали, что Георгий женился на ней лишь бы лишний раз

სხვადასხვა პიროვნებათა სავიზიტო ბარათები. XIX ს-ის ბოლო XX ს-ის დასაწყისი

Визитные карточки разных лиц. Конец XIX - начало XX в.

Visit-cards of different persons. End of the XIX c. and beginning of the XX c.

MICHEL DE ZICHY

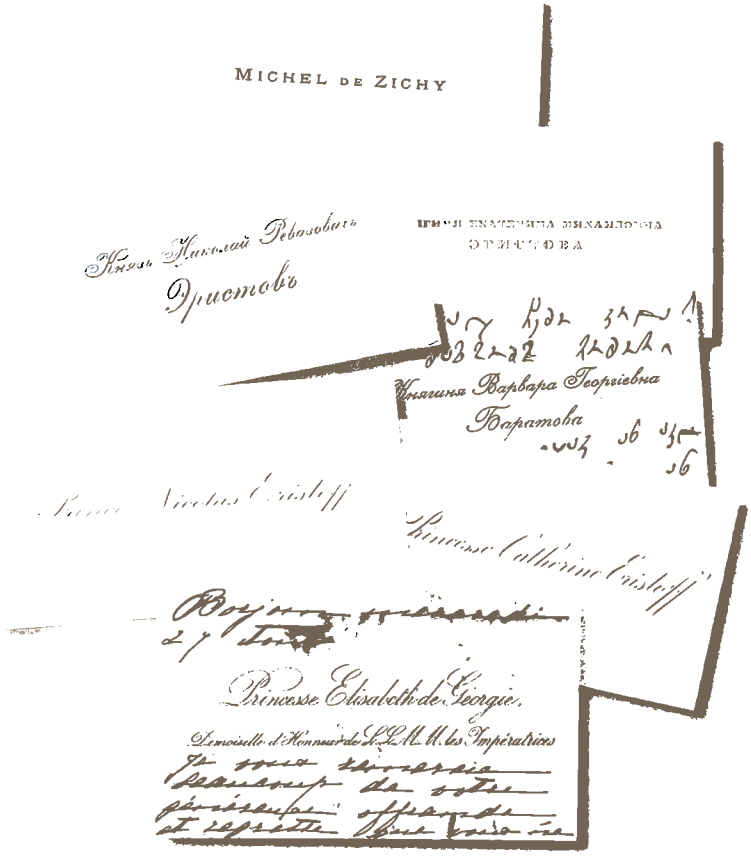

не открывать таблицу Менделеева, она знала атомный вес всех элементов, свободно цитировала в глубокой старости любимые стихи Надсона, Апухтина, Пушкина, Лермонтова).

В 1918 году у них родился единственный сын, Михаил. В раннем детстве перенесенный костный туберкулез надолго приковал его к кровати. Оставшуюся жизнь он передвигался на костылях, но сохранил при этом душевность, стойкость, от предков и он унаследовал прекрасную память. В годы Великой Отечественной войны Михаил экстерном закончил филологический факультет Тбилисского университета, долгие годы сотрудничал с русской секцией Союза писателей Грузии. В семейном архиве сохранились пьесы М.Г. Смирнова, но ни одна из них не увидела сцены.

Научная и педагогическая деятельность Георгия Михайловича была связана с Грузией, Арменией, Азербайджаном. Он был среди первых преподавателей Университета и Политехнического института. В 1926 году избран профессором. С 1932 года местом его работы стало Закавказское отделение Института прикладной минералогии. В эти годы геология востребована как никогда – исследуются и осваиваются недра Кавказа, множатся геологические учреждения, подготавливаются новые кадры. Под руководством Георгия Михайловича формируется петрографическая

თამამშევების სახლის მისალები ოთახის ინტერიერი

Интерьер гостиной дома Тамамшевых

The interior of the sitting-room of Tamamishevs' house

ეკატერინე ერისთავის სახლის კარების აბრა

Дверная табличка Екатерины Эристави

The signboard of the door of Katherine Eristavi's house

научная школа Грузии. Его ученики П.С. Дзоценидзе, Н.Ф. Татришвили, Г.Р. Чхотуа, П.Р. Киласония, П.А. Топуридзе и др. снискали признание далеко за пределами Грузии.

Трудно переоценить заслуги Георгия Михайловича в изучении месторождений полезных ископаемых в разных регионах Грузии. Георгию Михайловичу удавалось совмещать полевые экспедиции, научные изыскания и педагогическую деятельность. В 1951 году он награжден орденом Ленина, ему присвоено звание заслуженного деятеля науки.

Георгий Михайлович умер на 88-м году жизни, в 1964 году. Евгении Владимировне суждено было пережить его на 21 год. Эти годы, вдвоем с сыном, они не только бережно сохраняли семейное собрание, но все активнее занимались его популяризацией. К 1970-ым годам Михаил Георгиевич осознает, что в одиночку не добиться цели и выстраивает партнерские отношения с Главной редакционной коллегией по художественному переводу и литературным взаимосвязям при Союзе писателей Грузии (председатель О.Ф. Нодия). Этот выбор был определен несколькими факторами: ее профиль – курирование переводческого дела в Грузии, популяризация грузинской культуры за пределами страны, обширные контакты со многими странами мира и, пожалуй, самый важный фактор – личность Отара Филимоновича Нодия, масштабно мыслящего и точно ощущающего актуальность того или иного процесса, явления. Под его руководством Коллегия сплотила уникальный коллектив и развернула деятельность. На первых порах Дом Смирновых получил статус Дома литературных взаимосвязей – Пушкинского мемориала, действовал на общественных началах, но вскоре появился штат сотрудников, были напечатаны бланки Дома литературных взаимосвязей, изготовлена печать. Ежегодно заключались договора о сотрудничестве, в которых четко оговаривались права обеих сторон.

Дом Смирновых в 1970-80-ые годы привлекает внимание журналистов. Статьи о нем появляются в местной и центральной прессе. Устанавливаются прочные отношения с редакцией журнала "Огонек", Пушкинскими музеями Москвы, Ленинграда, Одессы, многими научными учреждениями. В 1977 году в Тбилиси по инициативе Дома литературных взаимосвязей проходит Первая всесоюзная пушкинская конференция, на следующий год в Государственном музее искусств организована выставка "Пушкинский Петербург".

К 180-летию со дня рождения А.С. Пушкина, в 1979 году в Доме Смир-

ნ. ზურაბოვი.
ბ. კოზაკის ფოტო-სტუდია.
ფოტოგრაფი მიშჩენკო.
თბილისი. 1914

Н. Зурабов.
Фото-студия Б. Козака.
Фотограф Мищенко.
Тбилиси. 1914

N. Zurabov.
B. Kozaki's photo-studio.
Photographer Mishchenko.
Tbilisi. 1914

новых проводится Вторая всесоюзная пушкинская конференция. За ними последуют выставки, Блоковские чтения, в октябре 1983 года в трех отремонтированных комнатах Дома Смирновых открыли первую научную экспозицию Пушкинского мемориала, а рядом продолжалась жизнь Михаила Георгиевича и Евгении Владимировны Смирновых. В 1984 году тяжелобольной Михаил Георгиевич организовал к 175-летию со дня рождения А.О. Смирновой и Н.В. Гоголя - Гоголевскую конференцию.

В 1984 году последние представители старинного русского дворянского рода Михаил Георгиевич и его 95-летняя мать Евгения Владимировна приняли непростое решение – дом и уникальное семейное собрание

მ. ლორის-მელიქოვი.
შეინდელის და ვასილევის
ფოტო-სტუდია.
მოსკოვი

М.Т. Лорис-Меликов.
Фото-студия Шеинделя и
Васильева.
Москва

M. Loris-Meliqov.
Sheindel and Vasilev's photo-studio.
Moscow

передать "Грузинской ССР в лице Главной редакционной коллегии по художественному переводу и литературным взаимосвязям при Союзе писателей Грузии" (11). В 9-ом пункте завещания они подчеркивали: "Все мемориальные вещи Пушкинской эпохи должны храниться в Доме, где они находятся в настоящее время, представляя с ним единый мемориальный комплекс". Исполнителями завещания Смирновы назначили людей, которым они полностью доверяли – председателя Главной редакционной коллегии Отара Филимоновича Нодия и известного журналиста Ию Леонидовну Мухранели.

20 января 1985 года Михаила Георгевича не стало. 30 июня того же года ушла из жизни Евгения Владимировна. Несмотря на многочисленные предложения перевезти собрание в Россию или в Украину, Смирновы передали его в дар Грузии и их последним желанием было, чтобы в этом

ნიკოლოზ (კოლა) ერისთავი გემბანზე (მჯდომარე ფიგურა)

Николай (Кола) Эристави на яхте (сидит)

Nikoloz (Kola) Eristavi on the deck (sitting figure)

доме, по этим комнатам не ходили равнодушные люди.

Сегодня в Доме Смирновых располагается неправительственная организация. "Союз – Центр культурных связей Грузии – Кавказский дом", который занимает значительную часть Дома Смирновых. Экспозиция семейных реликвий Смирновых разместилась лишь в четырех комнатах второго этажа, еще две крохотные комнаты занимают запасники.

В настоящее время Правительство Грузии рассматривает вопрос о создании на базе этого уникального собрания музея, обладающего государственным статусом.

ნერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მონოგრამა

Монограмма Общества распространения грамотности среди грузин

A monogram with the initials of the Literacy Propagating Society

სხედან:
უცნობი, ნადეჟდა სმირნოვა-სორენი (მიხეილ სმირნოვის და), ეკატერინე ერისთავი, უცნობი.
დგანან:
ნიკოლოზ ერისთავი, არტურ სორენი (ნადეჟდას ვაჟი), სორენი (ნადეჟდას მეუღლე). 1901

Сидят:
неизвестная, Надежда Смирнова-Соren (сестра Михаила Смирнова), Екатерина Эристави, неизвестный.
Стоят:
Николай Эристави, Артур Соren (сын), Соren (супруг Надежды). 1901

Sitting:
unknown, Nadezhda Smirnova-Soren (Michael Smirnov's sister), and Katherine Eristavi, unknown.
Standing:
Nikoloz Eristavi, Arthur Soren (Nadezhda's son), Soren (Nadezhda's husband). 1901

Various epochs, artistic styles and genealogical roots dating back to the depth of the centuries and reflecting the Georgian, Russian, Armenian, Italian, German, Polish and French intersections of that kind are tightly interlaced in "The Smirnovs' House" – situated in Galaktion Tabidze St, 20 (formerly – Gani St; later – Akaki Tsereteli St), in Tbilisi (1). The Smirnovs might say: A. S. Pushkin's words: "Every now and then, we come across my ancestors names in the history of our country."

The youngest child – Michael was born in the family of the governor Nicholas (Nicholay) M. Smirnov (1808 - 1870) and his wife Alexandra O. Smirnova-Rosset (1809 - 1882), in Kaluga, in the summer of 1847.

The newborn baby's father, Nicholas M. Smirnov, a representative of an old family of Moscow, on his mother's side, was a descendant of L. Buchvostov – "the first Russian soldier" serving in the army of Peter I (Peter the Great). The sovereign ruler appreciated his devoted servant who had been accompanying him in all the military operations. The Smirnovs preserved the emperor's gifts with great love and care, and willingly showed them to their friends and acquaintances.

Nicholas M. Smirnov's mother, Alexandra O. Smirnova-Rosset, was born in Odessa (6. III. 1809), in the family of Osiph I. Rosset (1760 - 1813) and his wife, Nadejda I. Lorer (1790 -1825). Osiph Rosset was a descendant of an old noble family. Some researchers considered him an Italian and others insisted on his Swiss descent; as for P. E. Reinbott, an outstanding investigator of A. S. Pushkin's life and work, he did not exclude his Russian descent as well, but

ნიკოლოზ ბარათაშვილი.
ლექსები, ბედი ქართლისა, წერილები.
თბილისი. 1922

Николоз Бараташвили.
Стихи, поэма, письма.
Тбилиси. 1922

Nikoloz Baratashvili.
Poems, "The Fate of Georgia", letters.
Tbilisi. 1922

ახალი აღთქმა. მოსკოვი. 1915
Новый Завет. Москва. 1915
New Testament. Moscow. 1915

ნაკლული
ნაოლაქმები
ლექსები
ბელი ძარლოსა
წერილები
ტფილისი 1922 წელსა
нашего
Христа
Евангеліе
Матѳея.
Москва.
1915.

his own children thought him a Frenchmen and they abbreviated the Italian spelling of the family "Rosseti" to "Rosset."

ოგანეს (ივანე) მირიმანოვი მეუღლესთან ერთად

Оганес (Иван) Мириманов с супругой

Oganes (Ivan) Mirimanov together with his wife

Alexandra O. Smirnova-Rosset, a hostess of the literary salon and a famous memoirist, was a great friend of A. S. Pushkin, V. A. Zhukovski, I. A. Krilov, N. V. Gogol, E. P. Rostropchina, I. S. Turgenev, K. P. Bryullov, A. N. Mitskevich, F. List and... and that list seems endless... Her image is, once and for all, imprinted in the Russian lyric and prose of the nineteenth century.

In 1855, an outstanding writer, poet and dramatist, Jacob Polonski, was invited by the Smirnovs as their son's tutor. During the daily communications with his pupil, Polonski frequently spoke of the years spent in Georgia (1846 - 1851) – the years having greatly influenced the poet's life and creative work as well. The journey around the country, its distinctive and original folklore, its inspiring history and ethnography – all that had been often discussed during the conversations with young Smirnov. The narrations greatly impressed Michael, as in his veins, too, flowed the Georgian blood.

His mother, Alexandra O. Rosset, spent her childhood in the estate of her grandmother – a Georgian lady, Katherine (Ekatherine) E. Tsitsishvili-Lorer – in the Ukrainian settlement called Gramaklea. Katherine E. Tsitsishvili was a descendant of an old aristocratic family. Her father, Evsey Tsitsishvili (born in 1700), was a good acquaintance of the well-known Georgian poet David Guramishvili. Besides Katherine, among the descendants of Evsey and his wife, Matron, history has preserved Dmitri E. Tsitsishvili's (1747 - 1835) name, who was married to Barbara (Barbare) E. Gruzinskaya (1762 - 1832), the daughter of Tsarevich (Prince) George. The kinship of the Tsitsishvilies with the Georgian court doesn't end there. Katherine and Dmitri's great-great-grandfather was married to the Kakhetian prince – George's daughter, who, at the same time, was a granddaughter of the Kakhetian king – Alexander II; and their relative, Mariam Tsitsishvili, was a wife of the last Georgian king – George XII. The Tsitsishvilies never forgot of their noble birth and were rightfully proud of it.

A post station was situated not far from the settlement Gramaklea. Once, the Emperor Alexander I passed through it and visited Katherine Tsistishvili. The dust risen by the emperor's state-coach was blown away long ago, but the

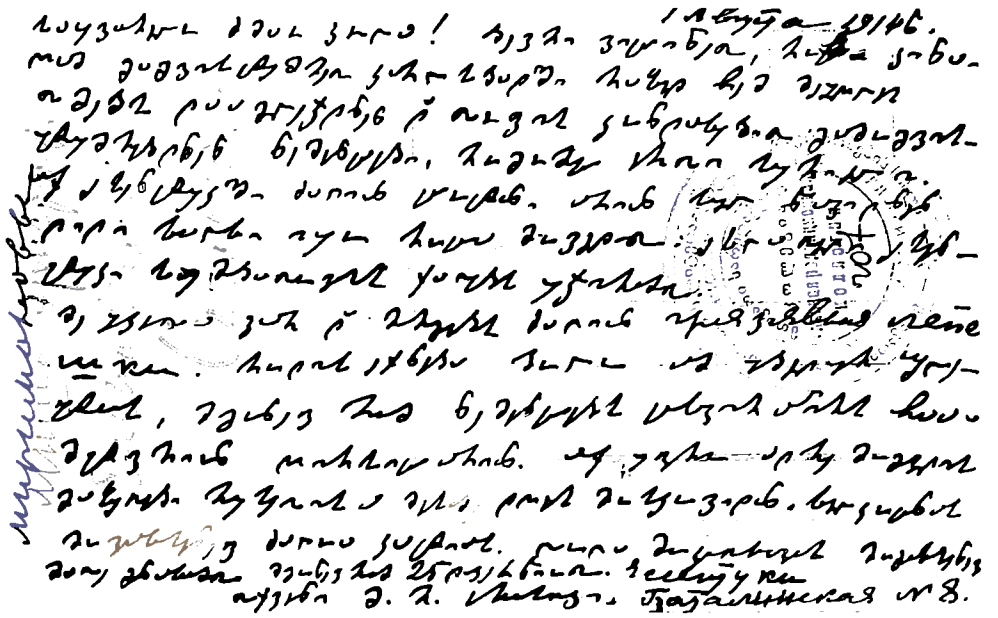

ი. მირიმანოვის მიერ ნიკოლოზ (კოლა) ერისთავისათვის მინერილი ნერილი

Письмо И.А. Мирзманова Николаю (Коля) Эристави

A letter written by I. A. Mirimanov to Nikoloz (Kola) Eristavi

cherished recollections still had been warming up the Gramaklea evenings for many years.

The Lorers had eight children. Among them, separately must be mentioned the participant of the Patriotic War (1812), the major of the Viatka infantry regiment, Nicholas I. Lorer (1795 – 1873), who, at the same time, was a member of the Northern and Southern Decembrist Society and a famous memoirist.

The copy of N. I. Lorer's portrait painted by an artist R. K. Shvede in Piatigorsk, in the summer of 1841, is preserved in the family collection of the Smirnovs (2).

The family relationships of Alexandra Smirnova-Rosset do not end with the above-mentioned, but now, we'd better return to the Petersburg of 1855.

Jacob Polonski had a good chance to watch closely the family's life, and he left memoirs about Alexandra Smirnova-Rossett and her husband, together with the records of their narratives about their youth and relations with the outstanding people of that time (3).

Alexandra Smirnova-Rosset was going on for 47. Years had changed her appearance, weakened her health, but, at times, when she was carried away by her recollections, she looked quite different – there was so much to remember…

In 1820, Alexandra entered the Petersburg Saint Katherine Institute. After graduating from the institute, she became a made of honor of the Empress Maria Feodorovna, and later – of Alexandra Feodorovna. No wonder, in the

გიორგი მიხეილის ძე სმირნოვი აღმზრდელთან ერთად.
ვ. ბარკანოვის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

Георгий Михайлович Смирнов с гувернанткой.
Фото-студия В. Барканова.
Тбилиси

George Mikhailovich Smirnov with his foster-parent.
V. Barkanov's photo-studio.
Tbilisi

Winter Palace she got in touch and established communications with nobility, and used such relations to save her disfavored kinsmen and friends; once, she even broke the rules and, on her knees, begged to ease the punishment for her sentenced uncle, the Decembrist N. I. Lorer; she asked for the direct Royal censorship for a number of A. S. Pushkin's works; she helped N. V. Gogol to overcome the obstacles of the censorship, succeeded in pensioning him, so that he could have lived in Italy and worked on the second volume of "The Dead Souls." At the court, she made efforts to help the artist A. A. Ivanov, the writer I. S. Turgenev; she was asked to plead for the so-called "petrashevtsevs." All life long she followed the idea formulated, once and for all, in her diary: "My task is pleading, and I am not ashamed to plead for others; thank God, I never ask anything for myself" (4).

At Winter Palace she established relations not only with the Royal family but made friends with V. A. Zhukovski as well, who, in his turn, introduced her to the Karamzins. In their house "flared up" the first love affair between Sashenka Rosset and A. I. Koshelyov. Her closeness to the court worried the bridegroom, and the frank explanations were followed by parting.

A hidden competition between the best Russian poets singing to Alexandra's "Cherkesian eyes" started up in the Karamzins' salon. P. A. Vyazemski was

the first to declare himself "a captive of the swarthy beauty." V. A. Zhukovski, in spite of the difference between their ages, asked P. A. Pletnev to have a word with her about his love... and after the denial, their friendship lasted for along time and he used to write for her comic poems in hexameter. Alexandra had always been "a foreigner" to A. S. Khomiakov, "The Venus of Neva" – to A. S. Pushkin, "Madam Kurdyukova's Godmother" – to I. P. Myatlev. Michael. U. Lermontov used to lose his head in her presence and that inspired the modern researcher L. A. Belova to write a rather questionable literary-documentary work "Alexandra and Michael"(M., 2005. In Russian). It must be mentioned that in the 70-ies of the XX c. the interest towards A. O. Smirnova was constantly increasing.

More than often, she happened to be a prototype of the heroines of the poetical personages. To the list of her admirers must be added V. I. Tumanski, I. S. Aksakov, E. Rostopchini, S. A. Sobolevski, K. Prutkov... Her image was used as a prototype for many personages in the prose by N. V. Gogol, M. U. Lermontov and I. S. Turgenev; her name was mentioned on the pages of L. N. Tolstoy's diaries, in the draft of the novel "The Devils" by F. M. Dostoyevski.

It must be said that besides beauty, she was endowed with great talent and phenomenal memory. She didn't find it difficult to master Greek just in several

სირაკან ტიგრანიანი, გიორგი სმირნოვი და ივანე ჯავახიშვილი. ვორელის ფოტო-სტუდია. პეტერბურგი. XX ს-ის დასაწყისი

Сиракан Тиграниян, Георгий Смирнов и Иване Джавахишвили. Фото-студия Вореля. Петербург. Начало XX в.

Sirakan Tigranyan, George Smirnov and Ivane Javakhishvili. Voreli's photo-studio. Peterburg. Beginning of the XX c.

გიორგი მიხეილის ძე სმირნოვი.
ა. გერმანის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

Георгий Михайлович Смирнов.
Фото-студия А.С. Германа.
Тбилиси

George Mikhailovich Smirnov.
A.S. Germany's photo-studio.
Tbilisi

ევგენია ფონ-შლეიერი.
პ. ზანკევიჩის ფოტო-სტუდია.
თბილისი

Евгения фон Шлейер.
Фото-студия П. Занкевича.
Тбилиси

Evgenia fon-shleier.
P. Zankevich's photo-studio.
Tbilisi

weeks; A. S. Pushkin admired her brilliant Russian; in her childhood she spoke the Ukrainian language; later she learned French, English, German, Italian and Hebrew.

Alexandra often played the piano in four hands together with V. Odoyevski and brothers Vyelgorski; took lessons from Madam Girt, Beethoven's pupil; composed romances on the poems of the German romanticist Uland.

Her knowledge in exact and natural sciences was truly amazing. Besides, she was carried away by theology, read the works of the Reverend Fathers in Hebrew and Greek, and if we add to all that her sparkling wit, the gift of an informal and entertaining narrator (her remarks and comments were taken into consideration by the best Russian poets and writers), the gift for gathering outstanding people round her, her unrestricted opinions and behavior, we'll behold an image of one of the brightest women living in the XIX c., whose Petersburg literary salon embodied and joined the best values of the Russian culture. The famous historian V. O. Kluechevski wrote: "In Alexandra Smirnova-Rosset's salon Nicholas I behaved as if he'd been somewhere abroad and felt himself a free-thinking European, a gentleman... and a Russian autocrat." (5). Once, the emperor mentioned not without reason: "Dear Alexandra, I began to reign over Russia not long before you commenced to reign over the Russian poets" (6).

Alexandra Smirnova-Rosset died in Paris, in July of 1882. She was buried in the Cemetery of the Donski Monastery, in Moscow, on September 9. The burial was attended by her son Michael and grandson George.

* * *

The Smirnovs' son, Michael, was too bright and educated for his age. The contemporaries mentioned his mother's great influence over him. He was fond of literature, read the modern magazines, but entered the Novorosiisk University in Odessa and chose the natural-scientific faculty. His name stood in the "golden list" of the University. In 1867, E. A. Andreevsky mentioned in his notes that Michael Smirnov was to take an examination as a candidate (he was just 20 then) and longed for working in the Ministry of Foreign Affairs, but as luck would have it, he got a post as an official of special mission in Tiflis, under the rule of the governor of the Caucasus.

Georgia became a wide field for his activities, and he, too, like his tutor I. P. Polonski, paced the whole country – the homeland of his ancestors. Daily he daily observed the climate of the place, took down notes about the time of blooming of various plants, made friends with local scientists; was in correspondence with outstanding Russian and West European scientists, became a member of many charity and scientific societies: at different times, he had been a member of the Medical Society, of the Caucasian Amateur Archaeologists' Society; besides, he headed the Society for Restoring the

გიორგი მიხეილის ძე სმირნოვი
Георгий Михайлович Смирнов
George Mikhailovich Smirnov

Orthodox Christianity in the Caucasus; was a member of the Caucasian Department of the Emperor's Russian Geographical Society, of the Caucasian Society of History and Archaeology, of the Agricultural Society, etc.

Truly surprising are his activities in various branches of science – from linguistics and history to anthropology, geography and botany. Many publications in Georgia, Russia and Europe were based on his observations, collections of plants; on the anthropological material obtained by him while investigating the skulls from the Samtavro Cemetery near Mtskheta; on his phenological observations, on the rich ethnographical, folklore and linguistic material gathered by him.

He was in correspondence with Miklukho-Maklai and Paul Brock, asserted the rights of the representatives of various races, and stressed the point that Georgia had been inhabited by the highly developed nations, since the old times.

Gustav I. Radde, the man heading the Caucasus Museum in Tbilisi for almost 50 years, wrote: "Till 1883 my plants were piled in the cardboard boxes just according to the areas and regions, but Smirnov has been visiting my house this summer, and we both started to systematize and label my moderate supplies. It took us several months to arrange the material, and Smirnov's zeal for botany seemed obviously increased thanks to that work" (7). Michael Smirnov enriched that branch of science with several tens of plant-endemics, and their Latin definitions always preserved the names of their discoverers. M. N. Smirnov's herbarium is included in the materials of the National Museum of Georgia.

Having generalized all the observations, Michael Smirnov attempted to systematize them. Since 1884, he had been publishing articles in "The Messenger of Defenders of the Moscow Nature", and later, in the same edition, he presented a list of plants that were to enter the monumental work "The Caucasian Flora."

M. N. Smirnov may be considered the initiator on dividing the Caucasus in geo-botanical regions. He worked together with the staff of the Botanical Garden and established its rich library; he even wished to plant an Alpine Botanical Garden in the Caucasus – the idea undoubtedly unrealizable in those times, and his dream, too, never came true.

In one of the copies of "Revue de anthropologie" (Paris) M. N. Smirnov published an article about the ethnography of the Caucasus, where he mentioned that the European countries were not well informed about the peoples inhabiting that region, about their languages and traditions. In the above-mentioned article, he defines the meaning of ethnography, ethnogeny and ethnology, and points out the necessity of the combined investigation of the Caucasian ethnography; besides, he quotes from the works of the antique authors and his contemporaries (Uslar, Mueller, etc). There he speaks about Vakhushti Batonishvili's writings, and mentions that A. Tsagareli's "Observations on the Georgian Grammar" is an excellent work.

In 1881, the Fifth Conference of the Archaeologists of the Whole Russia was

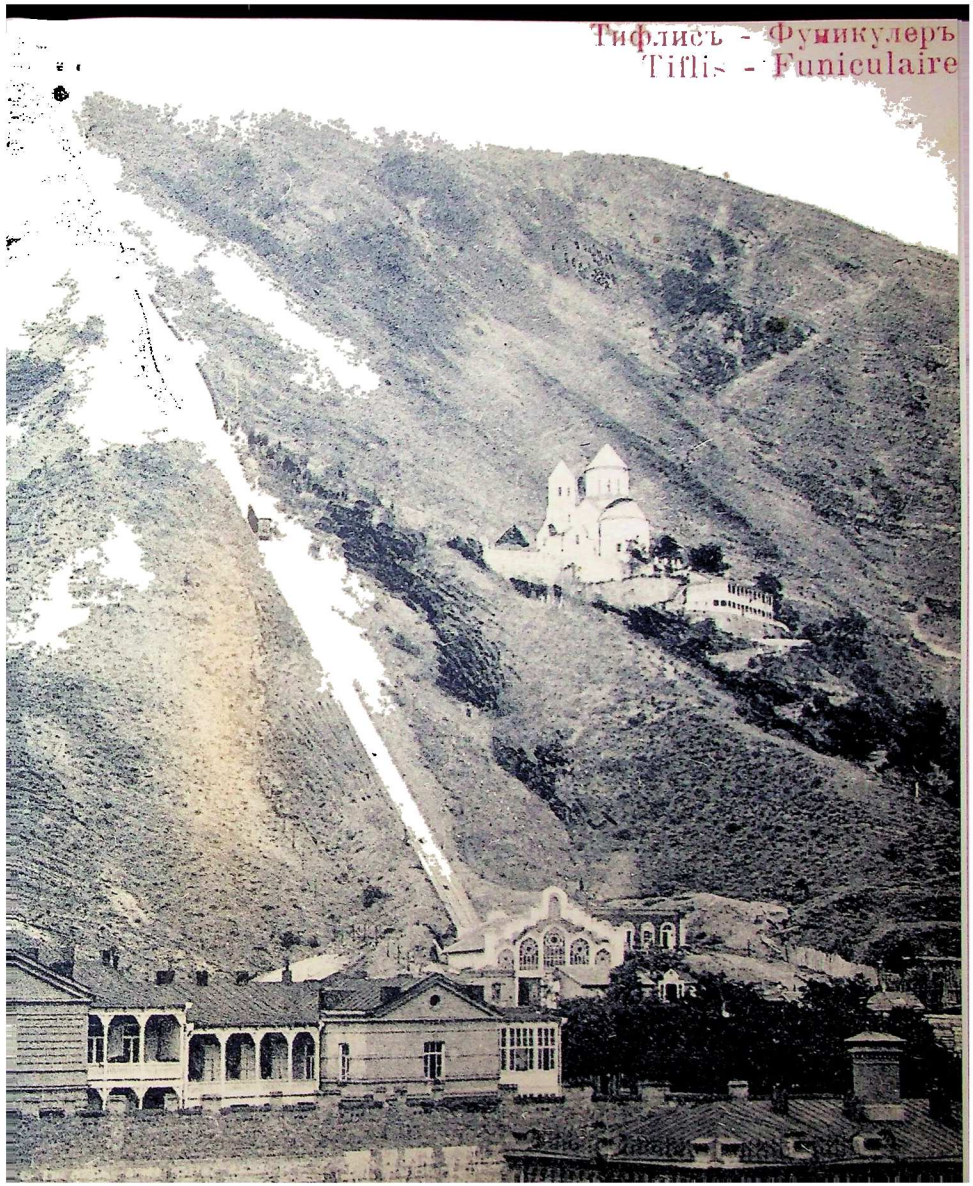

Тифлисъ - Фуникулеръ
Tiflis - Funiculaire

held in Georgia, the participants of which were such outstanding scientists as count A. S. Uvarov, countess P. S. Uvarova, countess P. A. Uvarova,P. A. Viskovatov, I. V. Tsvetaev, N. I. Kostomarov, E. G. Weidenbaum, D. E. Chubinashvili, Rudolf Virkhov and many others. M. N. Smirnov's participation in the conference, his making friends with well-known scientists confirms the fact that his decision to dedicate himself to the science was truly justified. During his work with various societies he got acquainted with the academician V. G. Abikh, with R. E. Trautfetter and Ch. Ch. Steven, an architect A. F. Zaltsmann, prince S. N. Trubetskoy, G. D. Sharvashidze , etc.

ევგენია (ყალთაში ბავშვით), გიორგი და მიხეილ სმირნოვები

Евгения (с ребенком на коленях), Георгий и Михаил Смирновы

Evgenia (with a child on her lap), George and Michael Smirnov

One of the first "Caucasists", M. N. Smirnov is known in the history of science as "Smirnov the Caucasian."

In 1876 Michael Smirnov married Elizabeth M. Tamamsheva (1854 - 1919) and in December of the same year, their only son, George was born (1876 - 1964). (8).

Elizabeth was a descendant of an old Armenian family; her grandfather Egor I. Tamamshev was awarded the title of the member of gentry, became an honored citizen in the beginning of the XIX c. and acquired great wealth during the wars with Turkey and Persia. Egor Tamamshev was known one of the richest men in Tbilisi; the same can be said about his brother, Gabriel Tamamshev.

In 1851, Gabriel Tamamshev, by the order of the governor M. S. Vorontsov, built a theatre in Tbilisi (at the Erevan Square; now – the Liberty Square), which happened to be the first building for performances in the whole Trans-Caucasus (architect – J. Scudieri, designer – G. Gagarin). (9).

E. I. Tamamshev used to invest his capital in houses, shops and building plots. In 1859, he built a house on one of such plots (namely, in Gani St.) according to Otto Simonson's project. Later the very building became the Smirnov's property.

Unfortunately, not much is known about Egor Tamamshev's life. His son Michael married Barbara V. Korganova and they had four children: sons – Vasil and George, and daughters – Elizabeth and Katherine.

In 1876, the parents provided the dowry for Elizabeth – 100 thousand rubles (that capital included jewellery, costing 5. 000 rubles and "the garments and other necessary articles, the price of which made 80 thousand rubles." It was specially stipulated that the "lass Elizabeth" would no longer participate in

the further allotment of the property, but in 1882, when her sister, Katherine, married Nikoloz (Kola) Eristavi, the family again divided their belongings. By that time, the Tamamshevs had owned five dwelling houses, three shops in the "Dark Rows", two plots with building constructions, two villas (in the settlement called Kojori and in Kislovodsk), a mill in the suburb Ortachala, pastures and vineyards in the suburbs Navtlugi and Digomi. In October of 1882 Barbara Korganova handed down the house situated in Gani St, 24 (now – Galaktioni St, 20) to her daughter, Elizabeth, together with a building plot of 128 sq. sazens (old Russ. measure of length).

Literary and musical parties were often given at that house, and at different times, it had been visited by such outstanding people as P. Chaikovski, I. Aivazovski, A. Rubenstein, Ilia Chavchavadze (a Statesman and writer), K. Abashidze (a critic), D. Sarajishvili (a maecenas), I. Javakhishvili (the founder of the University), P. Melikishvili (the first rector of the University), E. Lansere, T. Tabidze (a poet), G. Leonidze (a poet).

Today, on the lid of a quite modest piano, beside the photograph of Ferenz List stands Peter Chaikovski's photograph as well. It had been presented to Elizabeth Smirnova while the composer's first visit. In 1886, according to A. Z. Andronikashvili, "the family gave a great dinner-party in his honor – in the garden of Tamamshev's mill situated at the bank of river Mtkvari, in the Ortachala suburb. The warm, fresh air of the spring and the beautiful landscape made the composer confess that he hadn't been so pleased for a long time"(10).

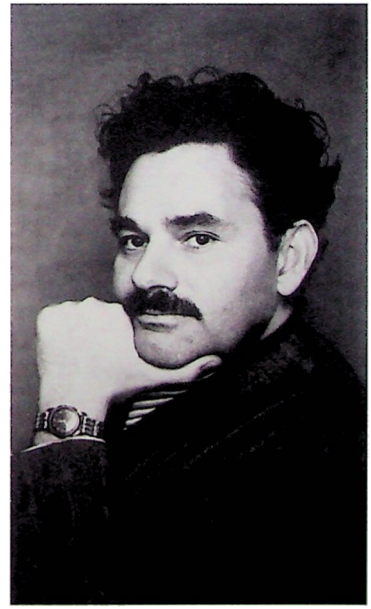

მიხეილ გიორგის ძე სმირნოვი
Михаил Георгиевич Смирнов
Mikhael Georgevich Smirnov

The Tamamshevs were deeply attached to art. Elizabeth's brother, Vasil had been a Major-General, an officer of special mission under the rule of the governor of the Caucasus, an authorized agent in settlement of the refugees of the Caucasian front of the World War I, but all that never prevented him from remaining a director of the Tbilisi Public Theatre during ten years (1907 – 1917). Vasil Tamamshev, together with his wife – a well-known operatic-singer Elizabeth Zubalalova (Zubalashvili), almost every year visited Moscow, Petersburg and West European cities, where he not only got acquainted with the repertoire of various opera-houses, but improved his skill for managing his affairs and invited the best performers on tours to Tbilisi. His creative potential was revealed

მოსკოვის სატირის თეატრის მსახიობები სტუმრად სმირნოვებთან. 1980-იანი წლების დასაწყისი

Актеры Московского театра Сатиры в гостях у Смирновых. Начало 1980-х годов

The Smirnovs hosted Moscow's Satire Theatre artists. Begining of 1980

in fine arts as well. His "Winter Scene" drawn in chalk and coal on the toned paper, is preserved in the family collection. For years, he had been a vice-chairman of the Caucasian Society Promoting Fine Arts. Many paintings and graphical drawings – the works of various masters – decorated the walls of the Tamamshevs' residences, but the true objects of their pride were five works of the famous Russian marine painter Ivan Aivazovski. In 1868, the artist made a journey round the Caucasus, and greatly admired the Georgian Military Road, the Black-Sea Coast, and the capital of Georgia, Tbilisi – spread at the foot of Mtatsminda ("Holy Mount"), between the banks of the raging Mtkvari. In no time, the sketches of the admired scenes appeared in his traveling album. Many of them were repainted on the canvases in Tbilisi – in the Tamamshevs' house (Velyaminov St; now – Dadiani St, 15). From dawn to night, the artist used to work at the window of the house. Many tens of curious "Tiflisians" hurried to have a look at the artist creating his masterpieces in the twinkling of an eye.

Having created 15 canvases on the Caucasian themes, the artist exhibited them in Karavan-Saraih, and before his departure, he presented to the Tamashevs five of his works: "The Petkhain View," "The Trapesund Scene", "The Tbilisi Scene", and two marine paintings. The canvases were divided between Katherine, Elizabeth and Vasil; two of them, the marine paintings, became Elizabeth's property, and nowadays, they are preserved in the Smirnovs' collection.

An aristocratic "English Club" was established at the Tamamshevs' old house (Velyaminov St), the members of which were the representatives of the Tbilisian nobility. Katherine M. Tamamsheva's husband, Nikoloz Eristavi and one of his closest friends – an outstanding writer, publicist, poet and Statesman Ilia Chavchavadze – became the frequenters of the club. Ilia Chavchavadze's name is often mentioned in the letters and diaries of Katherine Eristavi. After her death (1937) a part of the archives was handed down to the fund of the Museum of Literature: two diaries and letters; Katherine Eristavi had been in correspondence with A. A. Amilakhvari, B. Shanshieva, L. Bagration-Mukhranski, O. Baryatinski, M. Orbeliani, Baron Winsper and many others, but the true pearl of the fund is a rich material dealing with a famous poet, a romanticist Nikoloz Baratashvili. Katherine's husband, N. R. Eristavi was the poet's nephew on his mother's side. He became one of the initiators of conveying the poet's remains from Gandja to Tbilisi. After N. R. Eristavi's death (1915), Katherine vowed to edit and publish a volume of Nikoloz Baratashvili's poems. She invited the best specialists for the preparatory work: K. Abashidze, I. Gedevanishvili, I. Grishashvili, G. Tumanishvili, G. Vezirishvili, S. Pirtskhalava, G. Laskhishvili, G. Zhuruli, D. Sharvashidze, G. Robakidze, I. Javakhishvili. As soon as published, the book rich with the illustrations of such masters as N. Pirosmani, L. Gudiashvili, G. Gagarin, M. Toidze, V. Sidamon-Eristavi, photographs representing the events and places dealing with the poet, and a great number of his facsimiles, became a

გოგოლისადმი მიძღვნილი კონფერენციის მონაწილეები. 1984 წელი. სხედან: ოთარ ნოდია, მიხეილ სმირნოვი

Участники Гоголевской конференции. 1984 г. Сидят: Отар Нодия, Михаил Смирнов

Participants of Gogol conference. 1984. Sit: Otar Nodia, Michael Smirnov

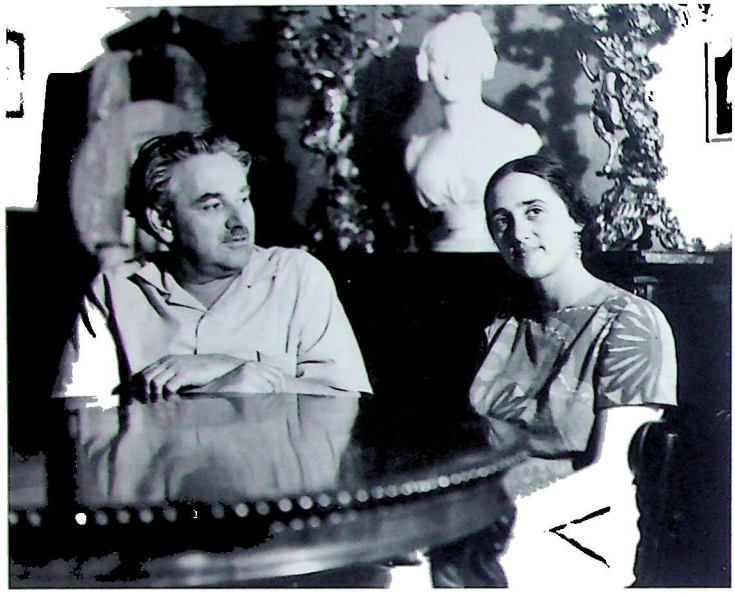

მიხეილ სმირნოვი და მარინა ბოკარიუსი

Михаил Смирнов и Марина Бокариус

Michael Smirnov and Marina Bokarius

bibliographic rarity, but, as luck would have it, it was published only in 1922. Katherine's nephew, George M. Smirnov, was of a great help to her in editing the book.

In 1900, G. M. Smirnov graduated from the Petersburg University and defended a thesis for a degree-work on the kinds of soil in Tbilisi.

From 1901 to 1903, he had been a probationer in Leipzig, under the guidance of an outstanding scientist, a petrograph F. Zirkel. After his return, he was offered a work at the Petersburg University, but he chose to get back to his homeland and devote himself to the investigation of the Caucasian geology. Despite that, he was in touch with the Petersburg scientists, and for many tens of years remained a close friend of F. U. Levinson-Lessing, D. S. Belyankin, and many others.

All life long, he'd been a close friend of an outstanding historian Ivan Javakhishvili. Their friendship had begun at the First School for Boys, lasted during their University years, and, as George Smirnov's wife, Evgenia mentions in her memoirs, I. Javakhishvili helped him to save the family collection.

Since 1904, George Smirnov had been working at the mining department of the Caucasus, since 1909 – giving a course of lectures at the High School for Women, where he made friends with professor P. G. Melikishvili. At that school, he also met his future wife, Evgenia Von Shleier (1890 -1985), a very educated lady (having finished the high school she left for Kharkov, where she was going to defend a thesis on the geology of the Caucasus) with an excellent taste in literature and amazingly bright memory (it was rumored that George

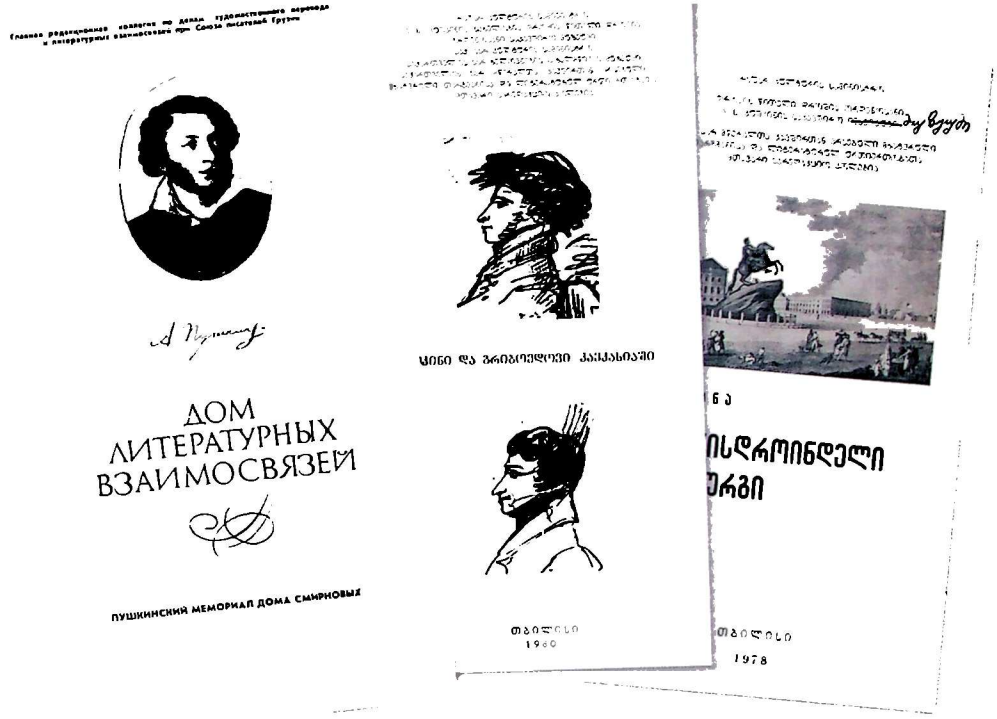

ლიტერატურულ ურთიერთობათა სახლის ინიციატივით ჩატარებული გამოფენების ბუკლეტები (1970-1980-იანი წწ-ის დასაწყისი). თბილისი

Буклеты выставок, проведенных по инициативе Дома литературных взаимосвязей (1970-1980-е гг.). Тбилиси

The liflets of the exhibitions spent at the initiative of the House of literary interrelations (1970-1980-ies begining). Tbilisi

Smirnov had married her just in order not to trouble himself by digging into the Mendeleev periodic table, as Evgenia knew by heart the atomic weight of all the elements; besides, even at her old age, without thinking twice, she could quote from her favorite poets Nadson, Apukhtin, Pushkin, Lermontov).

Their only son, Michael was born in 1918. In his early childhood, the bone consumption had confined him to bed for a long time. During the rest of his life, he went about on crutches, but never lost his spirit, courage and vigor, to say nothing of his brilliant memory inherited from his ancestors. During the Great Patriotic War, he finished extramural courses at the philological faculty of Tbilisi State University; for years, had been working together with the Russian section of the Georgian Writers' Union. Some of his dramatic works are preserved in the family archives, but none of them had been staged.

George Smirnov's scientific and pedagogical activities were connected with Georgia, Armenia, Azerbaijan. He was one of the first lecturers at the

 პუბლიკაციები ა. სმირნოვა-როსეტის შესახებ

Публикации, посвященные А.О. Смирновой-Россет

Publications about A. O. Smirnova-Rossel

University and the Polytechnic Institute. In 1926, he was elected a professor. Since 1926, he had been working at the Transcaucasian department of the Institute of Applied Mineralogy. Geology was a science of great importance in those years: The depths of the Caucasus were investigated and explored, many geological establishments appeared, the young specialist were trained up. The petrographical scientific school of Georgia was founded under his guidance. His pupils – P. S. Dzotsenidze, N. F. Tatrishvili, G. R. Chkhotua, P. R. Kilasonya, P. A. Topuridze, and many others – had been known and respected beyond the bounds of Georgia.

George Smirnov's activities in research of the layers of useful minerals in different regions are truly priceless and incomparable. He succeeded in combining his field expeditions and scientific observations with pedagogical

activities. In 1951, he was awarded the Lenin order and a title of an honored scientist.

George Smirnov died at the age of 88, in 1964. As luck would have it, Evgenia outlived him – she died 21 years later. After Smirnov's death, she and her son had not only preserved the family collection with great love and care, but kept on popularizing it as well. In 1970-ies, Michael Smirnov realized the impossibility of attaining his object just on his own and entered into partnership with the Main Editorial Board of Translation and Literary Interrelations at the Georgian Writers' Union (Chairman – O. F. Nodia). The choice had its reasons: the very establishment kept on managing the translational activities in Georgia, popularizing the Georgian culture abroad, and establishing extensive interrelations with many other countries, but the main "factor" of that choice was Otar F. Nodia himself – a man with wide interests who could precisely sense and realize the actuality of each process or event. Thanks to him, the Main Editorial Board was distinguished by an undoubtedly unique staff, and carried out a truly great work. At first, the Smirnovs' House had a status of the House of Literary Interrelations – Pushkin Memorial and worked on a voluntary basis, but soon it got its staff, its own printed forms and a seal. The contracts and agreements of collaboration fixing and determining the rights of both sides were made each year.

In 70-80-ies, the Smirnovs' House attracted the attention of many journalists. The articles about the house appeared in the local and central press. Stable and lasting interrelations were established with the editorial office of the journal "Ogonyok", with the Moscow, Leningrad and Odessa Pushkin Museums and many scientific institutions. In 1977, on the initiative of the House of Literary Interrelations, the First All-Union Pushkin Conference was held in Tbilisi, and a year later, an exhibition – "Pushkin's Petersburg" – was arranged in the State Museum of Arts.

In connection with the 180th anniversary of Pushkin's birth, in 1979, the Second All-Union Pushkin Conference was held at the Smirnovs' House. The arrangement was followed by exhibitions, by an evening dedicated to reading Block's poems; in October of 1983, the first scientific exposition of the Pushkin Memorial was opened in the three repaired chambers of the Smirnovs' House, while Michael and Evgenia Smirnovs continued living in the next rooms. In 1984, Michael Smirnov, being already seriously ill, arranged the Gogol Conference dedicated to the 175th anniversary of A. O. Smirnova and N. V. Gogol's birth.

In 1984, the last descendants of the Russian gentry, Michael Smirnov and his mother, Evgenia Von Shleier, who was 95 then, made a very earnest decision – to hand down the house together with its unique family collection to "The Georgian S. S. R. namely, to the Main Editorial Board of Translation and Literary Interrelations at the Georgian Writers' Union" (11); In the 9th item of the will they stress the point that, "all the memorial articles of the Pushkin's epoch must be preserved in the house, where they are kept at this very time and make together with the house one inseparable memorial complex." The

Smirnovs appointed Otar F. Nodia, the Chairman of the Main Editorial Board and a well-known journalist, Ia Mukhraneli – the people whom they fully trusted – the executors of their will.

Michael Smirnov died on January 20, 1985, and on June 30 of the same year died Evgenia V. Smirnova. In spite of many proposals that their family collection should have been handed down to Russia or to the Ukraine, the Smirnovs left it as a gift to Georgia, and their last wish was that no indifferent people should have paced the house, its rooms...

Today, "The Centre of Georgian Cultural Interrelations – the "Caucasian House" – non-governmental organization – is located in the Smirnovs House. The family collection entered the Slavonic Department of "The Caucasian House." The family collection is exposed just in four rooms on the third floor, and the two tiny ones are used for the supplies.

At present, the government of Georgia discusses a question about establishing of a museum with a State status, on the base of that unique collection.

სმირნოვების სახლი
ДОМ СМИРНОВЫХ
THE SMIRNOVS' HOUSE

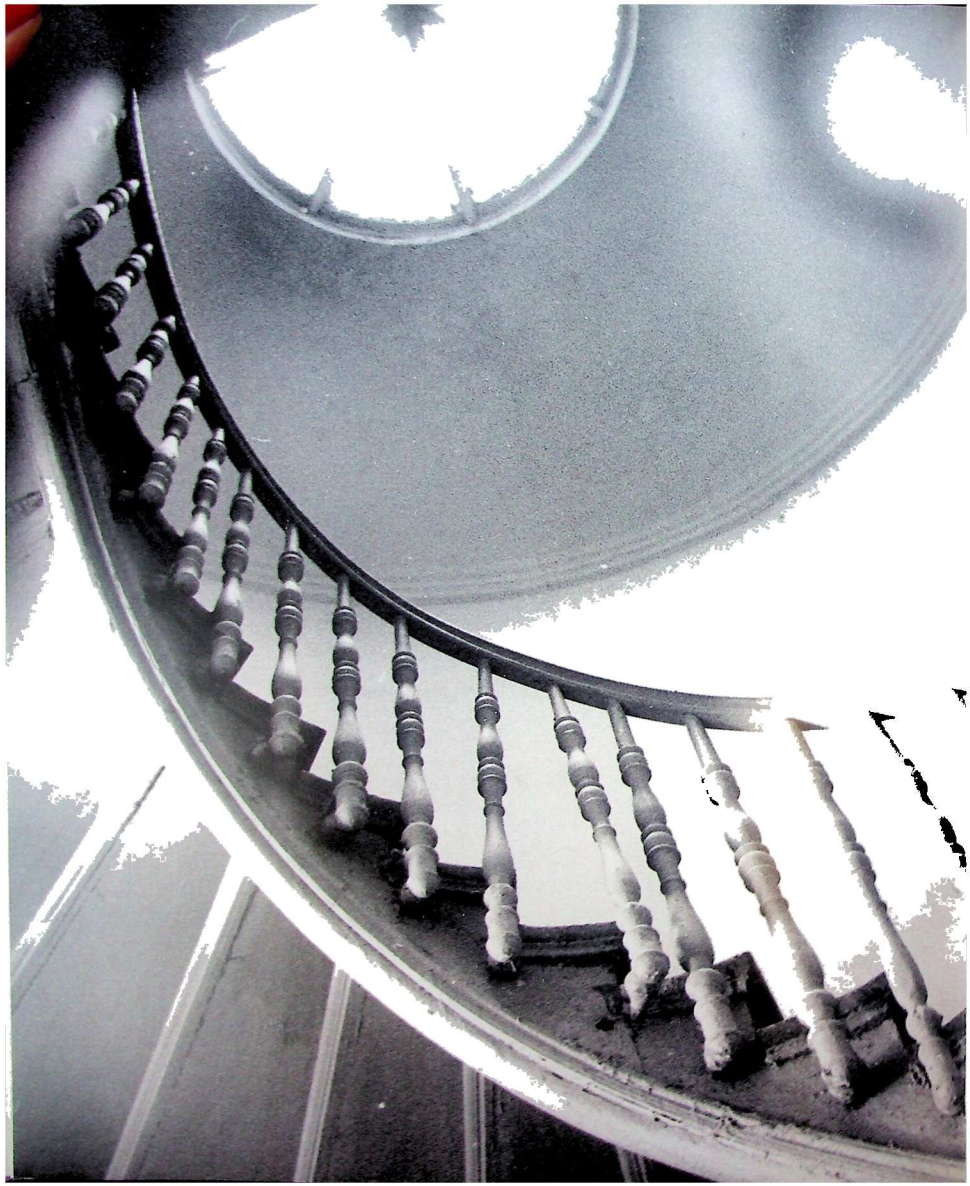

სმირნოვ-თამამშევების სახლის ინტერიერი კედელზე ი.აივაზოვსკის პეიზაჟით

Интерьер дома Смирновых–Тамамшевых с пейзажем И.К. Айвазовского на стене

The interior of the Smirnov-Tamamshevs' house – with I.Aivazovski's landscape on the wall

თბილისის ცენტრში, გალაკტიონ ტაბიძის № 20-ში მდებარეობს სახლი, რომელიც არქიტექტორ ოტო იაკობ სიმონსონის (1832-1914) მიერ 1859 წელს შედგენილი პროექტითაა განხორციელებული (12). შენობა თბილისის მკვიდრის, იაგორ თამამშევის დაკვეთით აშენდა. მოგვიანებით ის (1882) მზითვად მის შვილიშვილს ელისაბედ (ლიზა) თამამშევას (1854-1919) გადაეცა, რომელიც ცოლად გაჰყვა მიხეილ ნიკოლოზის ძე სმირნოვს (1847-1889), რუსეთის სამეფო კარის ფრეილინის, პოეტთა, მხატვართა და ბევრ წარჩინებულ პირთა სათაყვანებელი ქალბატონის, ცნობილი ლიტერატურული სალონის დიასახლისის, ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის ერთადერთ ვაჟს. მიხეილმა, სახლის მოსაწყობად, პეტერბურგიდან საგვარეულო ქონება ჩამოიტანა და გალაკტიონ ტაბიძის № 20-ში (მაშინდელი განის ქუჩა), მისმა ოჯახმა დაიდო ბინა. შემდგომში ამ კედლებში ცხოვრება სმირნოვების სამმა თაობამ გაატარა.

საგვარეულოს უკანასკნელმა შთამომავალმა, მიხეილ გიორგის ძე სმირნოვმა წინაპრების დანატოვარი მემკვიდრეობა საქართველოს უანდერძა. ის, რაც დღეს "სმირნოვთა სახლშია" დაცული, მხოლოდ ნაწილია დიდი ქონებისა, რომელსაც მისი მკვიდრნი ფლობდნენ, რადგან მრავალჭირვარამგამოვლილი ოჯახი, წლების მანძილზე, ამ კაპიტალით ირჩენდა თავს. სმირნოვების შესახებ ზოგადი წარმოდგენა მკითხველს წიგნის წინასიტყვაობიდანაც შეექმნა, მასალის უფრო სიღრმისეული გაცნობისათვის კი სათანადო ლიტერატურის ნუსხაა თანდართული.

წიგნში ზოგადად მიმოხილულია სმირნოვთა სახლში შემონახული კოლექცია, რაც ცხადყოფს, რა კულტურული მემკვიდრეობის დანატოვართან გვაქვს საქმე. სახლს უდაოდ სამუზეუმო ღირებულება აქვს, რადგან აქ დაცული ნივთების დიდი ნაწილი მხატვრულ-ისტორიული მნიშვნელობისაა. იშვიათია ისეთი კოლექციები, სადაც თავმოყრილია ესოდენ განსხვავებული ხასიათის, მასალისა და დანიშნულების ექსპონატები. ისინი მიზანმიმართულად არ გროვდებოდა, წლების მანძილზე მფლობელთა მიერ იყო შეძენილი თუ სამახსოვროდ მიღებული. სიძველე და იშვიათობა თითოეულ ნივთს გამორჩეულ დატვირთვას სძენს, ცალკე კვლევის ობიექტად აქცევს, მაგრამ ეს მომავლის საქმეა.

სმირნოვთა სახლში დღესაც შეიგრძნობა ატმოსფერო, რაც მათ ოჯახურ კერას ასაზრდოებდა. დახვეწილი გემოვნებით შერჩეული ავეჯი, ფერწერული ტილოები, გრაფიკული ნამუშევრები თუ მდიდრული ნივთები გამორჩეული მხატვრულ-სტილისტური ერთიანობით მფლობელთა ინტელექტსა და მაღალ

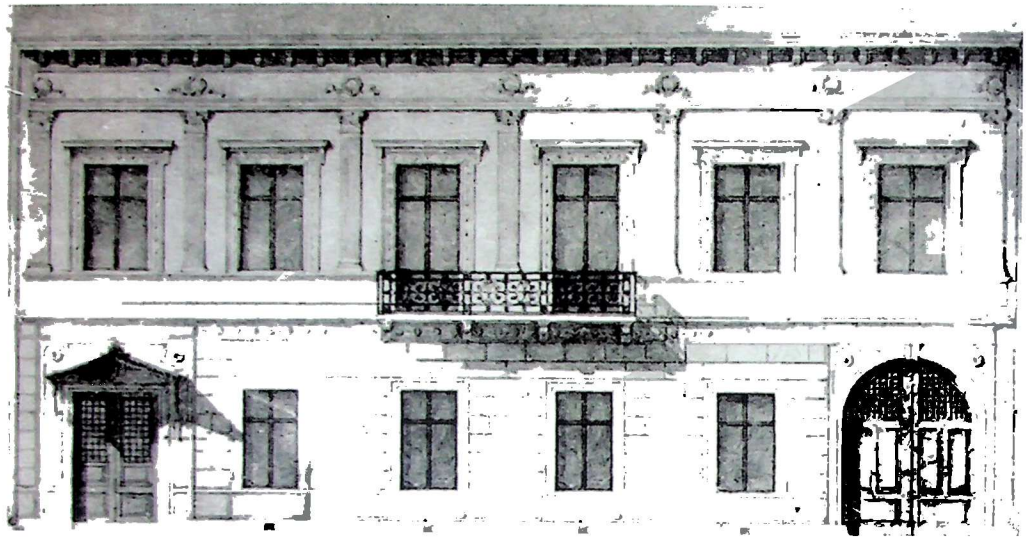

ეემოვნებაზე მეტყველებს. სმირნოვთა სახლი ,,თბილისური სახლის'' ტიპიური ნიმუშია. იგი XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან მოყოლებული, თითქმის მთელი XX საუკუნის მანძილზე მასპინძლობდა ევროპული თუ აზიური ქვეყნებიდან ჩამოსულ სტუმრებს. აქ დაცულ ექსპონატებში შეიცნობა იმდროინდელი თბილისური ყოფის ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებელი — აღმოსავლურ და ევროპულ კულტურათა სინთეზი.

სასურათე ალბომებიდან, ფორტეპიანოსა და საწერ მაგიდაზე განთავსებული დასადგმელი ჩარჩოებიდან, კედლებზე დაკიდებული ფოტოებიდან შემოგვცქერიან წარსულის კუთვნილებად ქცეული დახვეწილი, ღირსებით აღსავსე ადამიანთა სახეები. აქ არის ოჯახის წევრების, მათი მეგობრებისა და ახლობლების ფოტოები, რომლებიც გადაღებულია სხვადასხვა ქვეყნის ცნობილ ფოტოგრაფთა სახელოსნოებში: პარიზში — ნადარის ფოტო-ატელიეში, დარმშტადში — ფოტოგრაფ გ. ლანეის, პეტერბურგში — ლ. ბარკლაის, ჩ. პერგამასკის, თბილისში — დ. ერმაკოვის, ე. ვესტლის, ვ. ბარკანოვის, ორლაი დე კარვას, ა. როინაშვილის სახელოსნოებში. ფოტო-სურათთა საერთო რაოდენობა რამდენიმე ასეულს აღემატება.

იაგორ თამამშევის სახლის ფასადი 1859 წლის პროექტიდან. არქიტექტორი ო. სიმონსონი (გ. ტაბიძის № 20)

Фасад дома Егора Таманшева. Архитектор О.Симонсон. 1859. (Г.Табидзе, № 20)

A facade of Egor Tamamshev's house according to the project of 1859. Architect O. Simonson (G. Tabidze St, 20)

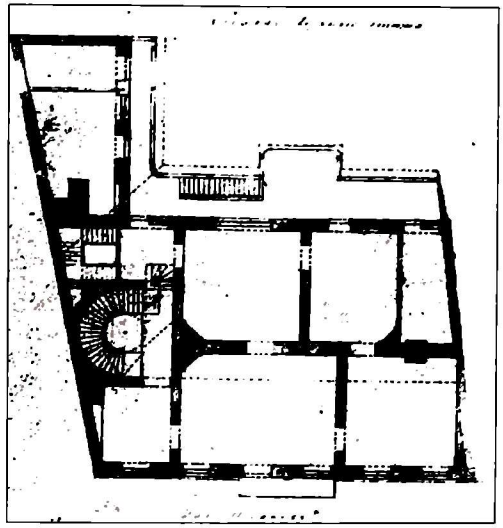

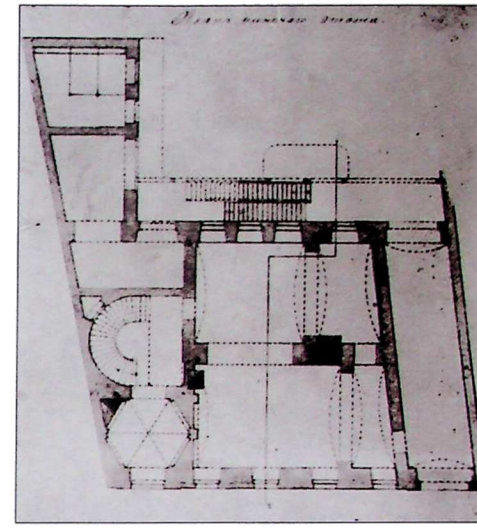

იაგორ თამამშევის სახლის
I-II სართულების გეგმა. არქიტექტორი
ო. სიმონსონი
(გ. ტაბიძის № 20)

План I-II этажей дома Егора
Тамамшева. Архитектор
О.Симонсон
(Г.Табидзе, № 20)

A plan for the I-II floors of Egor
Tamamshev's house. Architect
O.Simonson
(G. Tabidze St, 20)

В центре Тбилиси на улице Галактиона Табидзе, 20 находится дом, проект которого был составлен архитектором Отто Симонсоном (1832-1914) в 1859 году (12). Здание построено по заказу уроженца Тбилиси Егора Ивановича Тамамшева, а позднее передано в приданое его внучке Елизавете Михайловне Тамамшевой (1854-1919), вышедшей замуж за Михаила Николаевича Смирнова (1847-1889), единственного сына Александры Осиповны Смирновой-Россет, фрейлины императорского двора, хозяйки известного литературного салона. Михаил Николаевич перевез из Петербурга вещи для обустройства своего семейного очага. В доме на тогдашней Гановской поселилась семья Смирновых. В этих стенах прошла жизнь трех поколений рода.

Последний представитель этого рода, Михаил Георгиевич Смирнов свое имущество завещал Грузии. То, что сегодня хранится в доме Смирновых, лишь часть тех ценностей, которыми располагала эта семья, поскольку испытавшие множество невзгод потомки этого рода существовали за счет капитала с оставленного им наследства. Общее представление о семье читатель может составить из предисловия, а почерпнуть более подробные сведения о ней можно из соответствующей литературы, список которой прилагается в конце книги.

Наша цель на данном этапе – дать общий обзор собрания, сохраненного в Доме Смирновых, и создать у читателей представление о том, с каким культурным наследием мы имеем дело. Этот дом и собрание, бесспорно, имеют музейную ценность, поскольку сохраненные здесь экспонаты обладают художественным, материальным и исключительным культурно-историческим значением. Редки коллекции, где собраны воедино столь

различные по характеру, материалу и назначению экспонаты. Их не собирали целенаправленно, на протяжении лет их приобретали владельцы или принимали в дар. Художественная ценность или историческое значение придают каждой вещи особую нагрузку и делают их объектом отдельного исследования, но это дело будущего.

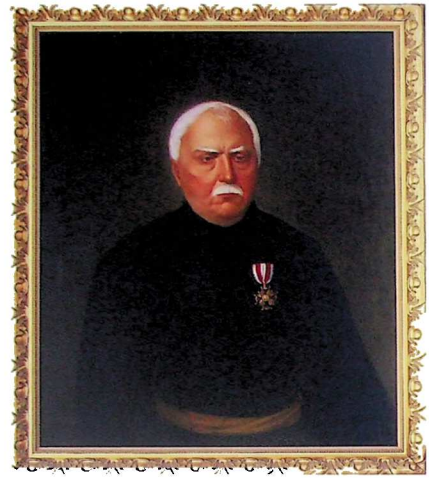

უცნობი მხატვარი.
იაგორ თამამშევი

Неизвестный художник.
Егор Тамамшев

Unknown painter.
Egor Tamamshev

В этом доме и сегодня ощущается та атмосфера, которая духовно питала семейный очаг Смирновых. Мебель, живописные полотна, графические работы, ценные предметы обихода своей художественно-стилистической цельностью говорят об интеллекте и утонченном вкусе их владельцев. Дом Смирновых – типичный образец тбилисского дома. Следует особо отметить синтез азиатской и европейской культуры, характерный для тогдашнего тбилисского быта. С 70-ых годов XIX века, почти на протяжении всего XX века здесь радушно принимали гостей из стран Европы и Азии. Со страниц разложенных на столе альбомов, с фотографии, расставленных на письменном столе и развешанных на стенах, глядят на нас из прошлого одухотворенные, исполненные достоинства лица. Здесь - фотографии членов семьи, их друзей и близких. Фотографии сделаны в ателье известных фотографов разных стран: в Париже – в фотоателье Надара, в Дармштадте – у фотографа Г. Ланжа, в Петербурге – у Л.Барклая, Ч.Бергамаско, в Тбилиси – у Д.Ермакова, Е.Вестли, Орлая де Карва, А.Рошанвили. Общее число фотографий превышает несколько сотен.

თამამშევების სახლის მისაღები ოთახის ინტერიერი

Интерьер гостиной дома Тамамшевых

The interior of the sitting-room of the Tamamshevs' house

In Galaktion Tabidze Street, 20, in the centre of Tbilisi, is situated a building constructed after the project (1859) of an architect Otto Jacob Simonson (1832-1914). (12) The house built by the order of Egor Tamamshev – the inhabitant of Tbilisi – later, in 1882, was given as a dowry to his granddaughter, Elizabeth (Liza) Tamamsheva (1854-1919), who was married to Michael N. Smirnov (1847-1889), the only son of Alexandra Smirnova-Rosset – a maid of honor at the Russian court, a well-known hostess of the literary salon, a lady adored by a large number of noblemen, poets and artists. In order to arrange the house, Michael Smirnov took from Petersburg to Tbilisi the property of the family and the Smirnov-Tamamshevs settled in Galaktion Tabidze, 20 (the former Gani St.); later this flat was dwelt by three generations of that family.

According to the will of the family's last descendant, Michael G. Smirnov, his ancestors' property was handed down to Georgia. Everything preserved nowadays in "The Smirnovs' House" is just a part of the great property belonging to the dwellers of the very building, because the long-suffering family had been living on the capital left by their ancestors for many years. To some extent, the prologue will inform the reader about that family; besides, a list of

სმირნოვთა სახლის ფასადი
რეკონსტრუქციის დროს და
რეკონსტრუქციის შემდეგ

Фасад дома Смирновых во время и
после реконструкции

The facade of the Smirnov house
during and after reconstruction

the corresponding fiction is added to the book for the further information.

The given book makes a general survey of the collection preserved in the Smirnovs' House, showing the significance of that cultural heritage. Undoubtedly, the house is a true museum exponent, as a great part of the articles saved there is of a high artistic and historical value. Usually, such a collection including a number of exponents of different character, material and usage, is a great rarity. The exponents saved in "The Smirnovs' House" were not intentionally gathered, they, simply, happened to be obtained by the family or given to them as keepsakes. The oldness and rareness impart each piece with great significance and suggestive meaning, and turn them into the subject of the separate investigation and research, and such work must be carried out in the future without fail.

Even today is felt the atmosphere nourishing the Smirnov-Tamamshevs' hearth. The tastily selected furniture, canvases, graphical pieces of art, the exquisite articles, according to their artistic-stylistic combination, speak of the excellent taste and high intellect of the owners of the house. "The Smirnovs' House" is a pattern of a typical "Tbilissian house." Since the end of the XIX c. and during almost the whole XX c. it had been receiving guests from the European and Asian countries. The exponents reveal the main characteristic feature of the atmosphere of the Tbilisi of that time – the synthesis of the Oriental and European cultures.

From the albums arranged on the table, the frames standing on the piano and the writing desk, the photographs hanging on the walls, the faces of the worthy people of those times look at us. Here are the photographs of the members of the family, of their friends and relatives, taken in the studios

სმირნოვთა სახლი რეკონსტრუქციის დროს და რეკონსტრუქციის შემდეგ

Дом Смирновых во время и после реконструкции

The Smirnovs' house during and after reconstruction

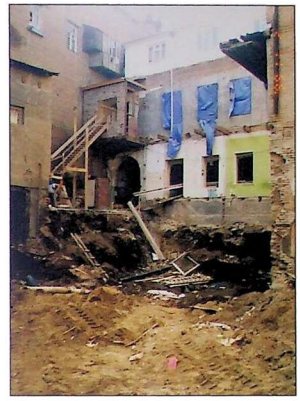

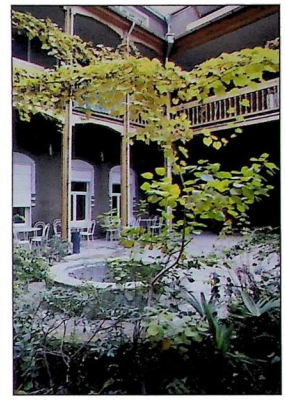

of the well-known photographers from different countries: Paris – Nadari's studio, Darmshtadt – G. Lange's studio, Petersburg – L. Barklai's and Ch. Bergamasco's studios, Tbilisi – D. Ermakov's, E. Vestli's, V. Barkanov's, Orlay De Karva's, A. Roinashvili's studios. It makes more than several hundreds of photographs in all.

1-2

ᲐᲕᲔᲯᲘ
МЕБЕЛЬ
FURNITURE

სახლის ინტერიერში განთავსებულია როგორც რუსული, ასევე სხვა ევროპული ქვეყნების ავეჯის მწარმოებელთა საუკეთესო ნამუშევრები. ექსპოზიციაში წარმოდგენილი ავეჯის ყველაზე ადრინდელ ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს მაგიდაზე დასადგმელი შავი ფერის ხის კარადა. ბაროჩეტოს სტილში შესრულებული კარადის გარეგნულ იერში გამოვლენილია იტალიური ავეჯის დროისმიერი (XVIII ს.) თავისებურებანი — არქიტექტურულ-სკულპტურული ფორმები და პრაქტიკულ-ფუნქციონალური მახასიათებლები.

გვიანი ბაროკოს ხელოვნებისათვის ჩვეული დრეკადი ფორმებით გამოირჩევა გერმანული წარმოების ბიურო ინტარსიებით (სხვადასხვა სახეობის ეგზოტიკური ხის და სპილოს ძვლის ფირფიტების ჩანართებით).

თვალსაჩინო ექსპონატია დასავლეთ ევროპაში შექმნილი ხის ორი დაბალი კარადა ჭურჭლისათვის, რომელთა ფასადები ჰორელიეფური გრეხილი სვეტებით და უჯრებითაა დანაწევრებული, კარებს და გვერდებს კი ბარელიეფები ამკობს. მათზე ცალკეული ფიგურები, ეგზოტიკური პეიზაჟები, მითოლოგიური პერსონაჟები და კომპოზიციებია გამოსახული ("წელიწადის დრონი", "ღმერთთა ნადიმი"....).

მაღალი რანგის ოსტატის ნახელავი და XIX საუკუნის რუსული ავეჯის საუკეთესო ნიმუშია წითელი ხის სეკრეტერი, სპილენძის აჟურული ბალუსტრადით, ოვალური ფორმის გადმოსაწევი თავსახურით და უჯრებზე ოქროსფერი ბრინჯაოს სახელურებით. ასევე მნიშვნელოვანი ნაკეთობაა ე.წ. "რუსი დიპლომატის" მასიური საწერი მაგიდა, მრავალდანაყოფიანი უჯრებით და განსაკუთრებული დოკუმენტების შესანახი სამალავი სათავსოებით (13).

მხატვრული და ტექნიკური ელემენტების ურთიერთშერწყმის სრულყოფილ ნიმუშს წარმოადგენს სეკრეტერი, რომლის უჯრები და საიდუმლო განყოფილებები ზამბარისებურ მექანიზმზე დაფუძნებული საკეტებით იღება-იკეტება. ფასადის გასაფორმებლად ანტიკური და გოთური არქიტექტურისათვის მახასიათებელი დეტალებია გამოყენებული (კორინთული სვეტები, ნიშებში შედგმული ვაზონები, ფანჯრის შეისრული საპირეები). ორნამენტის სტრუქტურა, დამუშავების ტექნიკური ხერხები, რთული მექანიზმების ჩართვა დამახასიათებელია რუსეთის მეფის კარზე მოღვაწე ცნობილი გერმანელი ოსტატის ჰ. გამბსის (1765-1831) კლასიცისტური სტილის ავეჯისათვის. გამბსის ხელწერას ადასტურებს სეკრეტერის შესრულების მაღალმხატვრული დონეც (14).

მნიშვნელოვანია ასევე: ხელით ნაკეთი, მრგვალზედაპირიანი წყვილადი მაგიდა, გორგოლაჭებზე. მაგიდის ფუძე შემკულია კვეთილი მცენარეული ორნამენტით (გადმოცემის თანახმად ეს მაგიდები პეტრე დიდის ხელითაა შექმნილი) (15). დასავლეთ ევროპული ავეჯის ნიმუშია ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის ნაქონი ხელსაქმის მაგიდა: XIX საუკუნისაა ფრანგული წარმოების რბილი ავეჯის კომპლექტი, შედგენილი ორი სავარძლის, ფეხსადგამებისა და დივანისაგან; იმავე დროისაა რუსეთში დამზადებული მედლების შესანახი მაგიდა და პიანინო (16). ავეჯის საინტერესო ნიმუშებს წარმოადგენს XIX — XX საუკუნეების მიჯნით დათარიღებული სხვადასხვა დანიშნულების მრგვალი და ოვალურზედაპირიანი გასაშლელი მაგიდები, კონსოლიანი სარკეები, სახატე კარადა და სხვა.

შემონახულია მრავალრიცხოვნობით და დანიშნულების მრავალ-

ფეროვნებით გამორჩეული სხვადასხვა ზომისა და ფორმის სკივრებიც — არის დიდი ზომის სამგზავრო ხის სკივრები, ზედაპირზე გადაკრული ხელოვნური ტყავით; განსაკუთრებულია საიდუმლო უჯრებიანი, მოზრდილი სკივრი პოლირებული ხის ზედაპირით, მდიდრულად მორთული ოქროსფრად აელვარებული ბრინჯაოს სარტყელებით, რომლებიც სკივრის ჩამკეტის ფუნქციასაც ასრულებს.

В интерьере дома размещены прекрасные образцы мебели российского и европейского производства. Одним из ранних образцов, представленной в экспозиции мебели, можно назвать настольный шкафчик-секретер черного цвета. В художественном исполнении шкафчика, выполненного в стиле барочетто, четко проявляется своеобразие итальянской мебели того времени (XVIII в.) – увлечение архитектурно-скульптурными формами и особое внимание, уделяемое функционально-практической стороне.

Характерными для искусства позднего барокко гнутыми формами с интарсиями из экзотических деревьев разных видов и вставками из слоновой кости выделяется бюро немецкого производства XVIII в.

Примечательны два деревянных низких буфета, фасады которых разграничены горельефными витыми колоннами, а ящики, дверцы и боковые стенки украшены барельефами, изображающими отдельные фигуры, композиции с мифологическими персонажами, пейзажи, сцены на темы "времен года".

Превосходный образец русской мебели XIX века, выполненный мастером высокого ранга – секретер красного дерева (с откидной крышкой овальной формы и бронзовыми ручками выдвижных ящичков), завершающийся медной ажурной балюстрадой. Замечателен также массивный двухтумбовый письменный стол "русского дипломата" с многочисленными полками и выдвижными ящиками со множеством секретных отделений для хранения документов (13).

Образец сочетания безупречного мастерства в соединении технических и художественных элементов, архитектурных форм и доведенного до совершенства мебельного ремесла представляет секретер, замки ящиков и потайных отделений которого основаны на пружинном механизме. Для оформления его фасада использованы характерные для античной и готической архитектуры элементы (коринфские колонны, вазоны в нишах, стрельчатые оконные рамы). Характер орнамента, технические средства обработки и использование сложных механизмов характерны для мебели классицистического стиля известного немецкого мастера Г.Гамбса (1765-1831), творившего при русском царском дворе. Почерк Гамбса удостоверяется и высоким художественным уровнем исполнения этого секретера (14).

Привлекают внимание парные декоративные столики ручной работы с круглой столешницей (согласно семейной легенде, они изготовлены собственноручно Петром Великим) (15). Основание столов украшает растительный орнамент.

Столик для рукоделия западноевропейского производства принадлежал Александре Осиповне Смирновой-Россет (она увлекалась рукоделием). Комплект мягкой мебели французского производства XIX века состоит из двух кресел, подставок для ног и дивана; к этому же времени относятся русского производства столик для хранения медалей и пианино (16). Интересные образцы мебели представляют также изготовленные на рубеже XIX-XX веков столы – раздвижной обеденный овальный и круглый для гостиной – зеркала с консолями, киот и др.

Вызывают интерес сундуки разных форм и размеров. Здесь есть большие дорожные деревянные сундуки, обтянутые искусственной кожей; сундук с потайными отделениями, полированная поверхность которого надежно защищена бронзовыми обручами.

The best patterns of furniture produced in Russia and other European countries are arranged in the interior of the house. A piece of that exposition – a locker of black wood (placed on a table) – may be regarded as one of the earlier patterns. In that locker of the "Barochetti's" style one can notice some features of the Italian furniture produced in that time (XVIII) – the architectural and sculptural forms and practical and functional aspects.

With the flexible forms typical of the Baroque style is distinguished the bureau of the German origin incrusted with the plates (sheets) of various exotic wood and ivory.

Two wooden low sideboards made in the West Europe are distinguished by facades with high relief, curved little pillars and drawers. Their doors and sides are decorated with the bas-reliefs presenting separate figures, exotic sceneries, mythological personages and compositions ("The seasons", "The Feast of Gods"...)

An escritoire made of red wood with three-sided, open work copper banister, an oval movable lid and gold-colored bronze handles, is the best sample of the Russian furniture of the XIX c. and seems to be the work of an excellent master. The significant piece is also the so-called "Russian diplomatist's" massive writing desk with drawers in sections and hiding places for secret documents and papers. (13).

An excellent example of combination of technical and artistic elements happens to be an escritoire, the drawers and secret section of which are locked and unlocked by the locks based on springy, elastic mechanism. The elements of the antique and Gothic architecture are used for the design of the facades: the Corinthian pillars, the vases in the nook, the window-shutters coated with arrows. Such ornaments, the technical means of working up and the usage of the complicated mechanisms are characteristic of the furniture produced by

the German master H. Gambs (1765-1831) who followed the classic style, and worked at the Russian court. The High artistic level of the article certifies the fact that the escritoire is made by Gambs. (14).

Special attention should be paid to the handmade double table with a rounded surface and rollers, the legs of which are encrusted with floral designs (according to the family legend, the very tables were made by the Russian King Peter the Great). (15). Alexandra Smirnova-Rosset's property – a table used for needlework is of the West European origin as well; The given collection includes a set of soft furniture of French production (XIX c.) consisting of two armchairs, low stools (for resting feet on them) and a sofa; To the same time belong the table used for keeping medals and a piano of Russian production. (16). The tables of different usages with removable, round and oval surfaces, mirrors supported by consoles, a locker for icons, etc. are produced in XIX-XX cc. and present interesting samples of furniture.

A number of chests of different sizes and shapes used for various purposes may be regarded as pieces of furniture as well. Here are the large wooden chests used while traveling, the surfaces of which are upholstered in artificial leather. Special attention should be paid to the large chest with hiding drawers and a polished, wooden surface. The chest is decorated with glittering yellow bronze rims used for locking it.

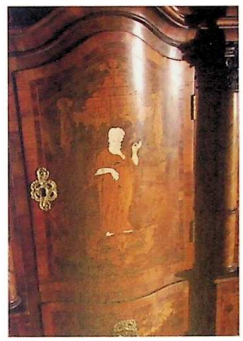

ბიურო. გერმანია. XVIII ს. კაკლის ხე, იშვიათი ჯიშის ხეების და სპილოს ძვლის მოზაიკური ნაკრები (ინტარსია), ბრინჯაო.
194 X 130 X 80

Бюро. Германия. XVIII в. Ореховое дерево, мозаичный набор из редких пород дерева и слоновой кости (интарсия), бронза.
194 X 130 X 80

A bureau. Germany. XVIII c. Nut-tree, the mosaic of sparse wood and ivory (intarsia), bronze.
194 X 130 X 80

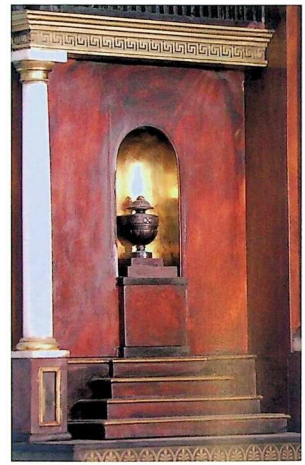

სეკრეტერი. რუსეთი. პეტერბურგი. XIX ს.
ჰ. გამბსი (1765 – 1831).
ხე, მარმარილო, ბრინჯაო, სპილენძი, სადაფი, სარკე.
200,5 X 108 X 53,7

Секретер. Россия. Петербург. XIX в. Г. Гамбс (1765-1831).
Дерево, мрамор, бронза, медь, перламутр, зеркало.
200,5 X 108 X 53,7

An escritoire. Russia. Petersburg. XIX c. H. Gambs (1765-1831).
Wood, marble, bronze, copper, nacre, mirror.
200,5 X 108 X 53,7

სეკრეტერი. რუსეთი. პეტერბურგი. XIX ს.
ჰ. გამბსის სახელოსნო (?).
ნიოელი ხე, ბრინჯაო, სპილენძი.
155 X 128,5 X 67

Секретер. Россия. Петербург. XIX в.
Мастерская Г.Гамбса (?).
Красное дерево, бронза, медь.
155 X 128,5 X 67

An escritoire. Russia. Petersburg. XIX c. H.
Gamb's workshop (?).
Mahogany, bronze, copper.
155 X 128,5 X 67

ხელსაქმის მაგიდა.
დასავლეთ ევროპა (?). XIX ს.
ხე.
71 X 58,5 X 43

Столик для рукоделия.
Западная Европа (?). XIX в.
Дерево.
71 X 58,5 X 43

A table for needlework.
West Europe (?) XIX c.
Wood.
71 X 58,5 X 43

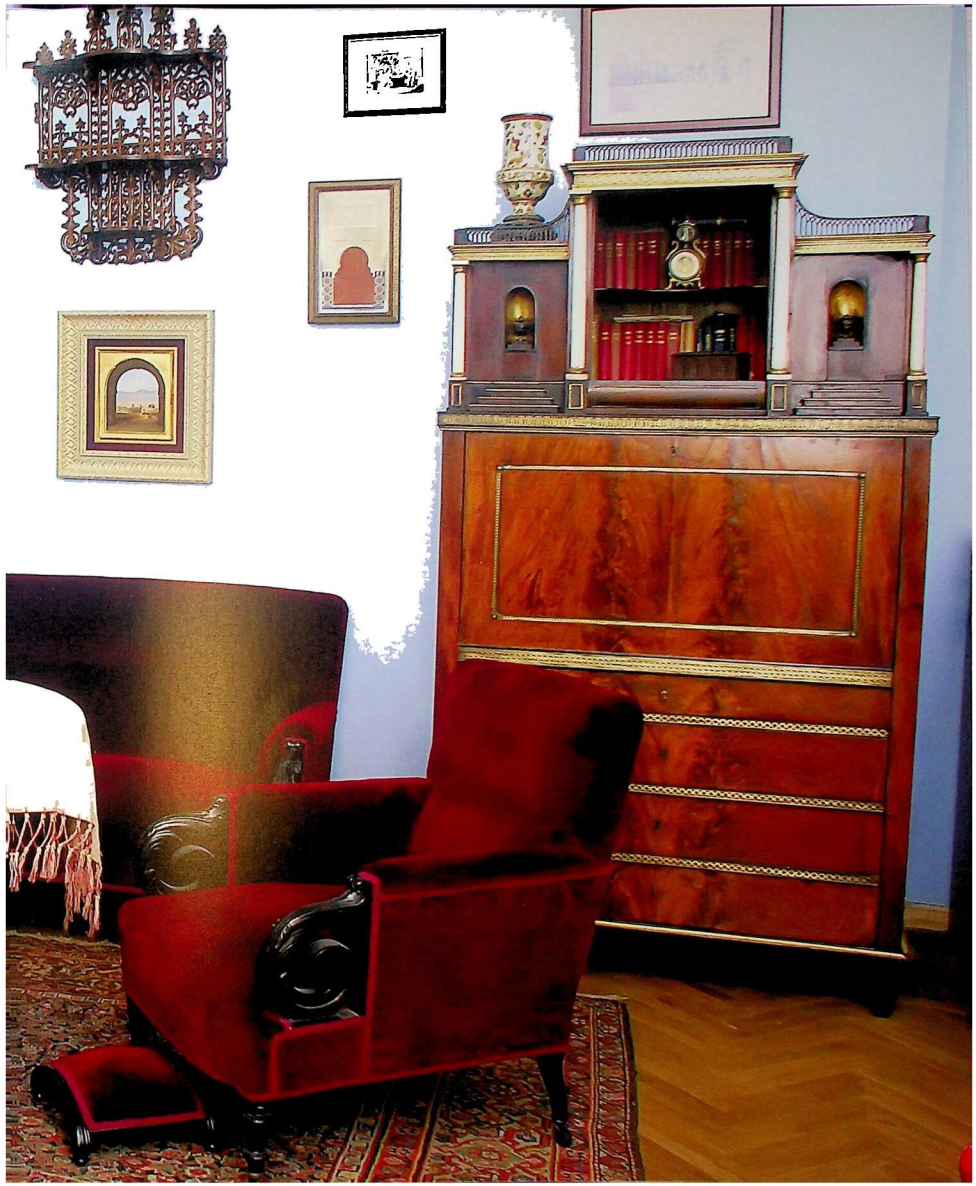

მაგიდაზე დასადგამი კარადა.
იტალია. XVIII ს.
ხე, ბრინჯაო.
44,9 X 75,8 X 33,3

Настольный шкаф.
Италия. XVIII в.
Дерево, бронза.
44,9 X 75,8 X 33,3

A tabletop locker.
Italy. XVIII c.
Wood, bronze.
44,9 X 75,8 X 33,3

წყვილადი მაგიდა (მექმნილი პეტრე
დიდის მიერ (?).
რუსეთი. XVIII ს.
ხე. სიმაღლე 81, დიამეტრი 58

Парные столики (изготовленные
Петром Великим (?).
Россия. XVIII в.
Дерево.
Высота 81, диаметр 58

Pair tables (made by Peter the Great (?).
Russia. XVIII c.
Wood.
Height 81, diameter 58

მაგიდა. დასავლეთ ევროპა. XIX ს.
ხე.
79,5X108,8X55,3

Стол. Западная Европа. XIX в.
Дерево.
79,5X108,8X55,3

A table. West Europe. XIX c.
Wood.
79,5X108,8X55,3

კედლის თარო.
ევროპა (?). XIX ს-ის I ნახევარი.
ხე.
85,5 X 57 X 18

Настенная этажерка. Европа (?).
Первая половина XIX в. Дерево.
85,5 X 57 X 18

Wall whatnot.
Europe (?). XIX c. I half.
Wood.
85 X 57 X 18

მედლების მაგიდა.
რუსეთი. XIX ს.
ხე, მინა, ბრინჯაო.
სიმაღლე 86, დიამეტრი 34

Столик для медалей.
Россия. XIX в.
Дерево, стекло, бронза.
Высота 86, диаметр 34

A table for medals.
Russia.XIX c.
Wood, glass, bronze.
Height 86, diameter 34

სამგზავრო სკივრი.
რუსეთი (?). XIX ს.
ხე, ფანერა, ბრინჯაო.
29,5 X 49,8 X 33,3

Дорожный сундук.
Россия (?). XIX в.
Дерево, фанера, бронза.
29,5 X 49,8 X 33,3

A bin used while traveling.
Russia (?). XIX c.
Wood, veneer, bronze.
29,5 X 49,8 X 33,3

ბუფეტი.
დასავლეთ ევროპა. XVIII ს. (?).
ხე. 106 X 198 X 59

Буфет.
Западная Европа. XVIII в. (?).
Дерево. 106 X 198 X 59

A sideboard.
West Europe. XVIII c. (?)
Wood. 106 X198 X 59

ბუფეტი.
დასავლეთ ევროპა. XVIII ს. (?).
ხე.
102,9 X 158 X 60,5

Буфет.
Западная Европа. XVIII в. (?).
Дерево.
102,9 X 158 X 60,5

A sideboard.
West Europe. XVIII c. (?).
Wood.
102,9 X 158 X 60,5

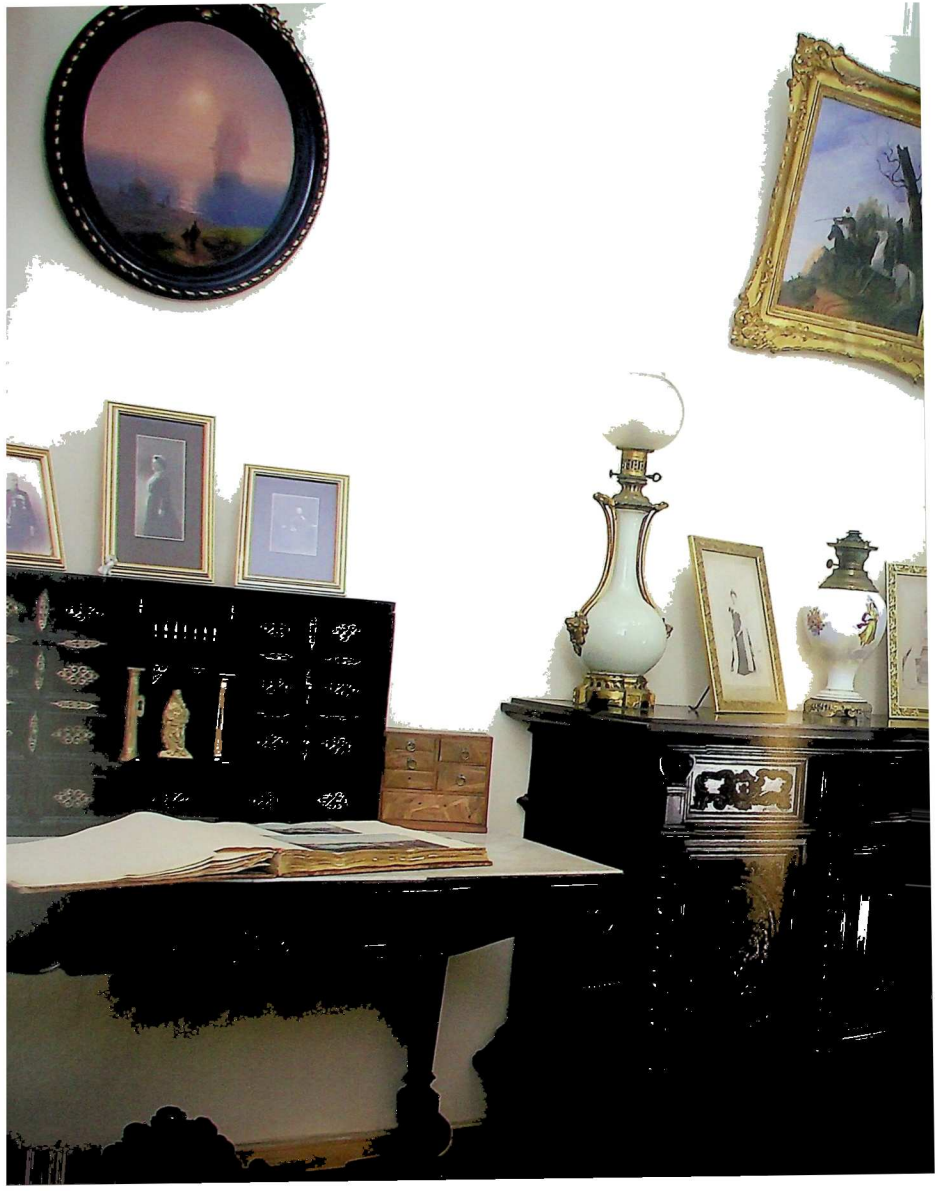

წყვილადი სარკე კონსოლით.
დასავლეთ ევროპა. XIX ს.
ხე, მარმარილო, სარკე.
კონსოლი 92,3 X 120,5 X 49.
სარკე 190 X 120 X 6

Парные зеркала с консолью.
Западная Европа. XIX в.
Дерево, мрамор, зеркало.
Консоль 92,3 X 120,5 X 49.
Зеркало 190 X 120 X 6

Pair mirrors with a console.
West Europe. XIX c.
Wood, marble, mirror.
The console 92,3 X 120,5 X 49.
The mirror 190×120×6

პიანინო.
დასავლეთ ევროპა. XIX ს.
ხე, ბრინჯაო, სპილოს ძვალი,
სპილენძი.
124,5 X 137,2 X 66

Пианино.
Западная Европа. XIX в.
Дерево, бронза, слоновая кость,
медь.
124,5 X 137,2 X 66

A piano.
West Europe. XIX c.
Wood, bronze, ivory, copper.
124,5 X 137,5 X 66

ტუალეტის მაგიდა სარკით.
რუსეთი. XIX ს-ის ბოლო
XX ს-ის დასაწყისი.
ხე, სარკე, სპილოს ძვალი.
160 X 122 X 82

Туалетный столик с зеркалом.
Россия. Конец XIX- начало XX в.
Дерево, зеркало,
слоновая кость.
160 X 122 X 82

A dressing-table.
Russia. End of XIX and
beginning of the XX c.
Wood, mirror, ivory.
160 X 122 X 82

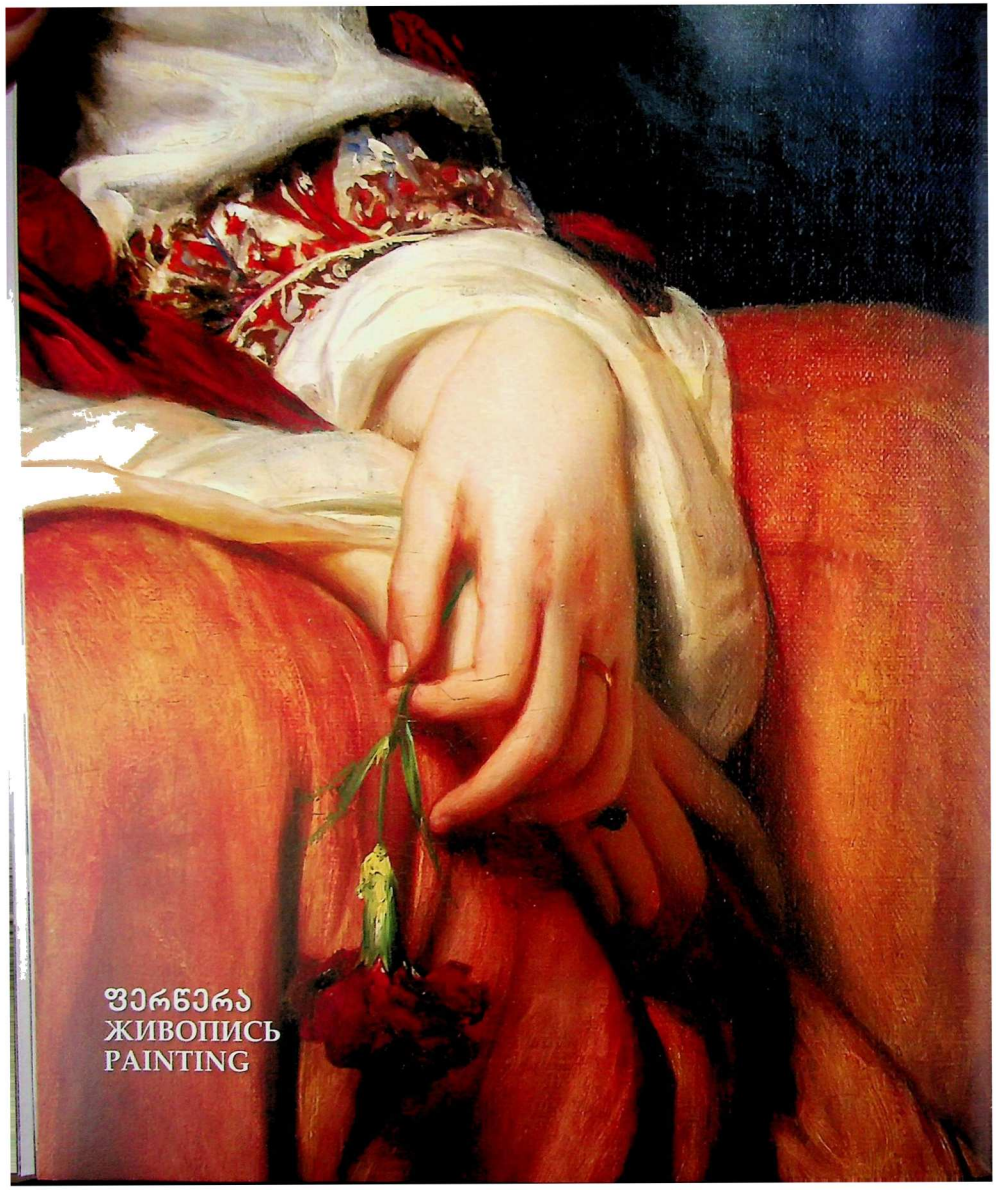

ფერწერა
ЖИВОПИСЬ
PAINTING

სახლის მყუდრო და დახვეწილ გარემოს დაზგური ფერწერის, გრაფიკის და ქანდაკების მრავალი ნიმუშიც აპირობებს. ინტერიერში მათი თავდაპირველი განთავსება დღეს მხოლოდ მიახლოებით შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ.

ფერწერული ტილოების რიცხვი სამ ათეულამდეა. კოლექციის მშვენებაა ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის პორტრეტები. ერთ-ერთი მათგანი ფრანსუა-ქსავიე ვინტერჰალტერს (1806-1873) ეკუთვნის. ნაპოლეონ III-ის კარის მხატვრის ნახელავი პორტრეტი მაშინვე იქცევს მაყურებლის ყურადღებას. მხატვარმა ალექსანდრა ბუნების წიაღში გამოსახა, თავისუფლად, ფეხმორთხმით მჯდომარე, აღმოსავლური კაბით და თავსაბურავით შემოსილი. ფერმწერის მიზანს არა მარტო პორტრეტირებულის გარეგნული მსგავსების გადმოცემა, არამედ პერსონაჟის რომანტიკული სახის შექმნაც წარმოადგენს.

მეორე, უფრო მცირე ზომის პორტრეტი (მხატვარი ა. რემი (1800-1872), საღონური ხასიათისაა, შესრულებული ლესირების ტექნიკით. მასზე წარმოდგენილი ახალგაზრდა ქალის გარეგნობა იდეალიზებულია.

გამორჩეული ადგილი უჭირავს ილია ზანკოვსკის (1832-1919) სამ პეიზაჟს, ციკლიდან: "ბორჯომის ხეობა" — "დილა", "დღე", "ღამე". ნამუშევრები ხასიათდება ბუნების რეალისტური ასახვითა და ფერადოვნების თავშეკავებულობით.

თამამშევთა ოჯახთან ახლო ურთიერთობა აკავშირებდა ცნობილ რუს ფერმწერს ივანე აივაზოვსკის(1817-1900), ამჟამად აქ მხატვრის ორი პეიზაჟია შემონახული: "ზღვის პეიზაჟი. დაისი" და "მღელვარე ზღვის პეიზაჟი" (17).

ფერის განსაკუთრებული გრძნობა, ნოვაციებისადმი ინტერესი იკითხება იან პაევსკის მიერ შესრულებულ კომპოზიციაში ,,მთიელი ქალი ცხენზე'' (XIX ს-ის ბოლო XX ს-ის 20-იანი წწ.). წერის ეტიუდური მანერა ნამუშევარს უშუალობას სძენს.

სმირნოვების კოლექციაში არსებული ფერწერული პეიზაჟები XIX საუკუნისათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა სტილითაა შესრულებული. იდეალიზებულ და კლასიცისტურ მანერაშია შექმნილი — ვ. რაევის (1808-1871) "იტალიური პეიზაჟი რომის გარეუბანში" (1843): რომანტიკულია უცნობი ავტორის პეიზაჟი "საფოსტო სადგური ღამით": ობიექტური დამკვირვებლის თვალი შეიცნობა ფ. ბაიკოვის ფერწერულ ტილოზე "ჩასაფრებული მთიელები".

საგანგებო ყურადღების ღირსია იაგორ თამამშევისა და ვასილ ყორღანოვის (ყორღანაშვილის) თბილისური სკოლისათვის დამახასიათებელ მხატვრულ მანერაში განხორციელებული პორტრეტები (XIX ს-ის I ნახ.).

მნიშვნელოვანია ისტორიული პირების პორტრეტები, რომლებიც ფოტოებთან ერთად განსაკუთრებულად გვეხმარება წარსულის აღდგენა-გააზრებაში. ასეთებია: ალექსანდრე პუშკინის (ვ. ტროპინინი; ასლი) დეკაბრისტ ნიკოლოზ ლორერის (მხატვარი რ. შვედე: ასლი), მიხეილ თამამშევის (მხატვარი ვ. იოპანსენი) და სხვათა პორტრეტები.

Уютную и изысканную атмосферу Дома Смирновых дополняет множество образцов станковой живописи, графики и скульптуры, первоначальное размещение которых в интерьере сегодня мы можем представить лишь приблизительно.

Здесь хранится около тридцати живописных полотен. Украшением собрания следует считать живописные портреты Александры Осиповны Смирновой-Россет. Один из них принадлежит кисти Франца-Ксавье Винтергальтера (1806-1873). Портрет придворного живописца Наполеона III сразу же привлекает внимание посетителей. Для художника заманчивым было не только передать внешнее сходство, но и возможность создать романтический образ. Художник представил Александру Смирнову-Россет на лоне природы, в свободной позе, сидящую, скрестив ноги, в восточном костюме.

Второй портрет (А. Реми, Берлин, 1836) носит более салонный характер, внешность изображенной идеализирована, а техника лессирования придает ему более официальный оттенок.

В коллекции особое место занимают три пейзажа Ильи Занковского (1832-1919) из цикла "Виды Боржомского ущелья" – "Утро", "День", "Ночь", отличающиеся реалистическим отображением природы и сдержанностью колорита.

Близкие взаимоотношения с семьей Тамамшевых были у Ивана Константиновича Айвазовского (1817-1900). Сохранились два пейзажа художника "Морской пейзаж. Закат" и "Бурное море" (17).

Особое чувство цвета, заинтересованность новациями просматриваются в композиции Яна Паевского "Горянка на коне" (конец XIX - 20-е годы XX в.). Этюдная манера исполнения придает работе непосредственность.

Имеющиеся в собрании Смирновых живописные пейзажи выполнены в разных стилях, характерных для XIX века. Идеализированно, в классицистической манере выполнен В.Раевым "Итальянский пейзаж. Предместье Рима" (1843), романтичен "Ночной пейзаж (почтовая станция ночью)" неизвестного мастера; взгляд объективного наблюдателя распознается в живописи Ф.Байкова "Горцы в засаде".

Особого внимания заслуживают, характерные для т.н. тбилисской школы, портреты Егора Тамамшева и Василия Корганова (Корганашвили).

Портреты исторических лиц, наряду с фотографиями, помогают нам в восстановлении и осмыслении прошлого. Таковы портрет Александра Пушкина (В.А. Тропинин, копия), декабриста Николая Ивановича Лорера (Р.К. Шведе, копия), Михаила Тамамшева (худ. В. Иогансен) и других исторических лиц.

The exquisite and cosy milieu of "The Smirnovs' House" is conditioned by the samples of easel painting, graphic and sculptures, but today we may have just a vague idea of their former arrangement in the interior.

There are about thirty canvases in the collection. Alexandra Smirnova-Rosset's painted portraits must be regarded as the main beauty of the given collection. One of them is painted by Franz Xaver Winterhalter (1806-1873). The artist tried not only to show the likeness: his aim was to create a romantic image. He portrayed her in the lap of the nature, sitting freely, with her legs crossed, clad in an oriental style and wearing an oriental kerchief as well.

The other, comparatively small-sized portrait (the artist – A. Ram – 1800-1872) happens to be more of a salon style; the appearance of the young lady depicted on it is idealized, and the portrait is created in glazing techniques.

Special attention should be paid to three landscape paintings (Ilia Zankovski – 1832-1919): "The Bordjomy Canyon" – "Dawn", "Daytime", "Night", that are distinguished by realistic depicting of the nature and lack of bright colors.

The well-known Russian artist, Ivan Aivazovski (1817-1900) was a close friend of the Smirnov-Tamamshevs. Nowadays his two works are presented here: "Marine scenery. Sunset" and "The Storming Sea". (17).

The distinguished perceiving of colors, a great interest in innovation is noticed in Yan Paevski's composition "The Mountain woman on the Horse" (painted on cardboard; the end of the XIX c. – the twenties of the XX c.). The "sketchy" manner of drawing makes the work ingenious and natural.

The canvases presented in the Smirnovs' collection are created in different style and manner characteristic of the XIX c. "The Italian Scenery in the Suburb of Rome (1843) by V. Raev (1808-1871) is distinguished by the idealized and classic style; "The Post-Station at Night" (an unknown artist) is an undoubtedly romantic canvas. The vision of an objective observer is felt in F. Baikov's work "The Mountain Dwellers in Ambush".

Egor Tamamshev and Vasil Korganov's (Korganashvili) portraits (the so-called Tbilissian School) are of great importance (the first half of the XIX c.).

The portraits of the historical persons, together with the photographs, help us to perceive and restore the past. Such are the portraits of Alexander Pushkin (the artist – V. Tropinin; a copy), of the Decembrist Nicholas Lorer (the artist – Shvede; a copy), of Michael Tamamshev (the artist – V. Johansen) and many others...

ფ.-ქ. ვინტერჰალტერი (1805-1873).
ა.სმირნოვა-როსეტის პორტრეტი.
პარიზი. 1837.
ტილო, ზეთი. 130 X 98

Ф.-К.Винтерхальтер (1805-1873).
Портрет А.О. Смирновой-Россет.
Париж. 1837.
Холст, масло. 130 X 98

F.-X. Winterhalter (1805-1873).
A. Smirnova-Rossel's portrait.
Paris. 1837.
Canvas, oil. 130 X 98

ა. რემი (1800-1872).
ა. სმირნოვა-როსეტის პორტრეტი.
ბერლინი. 1836.
ტილო, ზეთი. 50 X 41

А.Реми (1800-1872).
Портрет А.О. Смирновой-Россет.
Берлин. 1836.
Холст, масло. 50 X 41

A. Remi (1800-1872).
A. Smirnova-Rosset's portrait.
Berlin. 1836.
Canvas, oil. 50 X 41

უცნობი მხატვარი.
სოფიო სმირნოვას პორტრეტი.
XIX ს-ის 20-30-იანი წლები.
ტილო, ზეთი. 44,5 X 40,4

Неизвестный художник.
Портрет Софии Михаиловны Смирновой.
XIX век, 20-30-е годы.
Холст, масло. 44,5 X 40,4

An unknown painter.
Sofia Smirnova's portrait.
XIX c. 20-30-ies.
Canvas, oil. 44,5 X 40,4

უცნობი მხატვარი.
ვასილ ყორღანოვის (ყორღანაშვილის) პორტრეტი.
თბილისი. XIX ს-ის I ნახ.
ტილო, ზეთი. 78,2 X 65,5

Неизвестный художник. Портрет
Василия Коргдинова (Коргдашвили).
Тбилиси. I половина XIX в.
Холст, масло. 78,2 X 65,5

An unknown painter.
Vasil Korganov's (Korganashvili's) portrait.
Tbilisi. I half of XIX c.
Canvas, oil. 78,2 X 65,5

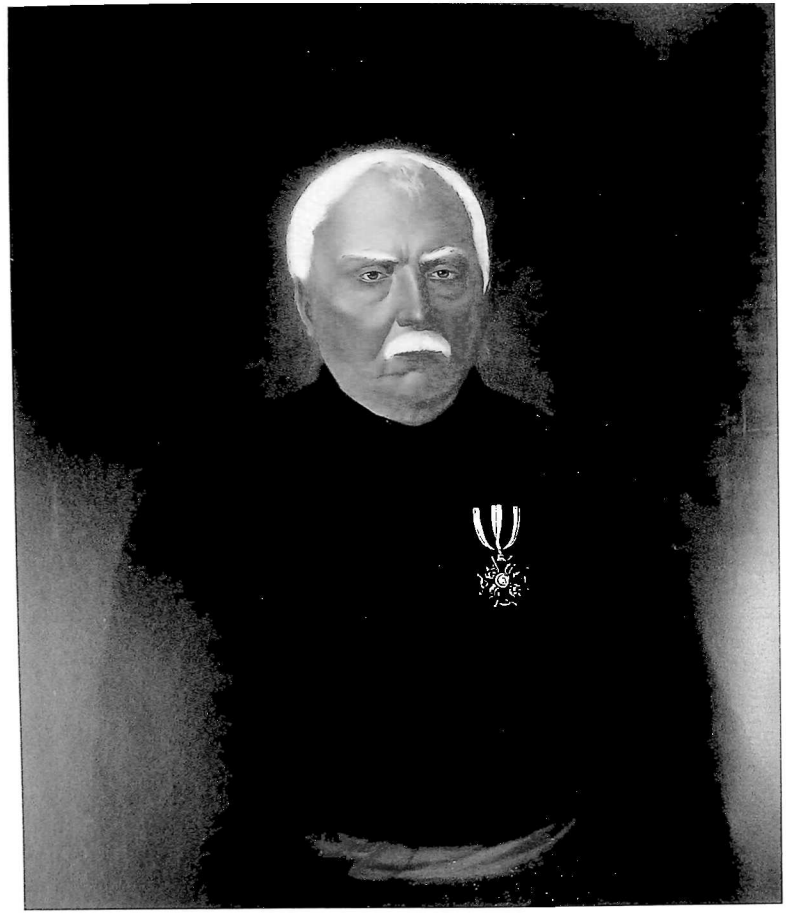

[illegible]
[illegible]
[illegible] XIX [illegible]
[illegible] 85,5 X 70,7

Неизвестный художник.
Портрет Егора Иванович Ламанцева.
Тбилиси. Начало второй XIX в.
Холст, масло. 85,5 X 70,7

An unknown painter.
Egor Lamanshev's portrait.
Tbilisi. Half of XIX c.
Canvas, oil. 85,5 X 70,7

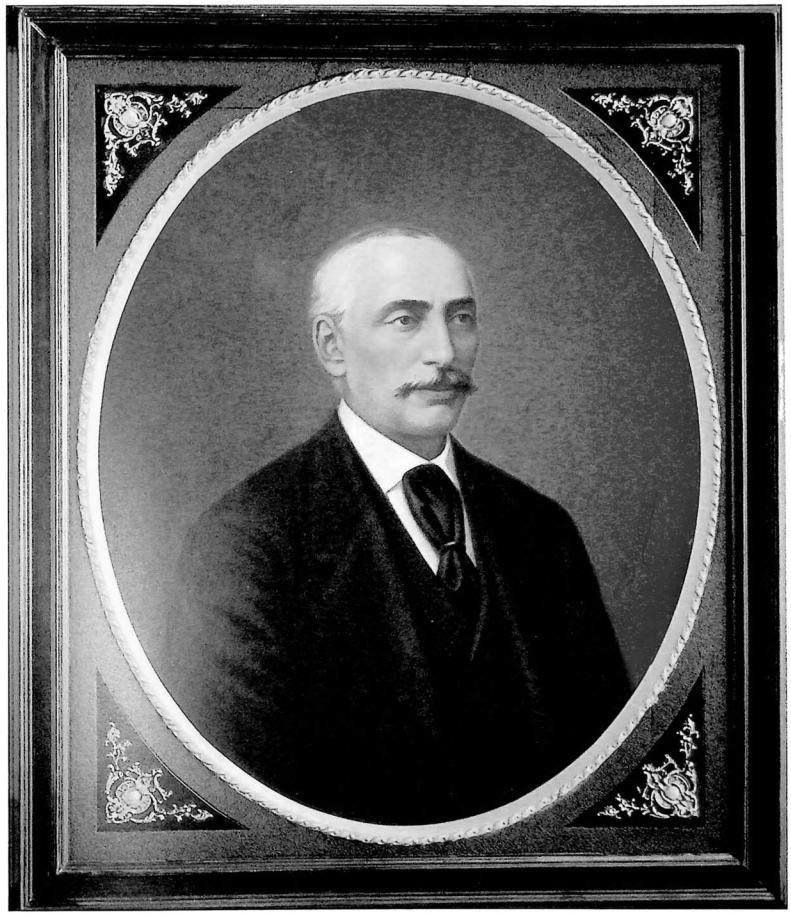

ვ. იოჰანსენი.
მიხეილ თამამშევის პორტრეტი.
თბილისი. XX ს-ის დასაწყისი.
ტილო, ზეთი. 84 X 69

В. Иогансен.
Портрет Михаила Егоровича Тамамшева.
Тбилиси. Начало XX в.
Холст, масло. 84 X 69

V. Johansen.
Michael Tamamshev's portrait.
Tbilisi. Beginning of the XX c.
Canvas, oil. 84 X 69

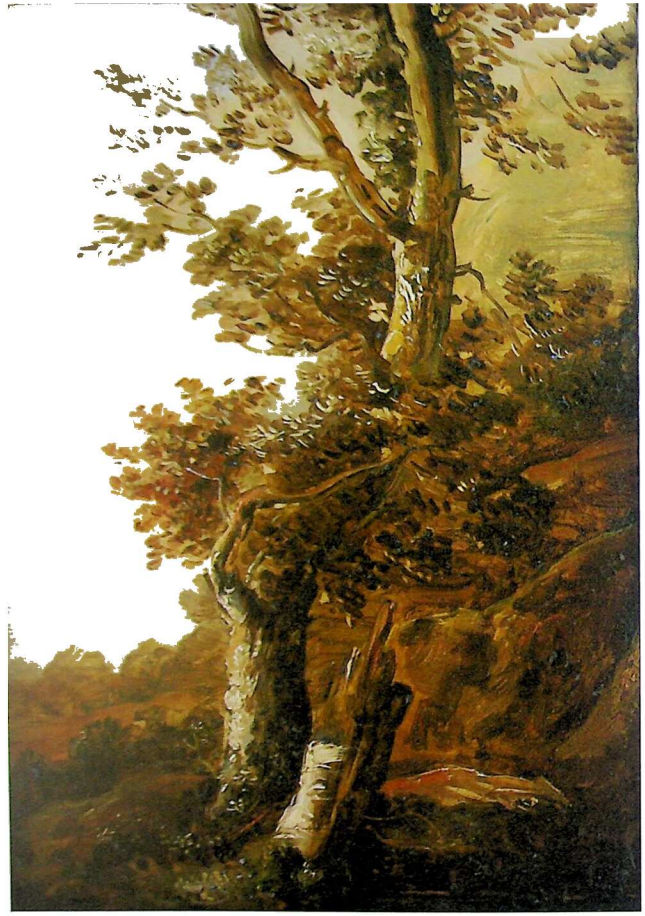

უცნობი მხატვარი.
პეიზაჟი ნინა პლანზე ხით.
გერმანული სკოლა. XIX ს.
ხე, ზეთი. 29,3 X 19,8

Неизвестный художник.
Пейзаж с деревом на переднем плане.
Немецкая школа. XIX в. Дерево,
масло. 29,3 X 19,8

An unknown painter.
The landscape with a Tree on the front plan.
German School. XIX c.
Wood, oil. 29,3 X 19,8

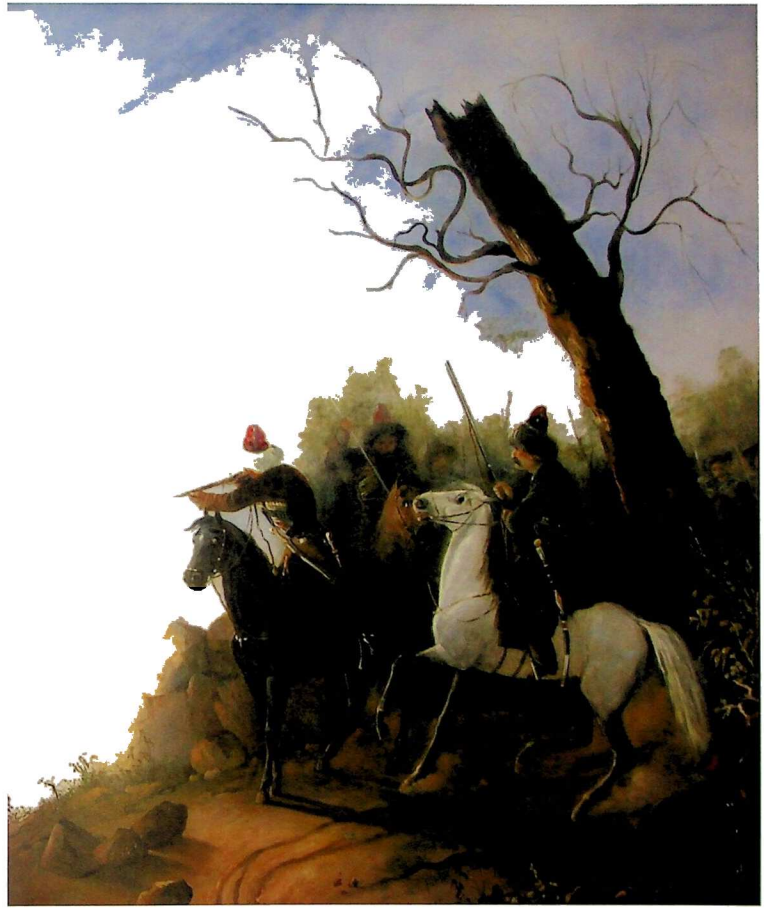

ფ. ბაიკოვი (1818-1890).
ჩასაფრებული მთიელები.
1839.
ტილო, ზეთი. 53,5 X 44,5

Ф.Байков (1818-1890).
Горцы в засаде.
1839.
Холст, масло. 53,5 X 44,5

F. Baikov (1818-1890).
The Mountain Dwellers Lying in Ambush.
1839.
Canvas, oil. 53,5. X 44,5

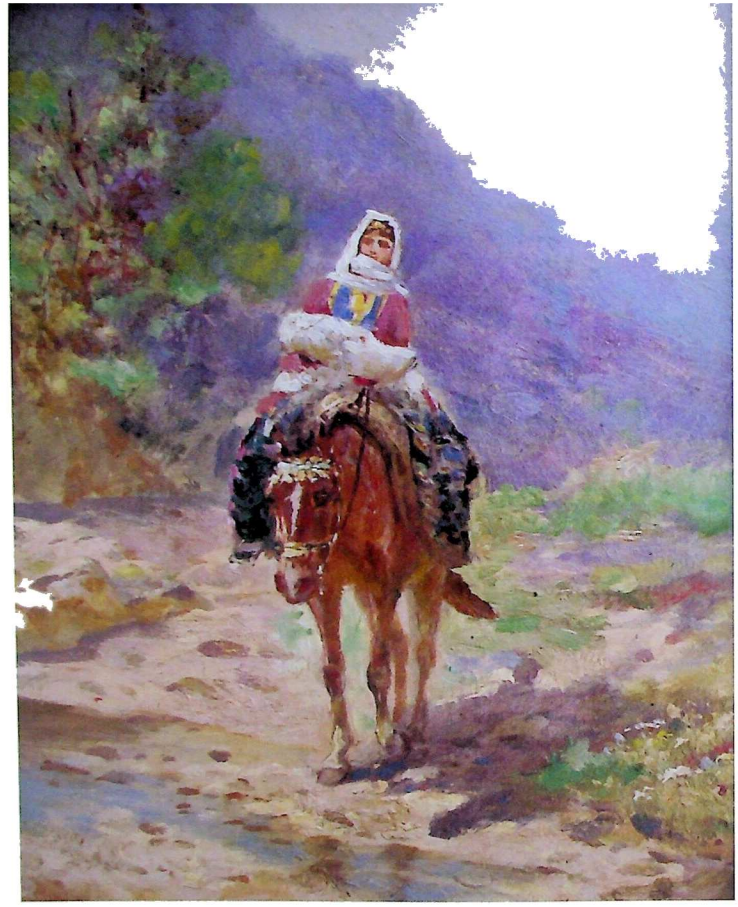

ი. პაევსკი.
მთიელი ქალი ცხენზე.
XIX ს-ის ბოლო XX ს-ის დასაწყისი.
მუყაო, ზეთი. 29,9 X 22,4

Я.Паевский.
Горянка на коне.
Конец XIX – начало XX в.
Картон, масло. 29,9 X 22,4

Y. Paevski.
The Mountain woman on the Horse.
End of the XIX c. and beginning of the XXc.
Cardboard, oil. 29,9 X 22,4

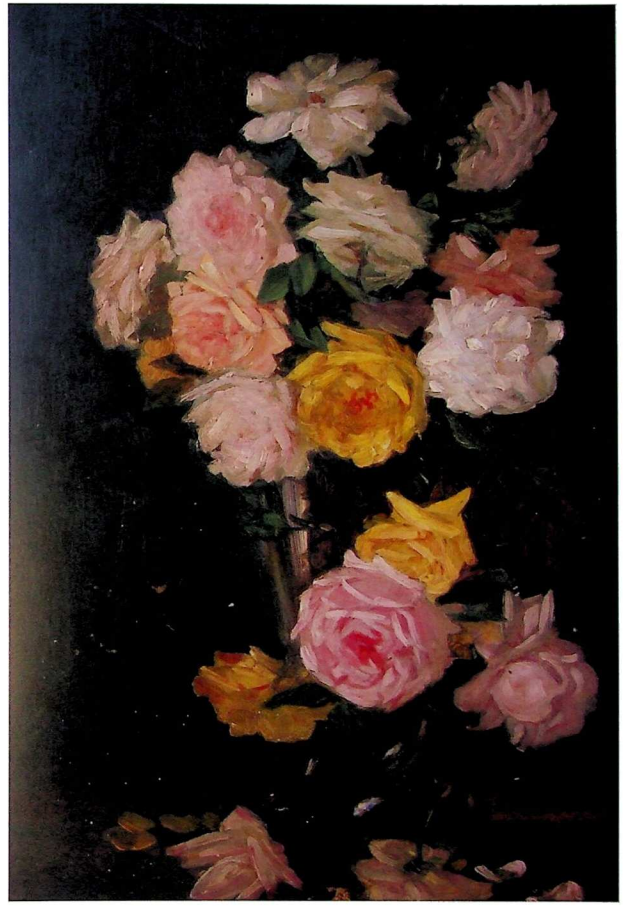

ა. აკოფიანი (1874-1939).
ნატურმორტი ვარდებით.
თბილისი. 1905.
მუყაო, ზეთი. 52,3 X 33

А.Акопян (1874-1939).
Натюрморт с розами.
Тбилиси. 1905.
Картон, масло. 52,3 X 33

A.Akopian (1874-1939).
Still life with roses
Tbilisi. 1903.
Cardboard, oil. 52,3 X 33

უცნობი მხატვარი.
საფოსტო სადგური ღამით.
XIX ს.
მუყაო, ზეთი. 13,9 X 17,5

Неизвестный художник.
Почтовая станция ночью.
XIX в.
Картон, масло. 13,9 X 17,5

An unknown painter.
The Post Station at Night.
XIX c.
Cardboard, oil. 13,9 × 17,5

ი. ზანკოვსკი (1832-1919).
ბორჯომის ხეობა. დილა.
XIX ს-ის ბოლო - XX ს-ის დასაწყისი.
ტილო, ზეთი. 100 X 138

И.Н. Занковский (1832-1919).
Боржомское ущелье. Утро.
Конец XIX – начало XX в.
Холст, масло. 100 X 138

I. Zankovski (1832-1919).
Bordjomy Canyon. Dawn.
The end of XIX c. and beginning of the XX c.
Canvas, oil. 100 X 138

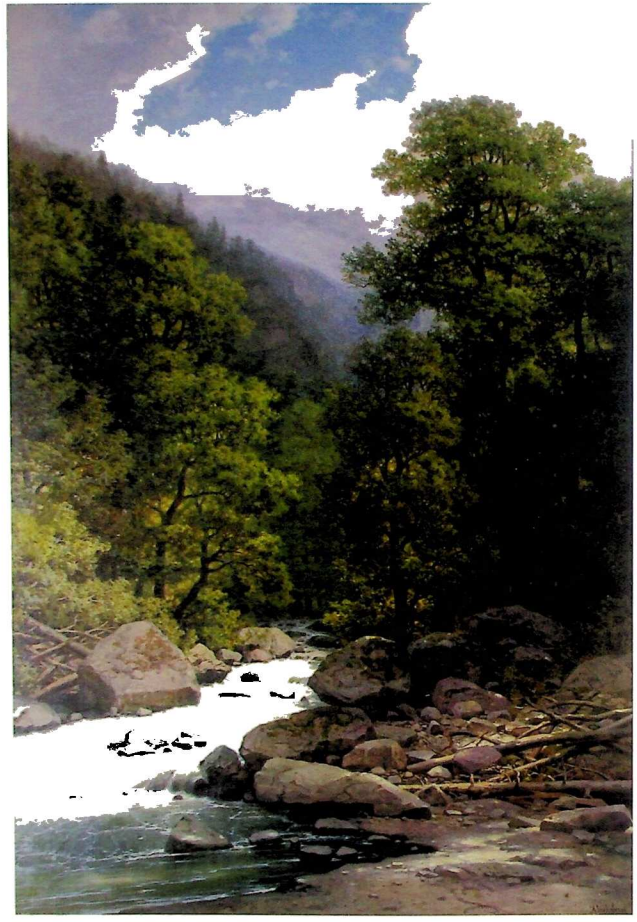

ი. ზანკოვსკი (1832-1919).
ბორჯომის ხეობა. დღე.
XIX ს-ის ბოლო - XX ს-ის დასაწყისი.
ტილო, ზეთი. 164 X 103

И.И. Занковский (1832-1919).
Боржомское ущелье. День.
Конец XIX – начало XX в.
Холст, масло. 164 X 103

I. Zankovski (1832-1919).
Bordjomy Canyon. Daytime.
The end of XIX c. and beginning of the XX c.
Canvas, oil. 164 X 103

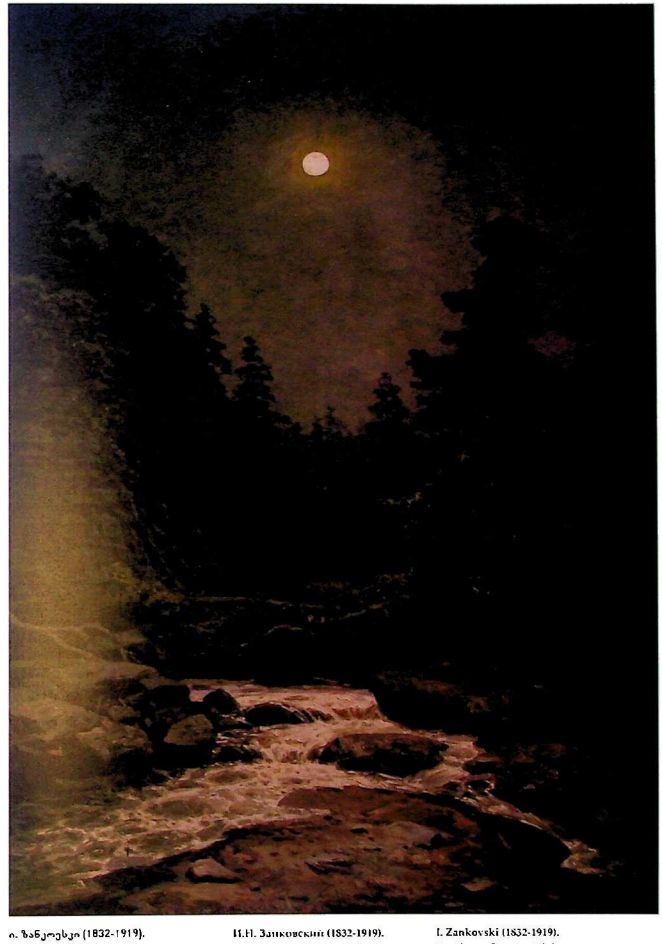

ი. ზანკოვსკი (1832-1919).
ბორჯომის ხეობა. ღამე.
XIX ს-ის ბოლო - XX ს-ის დასაწყისი.
ტილო, ზეთი. 112 X 54

И.И. Занковский (1832-1919).
Боржомское ущелье. Ночь.
Конец XIX – начало XX в.
Холст, масло. 112 X 54

I. Zankovski (1832-1919).
Bordjomy Canyon. Night.
The end of XIX c. and beginning of the XX c.
Canvas, oil. 112 X 54

ი. აივაზოვსკი (1817-1900).
მღელვარე ზღვის პეიზაჟი.
1868.
ტილო, ზეთი. 47 X 39

И.К.Айвазовский (1817-1900).
Бурное море.
1868.
Холст, масло. 47 X 39

I. Aivazovski (1817-1900).
The Storming Sea.
1868.
Canvas, oil. 47 X 39

ი. აივაზოვსკი (1817-1900).
ზღვის პეიზაჟი. დაისი.
1868.
ტილო, ზეთი. 47 X 39

И.К.Айвазовский (1817-1900).
Морской пейзаж. Закат.
1868.
Холст, масло. 47 X 39

I. Aivazovski (1817-1900).
Marine scenery. Sunset.
1868.
Canvas, oil. 47 X 39

ვ. რაევი (1808-1871).
რომის გარეუბანი.
1843.
მუყაო, ზეთი. 21,5 X 17,3

В.Е. Раев (1808-1871).
Предместье Рима.
1843.
Картон, масло. 21,5 X 17,3

V. Raev (1808-1871).
The Suburb of Rome.
1843.
Cardboard, oil. 21,5 X 17,3

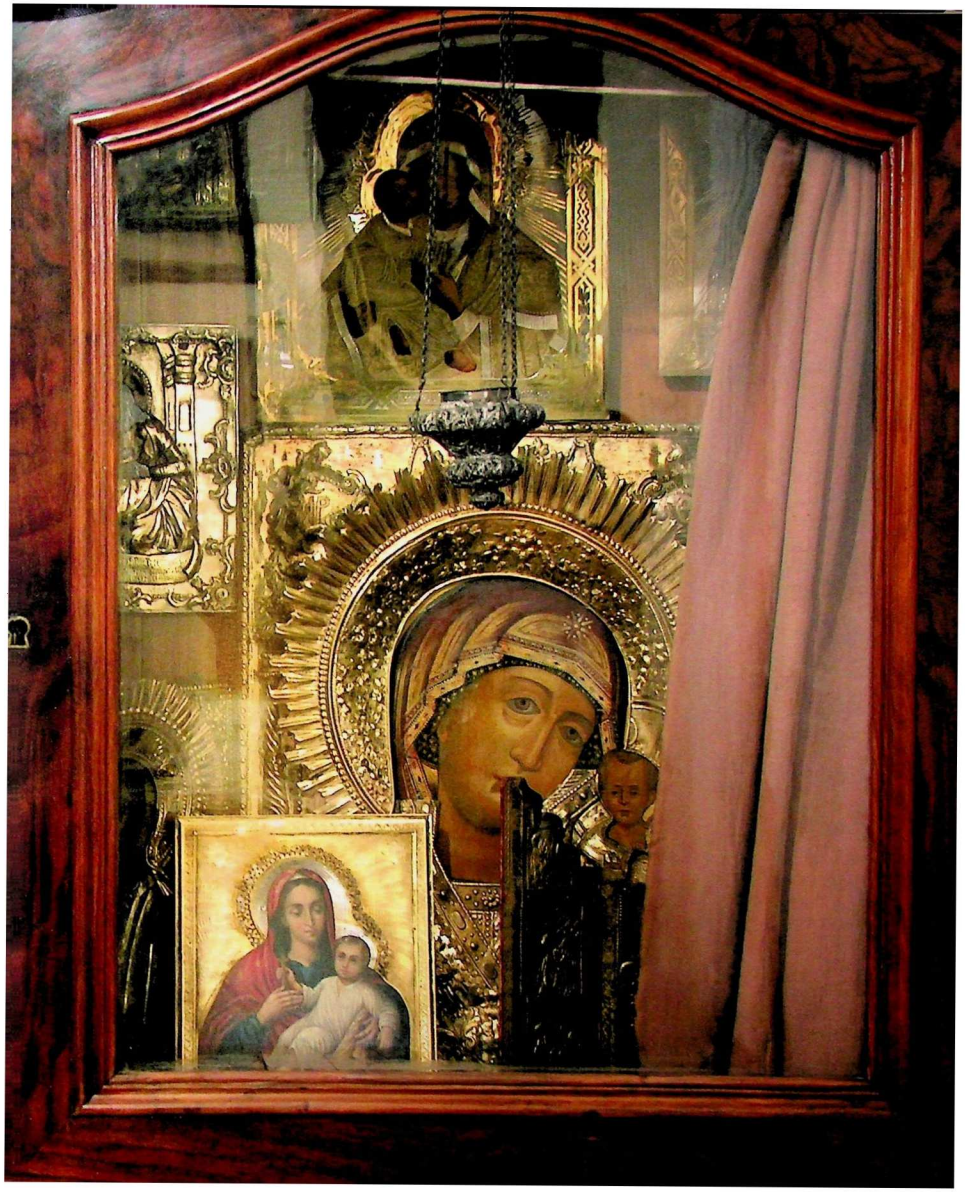

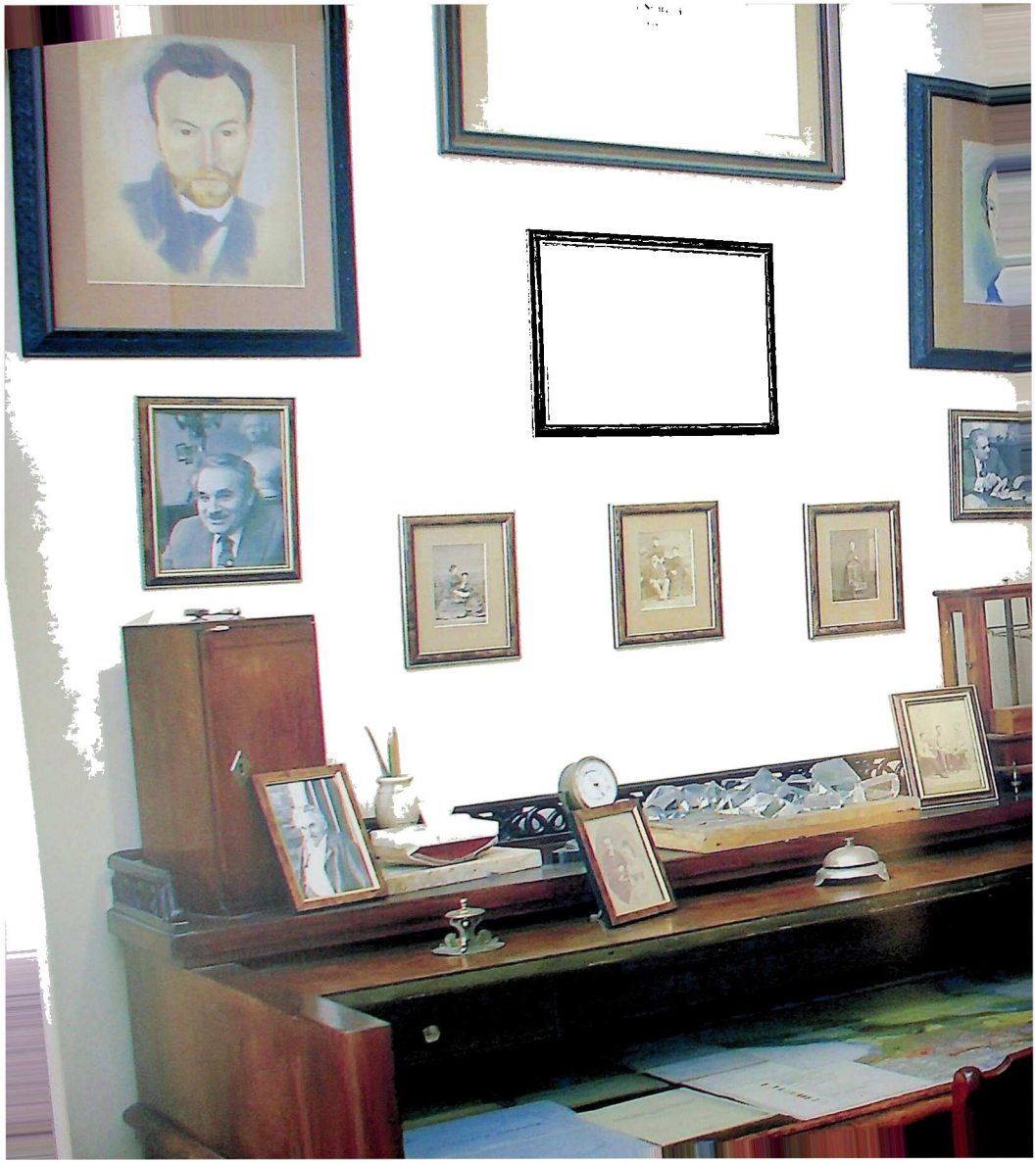

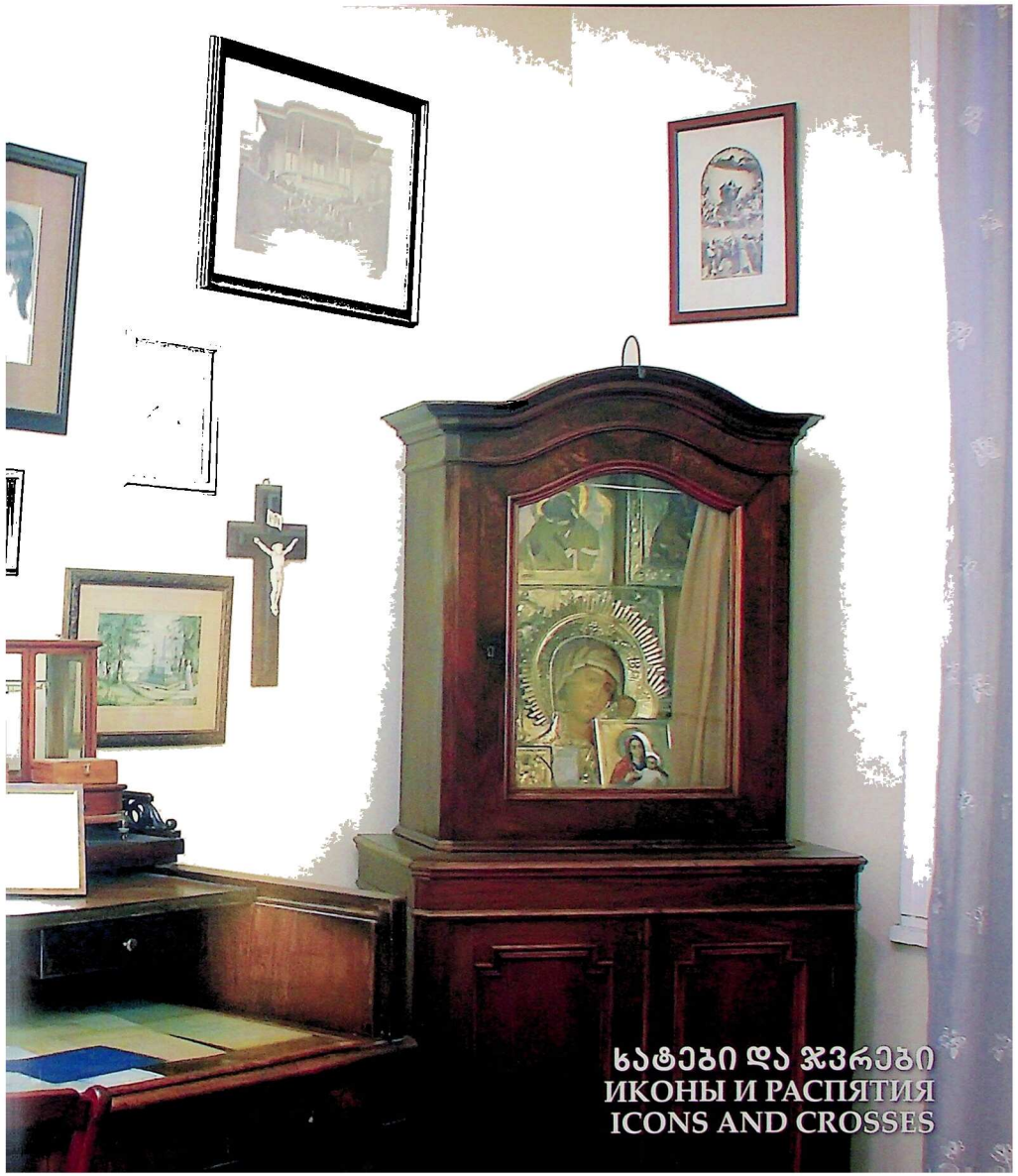

ხატები და ჯვრები
ИКОНЫ И РАСПЯТИЯ
ICONS AND CROSSES

სმირნოვების ოჯახში თავმოყრილია რუსული ხატწერის გამორჩეული ნიმუშები. მათი უმეტესობა XIX საუკუნით თარიღდება — ამას ვერცხლის საპირეთა დამღებზე დატანილი თარიღები და ინიციალები, ასევე საკუთრივ ფერწერული ნაწილის იკონოგრაფია და სტილისტიკა ცხადყოფს ("ვლადიმირის ღვთისმშობლის ხატი", "კოზელშანსკის ღვთისმშობლის ხატი", "ყაზანის ღვთისმშობლის ხატი"...). როგორც გადმოცემითაა ცნობილი, ბევრი მათგანი სახლში გაჩენილი ხანძრის დროს დაზიანდა. ხატები შემდგომ მცირედად იქნა რესტავრირებული, ზოგ შემთხვევაში კი მოსკოვისა და პეტერბურგის ძვირფას ლითონებზე მომუშავე საუკეთესო სახელოსნოებში მოჭედილი. ჭარბობს XIX საუკუნის რუსული ხატწერისათვის ჩვეული რეალისტური წერის მანერით შესრულებული ნამუშევრები, თუმცა ზოგიერთი მათგანი შესაძლოა უფრო ადრე იყოს დაწერილი, რასაც სიძველის მიმანიშნებელი სოლისებური პარკეტაჟი ადასტურებს. ყოველივე ეს კი მათდამი ინტერესს ერთიორად ზრდის.

მაცხოვრისა და ღვთისმშობლის ხატების გარდა, არის ხატები სხვადასხვა წმინდანების გამოსახულებით, ხის ჯვრები. მნიშვნელოვანია ტრიპტიქი, გარეკანზე გადაკრული მოწითალო ტყავით. ხატის ცენტრში ამოღრმავებულ არეში მოთავსებულ ჯვრის ფორმის რელიქვარიუმს სახარებისეული კომპოზიციები ამკობს.

კოლექციაში ორ ათეულამდე ხატია დაცული.

Большинство семейных икон датируется XIX веком и создано в России, что подтверждают как даты и инициалы, проставленные на клейме окладов, так и собственно иконография и стилистика живописи ("Владимирская Богоматерь", "Козельщанская Богоматерь", "Казанская Богоматерь"). Согласно семейному преданию, часть из них пострадала во время пожара. Оклады многих из них изготовлены в лучших мастерских Москвы и Петербурга. Это подтверждается клеймами мастеров-ювелиров, проставленных почти на всех иконах. В собрании преобладают работы, выполненные в реалистической манере. Она свойственна русской иконописи XIX века. Хотя, возможно, некоторые из икон были созданы раньше, чем были изготовлены оклады для них. Предположить это можно, ссылаясь на имеющийся на обратной стороне клинообразный паркетаж, характерный для более раннего периода. Все это увеличивает интерес к ним и требует дополнительного изучения в будущем.

Помимо икон с образами Спасителя и Богоматери, есть иконы с изображением других святых, деревянные кресты. Нельзя не отметить и двухстворчатую икону в окладе из кожи красного цвета. В центре иконы, в углублении помещен реликварий в форме креста, украшенный разделенными на ярусы евангельскими композициями.

В собрании хранится около двух десятков икон.

The Smirnovs' collection includes remarkable samples of the Russian icons. Most of them date back to the XIX c.; that is certified by the dates and initials on the stamps of the silver coating and the iconography and stylistic of the drawing itself (The Vladimir Virgin Icon, The Kozelshanski Virgin Icon, The Kazan Virgin Icon). Most of them are said to have been damaged by fire. Later they were restored, and some of them were engraved in the best workshops and studios working on the precious metals. Most of the icons are created in realistic manner; such style is a usual one for the Russian iconography in the XIX c.; though some of the icons may be created earlier: the wedge-shaped parquetage (pointing to their oldness) on their backside makes us think so. All the above-mentioned increase our interest towards them.

Besides the icons of the Savior and of Virgin, the given collection includes those with the images of the saints and the wooden crosses as well. Special attention should be paid to the folding icon in a red calfskin cover. The cross-shaped reliquary placed in the dip, in the centre of the icon, is decorated by the separate compositions from the Gospel.

About twenty icons are preserved in the Smirnovs' House.

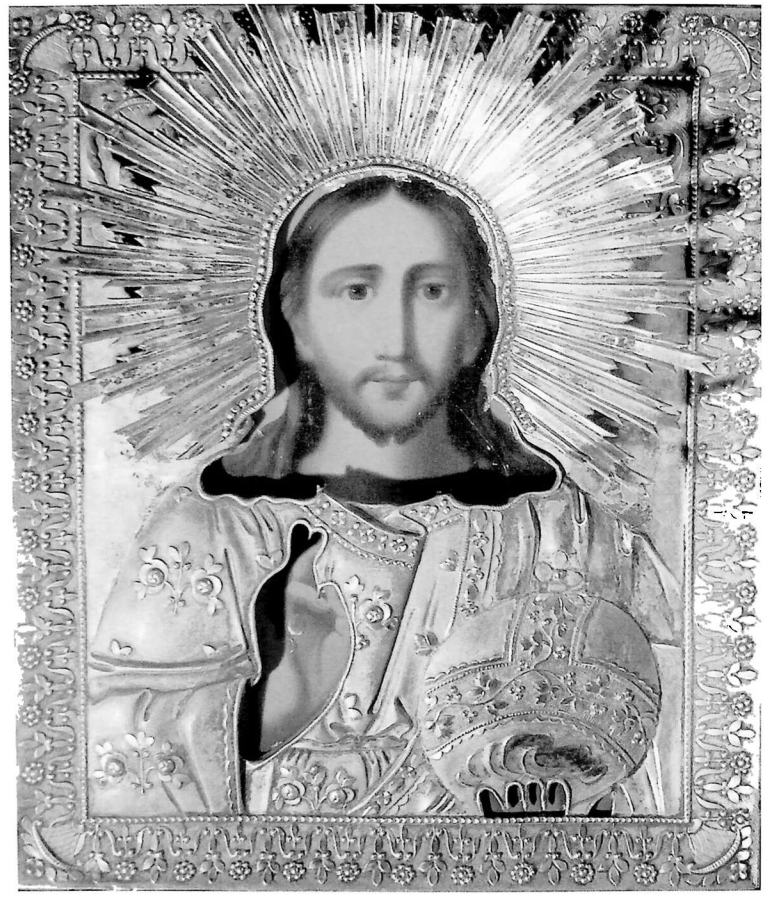

მაცხოვრის ხატი.
რუსეთი. XIX ს. ჭედური ჰერანგი 1831.
ხე, ტემპერა, მოოქროული ვერცხლი,
სინჯი - 84, ქსოვილი. 22,7 X 18,7

Спас.
Россия. XIX в. Чеканный оклад 1831.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
проба - 84, ткань. 22,7 X 18,7

An icon of the Savior.
Russia. XIX c. Chased casing 1831.
Wood, tempera, gilded silver,
hallmark - 84, fabric. 22,7 X 18,7

კოზელშანსკის ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ხატი. რუსეთი. XIX ს. ხე, ტემპერა, შოოქრული ვერცხლი, ქსოვილი. 22,7 X 8,2

Котельщанская Пресвятая Богородица. Россия. XIX в. Дерево, темпера, позолоченное серебро, ткань. 22,7 X 8,2

The Kozelshanski's icon of Virgin. Russia. XIX c. Wood, tempera, gilded silver, fabric. 22,7 X 8,2

ღვთისმშობელი ყრმით.
რუსეთი. XVIII ს. ჭედური პერანგი 1778.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი,
ქსოვილი. 22 X 18,2. (22)

Богоматерь с младенцем.
Россия. XVIII в. Чеканный оклад 1778.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
ткань. 22 X 18,2. (22)

The icon of Virgin with child.
Russia. XVIII c. Chased casing 1778.
Wood, tempera, gilded silver,
fabric. 22 X 18.2. (22)

მაცხოვრის ხატი.
რუსეთი. XIX ს. ჭედური პერანგი 1874.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი,
სინჯი - 84, ქსოვილი. 27 X 22,6

Спас.
Россия. XIX в. Чеканный оклад 1874.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
проба - 84, ткань. 27 X 22,6

An icon of the Savior.
Russia. XIX c. Chased casing. 1874.
Wood, tempera, gilded silver,
hallmark - 84, fabric. 27 X 22,6

მაცხოვრის ხატი.
რუსეთი. XIX ს.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი.
31,2 X 27,2

Спас.
Россия. XIX в.
Дерево, темпера, позолоченное серебро.
31,2 X 27,2

The icon of the Savior.
Russia. XIX c.
Wood, tempera, gilded silver.
31,2 X 27,2

ღვთისმშობლის ხატი.
რუსეთი. XVIII ს. (?).
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი.
32,1 X 27

Богоматерь.
Россия. XVIII в.(?).
Дерево, темпера, позолоченное серебро.
32,1 X 27

The icon of Virgin .
Russia. XVIII c (?).
Wood, tempera, gilded silver.
32,1 X 27

ყაზანის ღვთისმშობლის ხატი.
რუსეთი. XIX ს. ჭედური ვერცხლი 1881.
ხე, ტემპერა, მოოქროული ვერცხლი,
სინჯი - 84, ქსოვილი. 26,4 X 21,7

Казанская Богоматерь.
Россия. XIX в. Чеканный оклад 1881.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
проба - 84, ткань. 26,4 X 21,7

The Kazan icon of Virgin.
Russia. XIX. Chased casing 1881.
Wood, tempera, gilded silver,
hallmark - 84, fabric. 26,4=21,7

ვლადიმირის ღვთისმშობლის ხატი.
რუსეთი. XIX ს. ჭედური ვერცხლი 1869.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი,
სინჯი - 84, ქსოვილი. 35,5 X 31

Владимирская Богоматерь.
Россия. XIX в. Чеканный оклад 1869.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
проба - 84, ткань. 35,5 X 31

The Vladimir icon of Virgin.
Russia. XIX c. Chased casing. 1869.
Wood, tempera, gilded silver,
hallmark - 84, fabric. 35,5 X 31

ელადვირის ღვთისმშობლის ხატი.
რუსეთი. XIX ს. ფეფური ვერცხლი 1871.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი,
სინჯი - 84, ქსოვილი. 31,1 X 26,8

Владимирская Богоматерь.
Россия. XIX в. Чеканный оклад 1871.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
проба - 84, ткань. 31,1 X 26,8

The Vladimir icon of Virgin.
Russia. XIX c. Chased casing. 1871.
Wood, tempera, gilded silver,
hallmark - 84, fabric. 31,1 X 26,8

კაზანის ღვთისმშობლის ხატი.
რუსეთი. XIX საუკუნის შუა პერიოდი.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი, ქსოვილი. 51,5 X 39,7

Казанская Богоматерь.
Россия. Середина XIX в. Дерево, темпера, позолоченное серебро, ткань.
51,5 X 39,7

The Kazan icon of Virgin.
Russia. XIX middle years. Wood, tempera, gilded silver, fabric.
51,5 X 39,7

მაცხოვრის ხატი ყუთკუდაში.
რუსეთი. XVIII-XIX სს. (?).
ხე, ტემპერა, ლითონი.
15,7 X 15,5

Спас.
России. XVIII-XIX вв. (?).
Дерево, темпера, металл.
15,7 X 15,5

An icon of the Savior in a casket.
Russia. XVIII-XIX cc. (?).
Wood, tempera, metal.
15.7 X 15.5

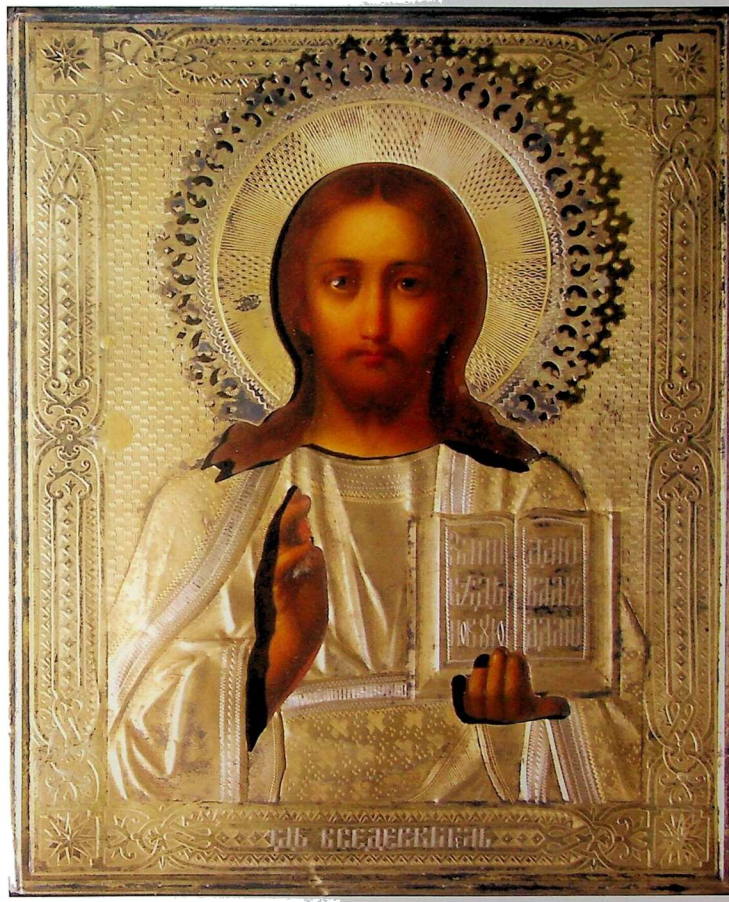

მაცხოვრის ხატი.
რუსეთი. XIX ს. ჭედური პერანგი 1890.
ხე, ტემპერა, მოოქრული ვერცხლი,
სინჯი - 84, ქსოვილი. 17,6 X 14,4

Спас.
Россия. XIX в. Чеканный оклад 1890.
Дерево, темпера, позолоченное серебро,
проба – 84, ткань. 17,6 X 14,4

An icon of the Savior.
Russia. XIX c. Chased casing 1890.
Wood, tempera, gilded silver,
hallmark - 84, fabric. 17,6 X 14,4

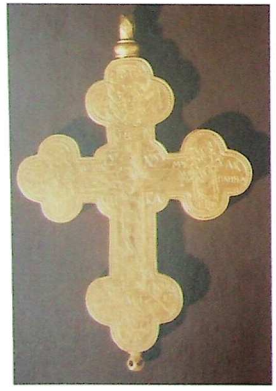

კარედი ხატი რელიქვარიუმით.
რუსეთი. XIX საუკუნის შუა პერიოდი.
ხე, ტემპერა, მოოქრული მეტალი, ტყავი,
ქაღალდი. 26 X 15,5

Двухстворчатая икона с реликварием.
Россия. Середина XIX в.
Дерево, темпера, позолоченный
металл, кожа, бумага. 26 X 15,5

A folding icon with a reliquary. Russia.
Middle of the XIX c.
Wood, tempera, gilded metal, leather, paper.
26 X 15,5

ჯვარცმა.
ევროპა. XVIII ს-ის ბოლო XIX ს-ის დასაწყისი.
ხე, სპილოს ძვალი.
ჯვარი 36,7 X 22,7. ფიგურა 17 X 13,5

Распятие.
Европа. Конец XVIII - начало XIX в.
Дерево, слоновая кость.
Крест 36,7 X 22,7. Фигура 17 X 13,5

Crucifix.
Europe. End of the XVIIIc. and beginning of the XIX c.
Wood, ivory.
The Cross 36,7 X 22,7. The figure 17 X 13,5

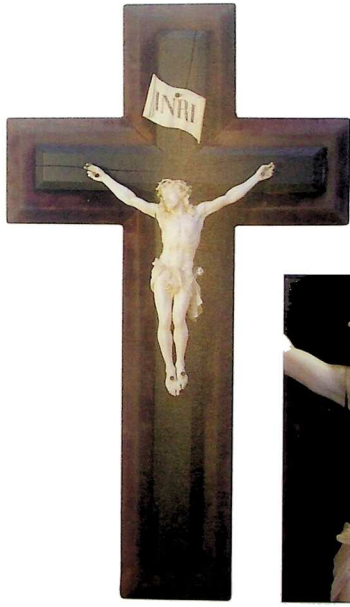

ჯვარცმა. (23).
ევროპა. XVIII ს.
ხე, ხავერდი, სპილოს ძვალი.
ჯვარი 44,3 X 24,4. ფიგურა 15,5 X 13,2

Распятие. (23).
Европа. XVIII в.
Дерево, бархат, слоновая кость.
Крест 44,3 X 24,4. Фигура 15,5 X 13,2

Crucifix. (23).
Europe. XVIII c.
Wood, velvet, ivory.
The Cross 44,3 X 24,4. The figure 15,5 X 13,2

გრაფიკა
ГРАФИКА
GRAPHIC

საექსპოზიციო ოთახებში ორმოცამდე გრაფიკული ნამუშევარია გამოფენილი. აღსანიშნავია ასევე ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის კუთვნილი დიდი ზომის აღბომი, რომელშიც ევროპის ქალაქების ხედების და პეიზაჟების ფერადი და შავ-თეთრი ლითოგრაფიებია თავმოყრილი (XIX ს.). მათი საერთო რაოდენობა 130-ს აღემატება.

ინტერესს იწვევს პ.-დ. მიტრეიტერის (1818 - ?) მიერ აკვარელის ტექნიკაში შესრულებული ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის ძალზე სახასიათო და მომხიბვლელი პორტრეტი (XIX ს-ის 30-იანი წლების დასაწყისი). ეტიუდური ხასიათისაა გიორგი სმირნოვის და ევგენია ფონ შლეიერ-სმირნოვას პორტრეტები (უცნობი მხატვარი, 1917).

გრაფიკული ნამუშევრებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქსილოგრაფიის, ოფორტის და ლითოგრაფიის ტექნიკით შექმნილი პორტრეტები – ნიკოლოზ სმირნოვის (მხატვარი — კრიუგერი; ლითოგრაფი — ვერნერი), დობროვსკის (მხატვარი — კადლიკი: გრავიორი — ბენედეტი). აქვეა XVIII — XIX საუკუნეების ფრანგული გრავიურები, რომლებიც გარდა იმისა, რომ მხატვართა და გრავიორთა (ჟან ბატისტ ვანლოო (1684-1745), ლუი მიშელ ვანლოო (1707-1771), ბ. ბარონი, ე. კროპსტი) დახვეწილი ოსტატობით გამოირჩევა, ისტორიულ ტიპაჟსაც წარმოგვიდგენს ("დოფინ ლუდოვიკოს პორტრეტი"; "ჟან ფრედერიკ ფილიპოს პორტრეტი"; ,,მისი უდიდებულესობა უელსის პრინცესა ავგუსტას'' და ,,პრინც ფრედერიკ ლუისის პორტრეტები''; "ნაპოლეონი და მისი გვარდია").

კოლექციაში უილიამ პოგარტის (1697-1764) ჟანრული ფერწერული ნამუშევრების მიხედვით ა.პეინის მიერ შესრულებული ხუთი გრავიურაცაა დაცული: "შუადღე", "მეჯლისის წინ", "კონტრაქტი", "მავნე მედიცინა", "ღამე მეჯლისის შემდეგ" (18). ოჯახის ისტორიისთვის ღირებულია თამამშევთა გვარის წარმომადგენლის, ვასილ თამამშევის მიერ შესრულებული "ზამთრის პეიზაჟი" (1886).

სმირნოვთა სახლში დაცულია ა. პუშკინის რამდენიმე პორტრეტი, რაც შემთხვევითი სულაც არ არის. როგორც ცნობილია, ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტი პოეტის ახლო მეგობარი იყო. ამ ქალბატონის საოცარი ერუდიციითა და სილამაზით მოხიბლულ შემოქმედს მისთვის არაერთი ლექსი აქვს მიძღვნილი. ის გარემო, რომელიც დღეს სმირნოვების სახლში სუფევს პუშკინის ეპოქის გამოძახილია (19).

В экспозиционных залах выставлено до сорока образцов графики. Отметим большой альбом Александры Смирновой-Россет с цветными и черно-белыми литографиями с видами городов и пейзажей Европы (I пол. XIX в), общая численность которых более 130-и.

В технике акварели выполнен чрезвычайно характерный для своего времени портрет Александры Смирновой-Россет (начало 30-ых гг. XIX в.), созданный Г.-Д. Митрейтером. Портреты Георгия Смирнова и Евгении фон Шлейер-Смирновой (неизвестный автор, 1917) носят этюдный характер.

Из графических работ необходимо отметить, созданные в технике ксилографии, офорта или литографии портреты Николая Смирнова (Ф.Крюгер; литограф – Вернер), Добровского (художник Кадлик; гравер – Бенедет). Французские художники XVIII века, выделяются не только изысканным мастерством (Жан Батист Ванлоо(1684-1745), Луи Мишель Ванлоо(1707-1771), но и интересным с исторической точки зрения типажом ("Портрет дофина Людовика", "Портрет Жана Фредерика Филиппо", портреты принцессы Августы и принца Фредерика Луи).

В экспозиции представлены пять гравюр, выполненных А.Пейном по живописным работам Уильяма Хогарта (1697-1764): "Полдень", "Перед балом", "Контракт", "Лжемедицина", "Ночь после бала" (18). Заслуживает внимания "Зимний пейзаж" (1886), выполненный Василием Тамамшевым.

Сохранилось несколько портретов А.С. Пушкина, что отнюдь не случайно. В доме Смирновых многое связано с поэтом. Как известно, Александра Смирнова-Россет была близким другом поэта. Очарованный удивительной красотой и умом Александры Осиповны, Пушкин посвятил ей несколько стихотворений. Атмосфера, которая царит и сегодня в доме, во многом соответствует эпохе Пушкина (19).

Approximately forty graphical patterns are exhibited in the rooms of the house. Here is also Alexandra Smirnova-Rossett's large album with more than 130 colored and black-and-white lithographies depicting various European towns and views.

Alexandra Smirnova-Rosset's portrait, a very characteristic and attractive one, is painted with watercolors by H.-D. Mitreiter (1818 – ?) in the XIX c. in the beginning of 30-ties. Two pastels by an unknown artist, drawn in a style of a sketch, present George Smirnov and Evgenia Fon-Shleier-Smirnova's portraits.

Separately must be mentioned the graphical works printed by xylography, etching and lithography: Nicholas Smirnov (artist – Krueger; lithographer – Verner) and Dombrovski's (artist – Cadlik, etcher – Benedet) portraits. Besides, here are the French etchings (XVIII-XIX) created by the truly gifted artists and etchers (Jan Batist Vanloo; 1684 – 1745), Luis Mishel Vanloo; 1707

–1771), B. Baron, E. Cropst) and presenting the historical personages ("The portrait of Dauphin Ludovik", "The portrait of Jan Frederick Filippo," "The portraits of Her Majesty Augusta – the Princess of Wales and Prince Frederick Luis", "Napoleon and his Guards").

The exposition includes 5 etchings by A. Payne, created in a manner of a genre-painter William Hoggart (1697-1764): "Noon", "Before the Ball", "A Contract", "The Harmful (False) Medicine", "A Night after the Ball" (18), and Vasil Tamamshev's "The Winter Scene" (1886).

The given collection includes A. Pushkin's several portraits, and the fact is not accidental at all, because he was a close friend of Alexandra Smirnova-Rosset. The poet, enchanted by her erudition and beauty, had dedicated a number of poems to her. The atmosphere of the nowadays "Smirnovs' House"coincides with Pushkin's epoch. (19).

ჰ.-დ. მიტრეიტერი.
ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის
პორტრეტი. 1820-1830-იანი წწ.
ქაღალდი, აკვარელი. 23,6 X 19,5

Г.-Д. Митрейтер.
Портрет Александры Смирновой-
Россет. 1820-1830-ые гг.
Бумага, акварель. 23,6 X 19,5

H.-D. Mitreiter.
Alexandra Smirnova-Rosset's portrait.
1820-1830-ies.
Peper, water-colors. 23,6 X 19,5

ფ. კრიუგერი (1797-1857).
ლითოგრაფი ვერნერი. ნიკოლოზ
სმირნოვის პორტრეტი. 1835 წელი.
ლითოგრაფია. 37 X 25

Ф.Крюгер (1797-1857).
Литограф Вернер. Портрет Николая
Смирнова. 1835.
Литография. 37 X 25

F. Krueger.(1797-1857)
Lithographer Werner. Nikoloz
Smirnov's portrait. 1835.
Lithography. 37 X 25

უცნობი მხატვარი.
გრავიორი ა. ნეიმანი. ალექსანდრე პუშკინის პორტრეტი. XIX ს-ის I ნახ.
ოფორტი. 27,6 X 19,5

Неизвестный художник.
Гравер А. Нейман. Портрет Александра Пушкина. Первая половина XIX в.
Офорт. 27,6 X 19,5

An unknown painter.
Engraver A. Neimann. Alexander Pushkin's Portrait. XIX c. I half .
Ofort. 27,6 X 19,5

ო. კიპრენსკი (1782-1836).
გრავიორი ნ. უტკინი (1780-1863).
ა. პუშკინის პორტრეტი. ორიგინალი 1827.
ოფორტი 1838. 10,3 X 8,7

О.Кипренский (1782-1836).
Гравер Н.И.Уткин (1780-1863). Портрет
А.С.Пушкина. Оригинал 1827.
Офорт 1838. 10,3 X 8,7

O. Kiprenski (1782-1836).
Engraver N.E. Utkin (1780-1863). A. S.
Pushkin's portrait. Original 1827.
Ofort 1838. 10,3 X 8,7

ა. ბელოგრუდი (1875-1933).
პუშკინის საფლავის ხედი ჩრდილოეთის მხრიდან. XIX ს. ბოლო XX ს. დასაწყისი.
ქაღალდი, აკვარელი. 18,8 X 27,4

А. Белогруд (1875-1933).
Вид памятника на могиле Пушкина с
северной стороны. Конец XIX - начало XX в.
Бумага, акварель. 18,8 X 27,4

A. Belogrud (1875-1933).
The sight of Pushkin's tomb-monument from the
north side. End of the XIX c.and beginning XX c.
Papez, water-colors. 18,8 X 27,4

ჟან-ბატისტ ვანლო (1684-1745).
უელსის პრინცის ფრედერიკ ლუისის
პორტრეტი. გრავიორი ბ. ბარონი (1696-1762).
საფრანგეთი. 1753.
ოფორტი. 59 X 42,5

Жан-Батист Ванлоо (1684-1745). Портрет
принца Фредерика Луи.
Гравер Б. Барон (1696-1762).
Франция. 1753.
Офорт. 59 X 42,5

Jan-Balist Vanloo (1684-1745). The portrait of
Frederick Luis, the Prince of
Welsh. Engraver B. Baron (1696-1762).
France.1753.
Ofort. 59 X 42,5

ჟან-ბატისტ ვანლოო (1684-1745).
უელსის პრინცესა ავგუსტას პორტრეტი.
გრავიორი ბ. ბარონი (1696-1762).
ევროპა. 1756.
ოფორტი. 58 X 42

Жан-Батист Ванлоо (1684-1745).
Портрет принцессы Уэльской Августы.
Гравер Б. Барон (1696-1762).
Европа. 1756.
Офорт. 58 X 42

Jan-Batist Vanloo (1684-1745).
The portrait of Augusta, the Princess of Welsh.
Engraver B. Baron (1696-1762).
Europe. 1756.
Ofort. 58 X 42

ლუი მიშელ ვანლიო (1707-1771).
ჟან ფრედერიკ ფილიპოს პორტრეტი.
საფრანგეთი. 1736.
ოფორტი. 51,5 X 35

Луи Мишель Ванлоо (1707-1771).
Портрет Жана Фредерика Филиппо.
Франция. 1736.
Офорт. 51,5 X 35

Louis Mishel Vanloo (1707-1771).
Jan Frederik Fillipo's portrait.
France. 1736.
Ofort. 51,5 X 35

უცნობი მხატვარი.
დოფინ ლუდოვიკოს პორტრეტი (1729-1765). საფრანგეთი.
ოფორტი. 52 X 34,7

Неизвестный художник.
Портрет дофина Людовика (1729-1765).
Франция.
Офорт. 52 X 34,7

An unknown painter.
Dauphin Ludovik's portrait (1729-1765).
France.
Ofort. 52 X 34,7

ფ. კადლიკი (1786-1840).
დობროვსკის პორტრეტი.
ევროპა. XIX ს.
ოფორტი. 36,5 X 25,5

Ф.Кадлик (1786-1840).
Портрет Добровского.
Европа. XIX в.
Офорт. 36,5 X 25,5

F. Kadlik (1786-1840).
Dobrovski's portrait.
Europe. XIX c.
Ofort. 36,5 X 25,5

უ. ჰოგარტი (1697-1764).
ღამე მეჯლისის შემდეგ.
გრავიორი ა. პეინი.
გერმანია.
ოფორტი. 18,5 X 24

У.Хогарт (1697-1764).
Ночь после бала.
Гравер А.Г.Пейн.
Германия.
Офорт. 18,5 X 24

U. Hoggart (1697-1764).
A Night after the Ball.
Engraver – A. H. Payne.
Germany.
Ofort. 18,5 X 24

უ. ჰოგარტი (1697-1764).
ცრუ მედიცინა.
გრავიორი ა. პეინი.
გერმანია.
ოფორტი. 18,5 X 24

У.Хогарт (1697-1764).
Лжемедицина.
Гравер А.Г. Пейн.
Германия.
Офорт. 18,5 X 24

U. Hoggart (1697-1764).
The Pseudo Medicine.
Engraver – A. H. Payne.
Germany.
Ofort. 18,5 X 24

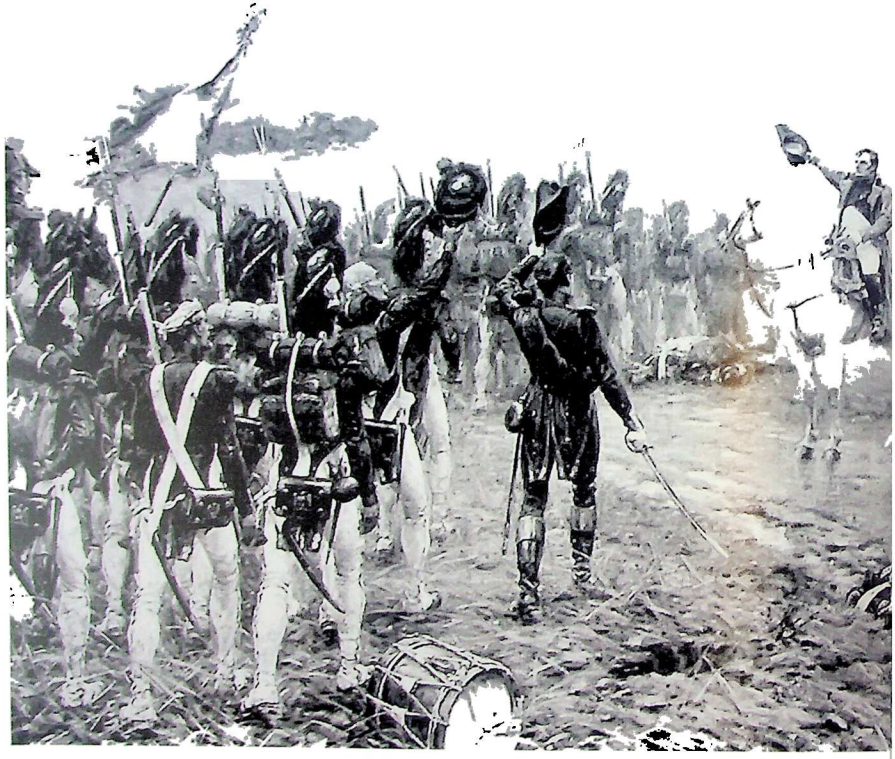

ე. კრიუტსი.
ნაპოლეონი და მისი გვარდია.
ნიუ-იორკი. 1903.
ლითოგრაფია.
53X72

Е.Кроитс.
Наполеон и его гвардия.
Нью-Йорк. 1903.
Литография.
53X72

E.Kropts.
Napoleon and his Guards.
New-york. 1903.
Lithography.
53X72

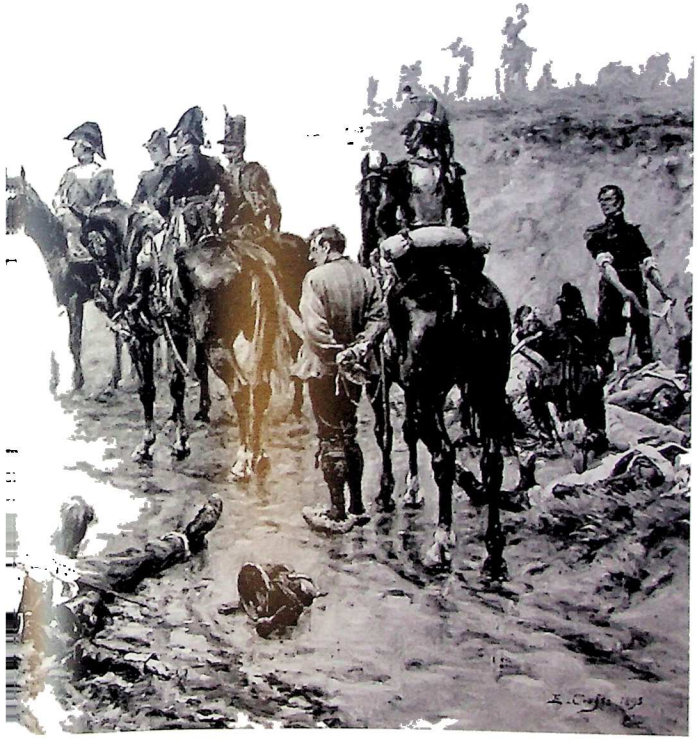

ვ. თამაშევი.
ზამთრის პეიზაჟი. 1886.
ტონირებული ქაღალდი, ნახშირი, ცარცი.
21 X 27,5

В.М.Тамамшев.
Зимний пейзаж. 1886.
Тонированная бумага, уголь, мел.
21 X 27,5

V. Tamamshev.
The Winter landscape. 1886.
Toned paper, coal, chalk.
21 X 27,5

თ. ჰორშელდტი (1829-1871).
ასლანბეგ მაშუკოვის პორტრეტი.
ბორჯომი. 1858 წლის 10 იელისი.
ქაღალდი, აკვარელი. 33,5 X 22,5

Т. Горшельдт (1829-1871).
Портрет Аслан-бек Машукова.
Боржоми. 1858 г. 1 июля.
Бумага, акварель. 33,5 X 22,5

T. Horsheldt (1829-1871).
Aslanbeg Mashukov's portrait.
Borjomi. 1858. July 10.
Paper, water-colors. 33,5 X 22,5

უცნობი მხატვარი.
ევგენია ფონ შლეიერ-სმირნოვას
პორტრეტი. თბილისი. 16. XII. 1917.
ქაღალდი, პასტელი. 30,3 X 23

Неизвестный художник.
Портрет Евгении фон Шлейер-Смирновой.
Тбилиси. 16.XII.1917.
Бумага, пастель. 30,3 X 23

An unknown painter.
Evgenia Fon Shleier-Smirnova's portrait.
Tbilisi. 16. XII. 1917.
Paper, pastel. 30,3 X 23

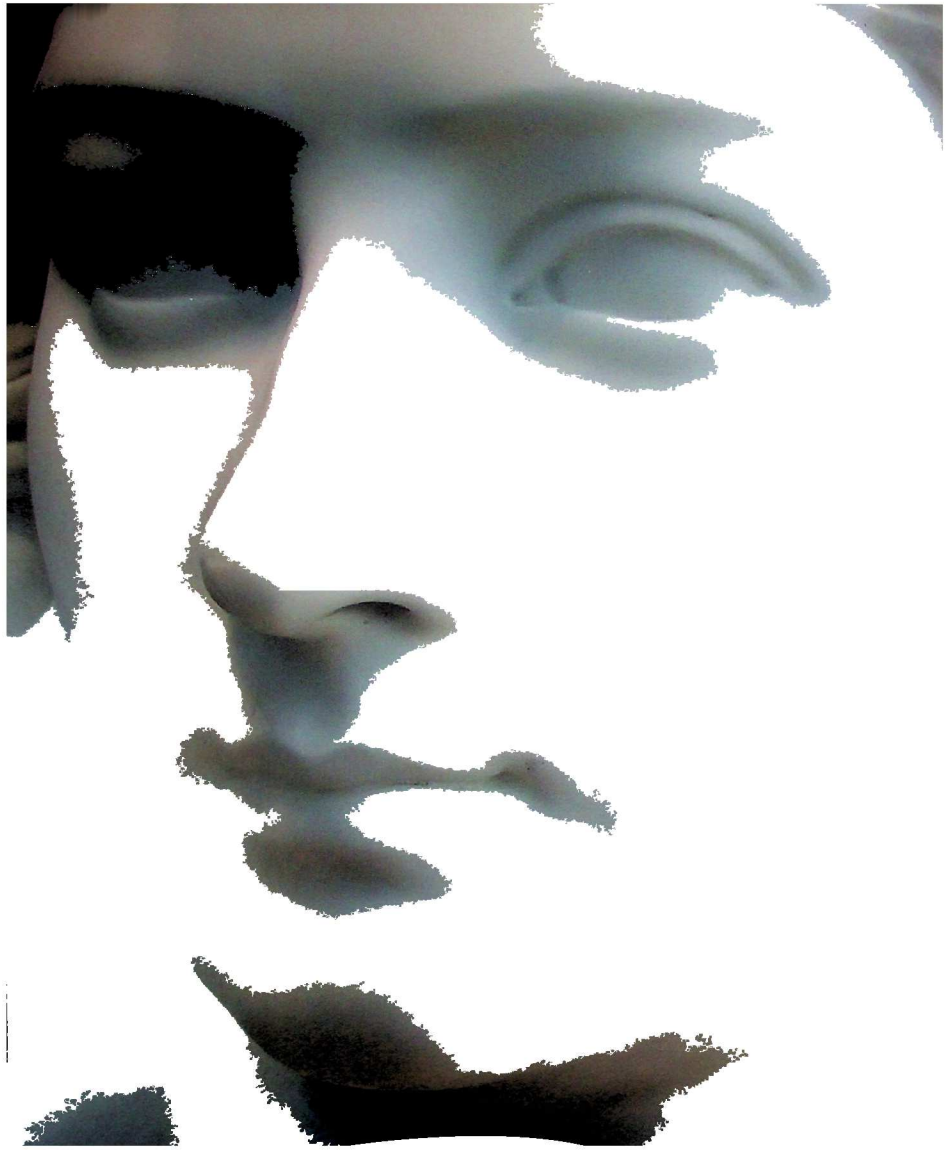

სმირნოვთა კოლექციის შემადგენლობაშია რამდენიმე სკულპტურაც. მათ შორის უმთავრესია ალექსანდრა სმირნოვა-როსეტის ბიუსტი, რომელიც კარლ-ფრიდრიხ ვიჰმანის (1775-1836) მიერ კლასიცისტური მანერითაა შესრულებული.

ოჯახს დიდი სიახლოვე აკავშირებდა ქართველ მეცენატ დავით სარაჯიშვილთან. ამ მიზეზით აიხსნება იაკობ ნიკოლაძის (1876-1951) მიერ, სარაჯიშვილის საფლავის მონუმენტისთვის შექმნილი "ქართველი ქალის" ფიგურის თაბაშირის ესკიზის არსებობა ექსპოზიციაში (სავარაუდოდ 1910-იანი წლები). მცირე პლასტიკის ეს ნიმუში დახვეწილი მარტივი ფორმით, და ემოციურობით ხასიათდება (20).

დეკორატიული ქანდაკებებიდან აღსანიშნავია ბუხრის სამშვენისად განკუთვნილი ცხოველთა ქანდაკებები: "ტახი", "ძაღლი", "ლომი და ხარი", ,,ლომი და ცხენი'' (დასავლეთ ევროპა, XIX ს.).

რელიეფებიდან ყურადღებას იქცევს, ბერტელ (ალბერტო) ტორვალდსენის (1768/70-1844) ნამუშევრების ასლები (XIX ს-ის II ნახ.) — სახელწოდებით ,,დღე'' და ,,ღამე''; ასევე ალჰამბრის სასახლის (ესპანეთი, XIII – XV სს.) არქიტექტურული დეტალები (XIX ს.).

В коллекции Смирновых сохранилось также несколько скульптур и рельефов. Особого внимания заслуживает бюст Александры Смирновой-Россет, выполненный Карлом-Фридрихом Вихманом (1775-1836) в классицистической манере.

Семьи Смирновых и Эристави были близко связаны с грузинским меценатом Давидом Сараджишвили, этим объясняется нахождение здесь созданного Яковом Николадзе (1876-1951), предположительно в 1910-е годы, эскиза памятника, предназначавшегося для могилы Д. Сараджишвили. Гипсовая фигура "Грузинки" отличается сдержанной пластичностью и эмоциональностью (20).

Из скульптур небольших размеров следует отметить также предназначенные для украшения камина декоративные скульптуры "Кабан", "Собака", "Лев и бык", "Лев и лошадь" (Западная Европа, XIX в.).

Из рельефов представляют интерес копии работ (вторая половина XIX в.) Бертеля (Альберто) Торвальдсена (1768/70-1844), "День" и "Ночь", а также архитектурные фрагменты (XIX в.) дворца Альгамбра (Испания, XIII-XV вв.).

There are several sculptures here as well. Special attention should be paid to Alexandra Smirnova-Rosset's bust, created by Karl-Friedrich Wihman (1775-1836) in a classic manner.

It must be mentioned that the Georgian maecenas David Sarajishvili was a close friend of the family, and that is the reason why the outline for Sarajishvili's tomb – the small-sized gypsum figure of "The Georgian Women", distinguished by extreme plasticity and emotionalism, made by Jacob Nikoladze (1876-1905) supposedly in 1910 – is presented in the given collection. (20).

Among the decorative statues must be singled out the ones presenting animals: "A Wild Boar", "A Dog", "A Lion and a Bull", "A Lion and a Horse", that belong to the so-called "mantel adornments" (West Europe, XIX c.)

Among the relief attention should be paid to the reproductions (XIX c. II half) of Bertel (Alberto) Torvaldsen's (1768/70-1844) works – "Daytime" and "Night" and to the architectural details (XIX c.) of the Alhambra Palace (Spain, XIII-XV cc.) serving for a souvenir.

ი. ნიკოლაძე (1876–1951). "ქართველი ქალი". 1910. თაბაშირი. სიმაღლე 29,5

Я. Николадзе (1876-1951). "Грузинка". 1910. Гипс. Высота 29,5

J. Nikoladze (1876-1951). " Georgian Woman". 1910. Gypsum. Height 29,5

ძაღლი.
იტალია. XIX ს.
ქვა. 33 X 16,3 X 31

Собака.
Италия. XIX в.
Камень. 33 X 16,3 X 31

The dog.
Italy. XIX c.
Stone. 33 X 16,3 X 31

ტახი.
იტალია. XIX ს.
ქვა. 28 X 16,5 X 34

Кабан.
Италия. XIX в.
Камень. 28 X 16,5 X 34

The wild boar.
Italy. XIX c.
Stone. 28 X 16,5 X 34